

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

А. О. Хмель

Зовнішня політика країн Європейського Союзу

Методичні вказівки

Випуск 375

Миколаїв – 2021

Рекомендовано вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № 11 від 7 червня 2021 р.).

Рецензенти:

Пархоменко В. А., доктор історичних наук, професор кафедри історії Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського;

Власов В. Г., кандидат політичних наук, доцент кафедри права та соціальних технологій Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини «Україна».

Х 65

Хмель А. О. Зовнішня політика країн Європейського Союзу : методичні вказівки / А. О. Хмель. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 152 с. – (методична серія; вип. 375).

Методичні вказівки до семінарських занять з курсу «Зовнішня політика країн Європейського Союзу» розкривають зміст і теми лекцій, плани семінарських занять та вимоги до них, проблеми для обговорення, контрольні питання, завдання для самостійного виконання, вимоги до написання творчих завдань, доповідей, контрольні питання до іспиту, список основної та рекомендованої літератури, додатки.

Методичні вказівки мають на меті полегшити вивчення студентами бакалаврату курсу «Зовнішня політика країн Європейського Союзу», розвинути їх дослідницькі навички, які стануть у пригоді під час написання курсових та дипломних робіт, активізувати самостійну роботу студентів, допомогти їм у більш глибокому освоєнні курсу.

Призначені для студентів Чорноморського національного університету імені Петра Могили спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

УДК 327:061.1ЄС (076)

© Хмель А. О., 2021

© ЧНУ ім. Петра Могили, 2021

Зміст

Концепція викладання дисципліни «Зовнішня політика країн Європейського Союзу»	4
Опис навчальної дисципліни	8
Програма навчальної дисципліни	9
Плани лекційних занять, список літератури до кожної лекції.....	11
Плани семінарів із курсу, методичні вимоги до виконання, список літератури до кожного семінару	34
Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання завдань	117
Приклади контрольних та тестових завдань	130
Підсумковий контроль. Питання до іспиту з дисципліни «Зовнішня політика країн Європейського Союзу».....	135
Словник базових термінів	140
Додатки.....	144

Концепція викладання дисципліни «Зовнішня політика країн Європейського Союзу»

Концепція викладання дисципліни «Зовнішня політика країн Європейського Союзу».

Професійна підготовка студентів, які навчаються за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», передбачає вивчення на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» вибіркої навчальної дисципліни «Зовнішня політика країн Європейського Союзу» на третьому курсі.

«Зовнішня політика країн ЄС» являє собою одну з наукових і навчальних дисциплін, спрямованих на вивчення багатопланового об'єкта дослідження як зовнішня політика країн конкретного регіону, зокрема Європи та такого міжнародного об'єднання, як Європейський Союз.

Метою курсу «Зовнішня політика країн Західної Європи» є:

розширити науковий світогляд студентів, надавши знання як про особливості зовнішньої політики окремих європейських країн (а саме, країн Європейського Союзу) так і про їх спільну зовнішню політику в другій половині ХХ – початку ХХІ ст. в рамках ЄЕС/ЄС, навчити аналізувати Спільну зовнішню та безпекову політику ЄС, надати знання щодо історії та функціонування ЄС.

Об'єктом дисципліни «Зовнішня політика країн ЄС» є системні знання про зовнішню політику і міжнародні відносини в Європі.

Предметом навчальної дисципліни «Зовнішня політика країн ЄС» є формування і реалізація зовнішньої політики країн ЄЕС/ЄС в період після Другої світової війни і дотепер.

Тематичний план дисципліни «Зовнішня політика країн Європейського Союзу» складається з трьох змістовних модулів: 1) ЄС як суб'єкт міжнародних відносин та основні напрями його співробітництва; 2) Регіон Західної Європи після Другої світової війни і політика його провідних країн; 3) Регіон ЦСЄ ПСЄ у системі міжнародних відносин (1944–2021 рр.). Усі змістовні модулі є відносно самостійними, але пов'язані однією історичною епохою а також, формуванням й проведенням зовнішньої політики країн трьох субрегіонів: західноєвропейського, ЦСЄ та ПСЄ під час існування двох систем міжнародних відносин: Ялтинсько-Потсдамської та постбіполярної. Дисципліна розрахована на викладання матеріалу у шостому семестрі (3 курс).

Таким чином, завдання курсу «Зовнішня політика країн Європейського Союзу» полягають у тому, щоб:

– надати студентам загальну інформацію про особливості Західної Європи, про причини створення та функціонування ЄС;

- ознайомити студентів з теоретичними положеннями формування зовнішньої політики країн Західної, Центрально-Східної та Південно-Східної Європи;

- розкрити специфіку зовнішньої політики країн регіонів (західно-європейського, ЦСЄ, ПСЄ), виявлення спільного та відмінного у їх зовнішньополітичній діяльності;

- ознайомлення з аналізом інтеграційних аспектів становлення європейського геополітичного простору та з'ясування ролі і позицій держав регіону в цьому процесі;

- ознайомити студентів з місцем країн регіонів у світовій політиці;

- надати студентам цілісну систему знань про принципи й основні риси зовнішньої політики країн цих субрегіонів, розкрити чинники, що впливають на її формування, еволюцію та перспективи реалізації цілей;

- ознайомити студентів з місцем, яке займає Україна у зовнішній політиці зазначених країн та чинників, які на нього впливають.

Після ознайомлення з курсом «Зовнішня політика країн Європейського Союзу» студенти мають набути наступні фахові **компетентності**:

ФК 1. Знання про природу, динаміку, принципи організації та історичні тенденції розвитку міжнародних відносин.

ФК 4. Знання про природу, джерела та інститути зовнішньої політики держави.

ФК 7. Розуміння основ сучасної світової економічної системи та структури міжнародних економічних відносин, та їх впливу на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав.

ФК 9. Розуміння міжнародних інтеграційних процесів, передусім на Європейському континенті, та місця в них України.

ФК 10. Знання та розуміння національних інтересів України на міжнародній арені.

ФК 11. Розуміння характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав.

ФК 12. Знання природи та еволюції міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.

ФК 14. Знання про міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини.

Компетентності, визначені Чорноморським національним університетом імені Петра Могили:

ФК 17. Здатність до здійснення аналізу процесів світової політики і глобальних проблем сучасності.

ФК 19. Розуміння основ національної безпеки України, особливостей і тенденцій розвитку регіональних систем колективної безпеки.

ФК 20. Поглиблені знання про зовнішню політику країн світу.

*Програмні результати навчання, визначені стандартом вищої освіти:
Знання:*

ПРН 1. Демонструвати знання, набуті у процесі навчання, щодо природи, еволюції, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також про природу та джерела зовнішньої політики держав і діяльність інших учасників міжнародних відносин.

ПРН 3. Демонструвати знання про природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

ПРН 4. Розуміти процес опису та оцінювання міжнародної ситуації, використання різних джерел інформації про міжнародні та зовнішньополітичні події та процеси.

Уміння:

ПРН 6. Збирати, обробляти й упорядковувати великий обсяг інформації про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав.

ПРН 7. Визначати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні, юридичні, економічні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобальних процесів.

ПРН 8. Проводити самостійні дослідження проблем міжнародних відносин із використанням наукових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів.

ПРН 9. Аналізувати та оцінювати концептуальні підходи до вирішення проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики.

Застосування знань:

ПРН 14. Здійснювати самостійні індивідуальні та групові дослідження в сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики, регіонаознавства та міжнародних комунікацій, готувати та оприлюднювати звіти про результати досліджень.

Комунікація:

ПРН 16. Вести ділову бесіду в сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики.

ПРН 17. Брати участь у фахових дискусіях із проблем міжнародних відносин, зовнішньої політики та міжнародних комунікацій, поважати опонентів і їхню точку зору.

Автономія і відповідальність:

ПРН 19. Відстоювати інтереси України у різних сферах міжнародних відносин.

Програмні результати навчання, визначені Чорноморським національним університетом імені Петра Могили:

Знання:

ПРН 24. Збирати, аналізувати, використовувати, упорядковувати та інтерпретувати інформацію стосовно сучасних тенденцій та актуальних проблем міжнародних відносин під час здійснення професійної діяльності. Застосування знань.

ПРН 25. Визначати особливості та оцінювати впливи міжнародного середовища на функціонування держав, міжнародних організацій та інших акторів, встановлювати зв'язок між їх діяльністю.

Автором передбачені набуття таких знань: місце ЄС в системі міжнародних відносин, структуру та функції основних органів, особливості формування та здійснення спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС та реалізацію основних зовнішніх напрямів його політики, концепції формування і здійснення зовнішньої політики країн Західної Європи, Центрально-Східної та Південно-Східної Європи; специфіку зовнішньополітичної діяльності держав регіонів; інтеграційні тенденції та ін.; особливості розвитку європейського геополітичного простору; роль та місце, яке посідають країни Західної Європи у світовій політиці та країни-новачки в ЄС, які належать до інших субрегіонів; прізвища лідерів країн, Міністрів закордонних справ, які докорінно впливають на формування і проведення зовнішньополітичного курсу; ключові досягнення і проблеми регіонів у зовнішньополітичній сфері; проблеми та завдання у контексті становлення відносин «Україна – країни Західної Європи, країни ЦСЄ та ПСЄ».

Студенти, засвоївши навчальну дисципліну «Зовнішня політика країн ЄС» повинні вміти: розрізнати специфіку зовнішньополітичних концепцій західноєвропейських держав, концепцій країн ЦСЄ та ПСЄ; характеризувати зовнішню політику країн регіонів, виявляти спільні та відмінні риси у зовнішньополітичній діяльності держав; аналізувати роль і місце західноєвропейських країн у світовій політиці; орієнтуватися у проблемах і тенденціях формування та реалізації інтеграційних процесів у Західній Європі та відмінностях між інтеграційними процесами, які тривали в країнах ЦСЄ та ПСЄ; аналізувати місце і роль України у зовнішній політиці держав регіону.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Навчальна дисципліна за вибором «Зовнішня політика країн ЄС» спирається на нормативні навчальні дисципліни: «Країнознавство», «Історія міжнародних відносин», «Вступ до спеціальності» та є основою для вивчення нормативних навчальних дисциплін «Міжнародні організації», «Міжнародні відносини та зовнішня політика», «Україна та ЄС» та інших.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Зовнішня політика країн Європейського Союзу	
Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»	
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»	
Спеціалізація (якщо є)		
Освітня програма	Міжнародні відносини	
Рівень вищої освіти	бакалавр	
Статус дисципліни	вибіркова	
Курс навчання	3	3
Навчальний рік	2020–2021, 2021–2022	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	6	8т, 9т
Загальна кількість кредитів ЄКТС/год.	7 кредитів/ 210 год.	7 кредитів/ 210 год.
Структура курсу: 1. лекції; 2. семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові); 3. годин самостійної роботи студентів.	Денна форма	Заочна форма
	36	12
	54	12
	120	186
Відсоток аудиторного навантаження	43 %	11 %
Мова викладання	Українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	–	
Форма підсумкового контролю	іспит	

Програма навчальної дисципліни

Денна форма

Теми		Лекції	Практичні (семінарські)	
			Самостійна	робота
Модуль 1. ЄС як суб'єкт міжнародних відносин та основні напрями його співробітництва				
1	Тема 1. Особливості європейської цивілізації в ХХ – на початку ХХІ ст. Геополітичні наслідки ДСВ для країн Західної Європи.	2	2	5
2	Тема 2. Інтеграційні процеси у Західній Європі до 1992 р.	2	2	5
3	Тема 3. Інтеграційні процеси в Європі кінець ХХ – початок ХХІ ст.	2	2	5
4	Тема 4. ЄС як суб'єкт міжнародних відносин. Формування СЗПШ ЄС.	2	2	5
5	Тема 5. Головні інститути ЄС та процес прийняття рішень в ЄС (головування в Раді ЄС та його особливості).	2	4	5
6	Тема 6. Основні напрями співробітництва ЄС: США, країни ЄАВТ, Китай і Японія.	2	2	5
7	Тема 7. ЄС та найближчі сусіди: Середземноморська політика ЄС, політика сусідства та Східна політика ЄС.	2	4	5
Разом за модулем 1		14	18	35
Модуль 2. Регіон Західної Європи після Другої світової війни та політика його провідних країн. Регіоналізація геополітичного простору Західної Європи				
8	Тема 8. Велика Британія і ЄС: особливості співробітництва.	2	2	5
9	Тема 9. Зовнішня політика Франції: 1944–2021 рр.	2	2	5
10	Тема 10. Зовнішня політика ФРН до і після об'єднання.	2	4	5
11	Тема 11. Зовнішня політика Італії: 1944–2021 рр.	–	2	5
12	Тема 12. Зовнішня політика Іспанії та Португалії.	2	2	5
13	Тема 13. Зовнішня політика країн Бенілюксу, Альпійських країн та острівних держав ЄС.	–	4	5
14	Тема 14. Зовнішня політика країн Північної Європи.	2	2	5
Усього за модулем 2		10	18	35
Модуль 3. Регіон ЦСЄ ПСЄ у системі міжнародних відносин (1944–2021 рр.)				
15	Тема 15. Географічне означення регіону ЦСЄ та ПСЄ, формування сучасних кордонів країн регіону, повоснні міжнародні відносини.	2	–	5
16	Тема 16. Розпад біполярної системи міжнародних відносин та нові зовнішньополітичні орієнтири країн ЦСЄ ПСЄ.	–	2	5
17	Тема 17. Зовнішня і внутрішня політика країн Балтії: 1940–2021 рр.	2	2	5
18	Тема 18. Зовнішня політика Польщі 1944–2021 рр.	2	2	5
19	Тема 19. Зовнішня політика Чехословаччини (з 1993 р. – Чехії та Словаччини) 1944–2021 рр.	–	2	5
20	Тема 20. Зовнішня політика Угорщини 1944–2021 рр.	2	2	5
21	Тема 21. Зовнішня політика Румунії та Болгарії 1944–2021 рр.	–	2	5
22	Тема 22. Зовнішня політика Югославії 1944–1990 рр., причини та наслідки її розпаду та позиція світової спільноти	2	2	5
23	Тема 23. Зовнішня політика Словенії та Хорватії.	–	2	5
24	Тема 24. Зовнішня політика Греції 1944–2020 рр.	2	2	5
Разом за модулем 3		12	18	50
Усього годин		36	54	120

Заочна форма

Теми		Лекції	Практичні (семинарські)	Самостійна робота
Модуль 1. ЄС як суб'єкт міжнародних відносин та основні напрямки його співробітництва				
1	Тема 1. Особливості європейської цивілізації в ХХ – на початку ХХІ ст. Геополітичні наслідки ДСВ для країн Західної Європи.	1	–	5
2–3	Тема 2. Інтеграційні процеси у Західній Європі до 1992 р. Тема 3. Інтеграційні процеси в Європі кінець ХХ – початок ХХІ ст.	1	–	5
4	Тема 4. ЄС як суб'єкт міжнародних відносин. Формування СЗППБ ЄС.	2	–	5
5	Тема 5. Головні інститути ЄС та процес прийняття рішень в ЄС (головування в Раді ЄС та його особливості).	–	–	5
6	Тема 6. Основні напрями співробітництва ЄС: США, країни ЄАВТ, Китай і Японія.	2	–	5
7	Тема 7. ЄС та найближчі сусіди: Середземноморська політика ЄС, політика сусідства та Східна політика ЄС.	–	–	5
Разом за модулем 1		6	0	35
Модуль 2. Регіон Західної Європи після Другої світової війни і політика його провідних країн. Регіоналізація геополітичного простору Західної Європи				
8	Тема 8. Велика Британія і ЄС: особливості співробітництва. Європейський поступ Ірландії.	2	–	5
9	Тема 9. Зовнішня політика Франції: 1944–2020 рр.	–	2	5
10	Тема 10. Зовнішня політика ФРН до і після об'єднання.	2	–	5
11	Тема 11. Зовнішня політика Італії: 1944–2020 рр.	–	2	5
12	Тема 12. Зовнішня політика Іспанії та Португалії.	–	2	5
13	Тема 13. Зовнішня політика країн Бенілюксу та Альпійських держав.	–	–	5
14	Тема 14. Зовнішня політика країн Північної Європи.	–	2	5
Усього за модулем 2		4	8	35
Змістовий модуль 3. Регіон ЦСЄ ПСЄ у системі міжнародних відносин (1944–2020 рр.).				
15–16	Теми 15–16. Географічне означення регіону ЦСЄ та ПСЄ, формування сучасних кордонів країн регіону, повоснні міжнародні відносини. Тема 16. Розпад біполярної системи міжнародних відносин та нові зовнішньополітичні орієнтири країн ЦСЄ ПСЄ.	–	2	6
17	Тема 17. Зовнішня і внутрішня політика країн Балтії: 1940–2020 рр.	–	2	6
18	Тема 18. Зовнішня політика Польщі 1944–2020 рр.	–	–	6
19	Тема 19. Зовнішня політика Чехословаччини (з 1993 р. – Чехії та Словаччини) 1944–2020 рр.	–	–	6
20	Тема 20. Зовнішня політика Угорщини 1944–2020 рр.	2	–	6
21	Тема 21. Зовнішня політика Румунії та Болгарії 1944–2020 рр.	–	–	6
22	Тема 22. Зовнішня політика Югославії 1944–1990 рр., причини та наслідки її розпаду та позиція світової спільноти.	–	–	6
23	Тема 23. Зовнішня політика Словенії та Хорватії.	–	–	4
24	Тема 24. Зовнішня політика Греції 1944–2020 рр.	–	–	4
Разом за модулем 3		2	4	50
Усього годин		12	12	186

Плани лекційних занять, список літератури до кожної лекції

Модуль 1.

ЄС як суб'єкт міжнародних відносин та основні напрями його співробітництва

Тема 1. Лекція 1. Особливості європейської цивілізації в другій половині XX – на початку XXI ст.

1. Європа: географічні, історичні, культурні та політичні параметри. Регіоналізація Європи.
2. Роль країн Західної Європи у розвитку світової цивілізації.
3. Загальноєвропейські та національні цінності й орієнтири.
4. Особливості розвитку західноєвропейської цивілізації на початку XXI ст.
5. Критерії європейської ідентичності.
6. Європейська ідентичність і європейська інтеграція. Європейська ідентичність і розширення ЄС.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: Західна Європа, європейська цивілізація, європейська ідентичність, європейське розширення, загальноєвропейські цінності, національні цінності, демократія, права, свободи і обов'язки людини і громадянина, ринкові відносини, регіоналізм та регіоналізація.

Рекомендована література

1. Андросова Д. Н. Европейская идентичность и европейская интеграция. // Актуальные проблемы Европы. 2010. № 2. С. 172–186.
2. Власов В. Г. Поняття регіону як актора сучасних міжнародних зв'язків // Грані. 2015. № 3. С. 28–34. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_3_7.
3. Західна цивілізація – провідна цивілізація сучасності. Енциклопедія сучасної України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=15885.
4. Козлітін В. Д. Країни Європи і Північної Америки в 1944–1974 рр. навчальний посібник. Київ : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2016. 740 с.
5. Коппель О., Цирфа Ю. Вплив глобалізації на розвиток локальних цивілізацій : ключові аспекти // Віче. 2010. № 17. С. 33–35. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_17_15.
6. Малиновський В. Сучасні тренди регіоналізації в Європі // Освіта регіону. 2013. № 1. С. 164–169. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/153582118.pdf>
7. Мирна Н. В. Сучасні тенденції регіоналізації та їх роль в європейських інтеграційних процесах. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu2013_1_14.

8. Орлов Б.С. Европейские ценностные установки и новый мировой порядок // Актуальные проблемы Европы. 2006. № 4. С. 63–68.
9. Поліщук О. Західноєвропейська цивілізація : благо чи васальна терпимість? // Філософські обрії. 2017. № 37. С. 100–110.
10. Регіональна економіко-географічна (суспільно-географічна) характеристика світу. URL : <http://www.geograf.com.ua/human/school-course/402-regionalna-ekonomiko-geografichna-suspilno-geografichna-kharakteristika-svitu>.
11. Регіони і країни світу. URL : <https://sites.google.com/site/teoriageografiie/regioni-i-kraieni-svitu>.
12. Тема 10. Регіон у системі міжнародних відносин. URL: http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/14629/30/%D0%9C%D0%92%D0%A1%D0%9F_%20%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%2010.pdf.
13. Топчів О. Г., Мальчикова Д. С., Яворська В. В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.
14. Шульга М. Критерії європейської ідентичності. // Політичний менеджмент. 2010. №2. С.139–147.
15. Щербакова Ю. Цінності об'єднаної Європи : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2014. 208 с. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5183/1/zinnosti.pdf>.

Тема 2. Лекція 2. Інтеграційні процеси у Західній Європі

1. Історичні витоки панєвропейського руху. Федералістський рух у Західній Європі.
2. План Р. Шумана, утворення ЄОВС, ЄЕС та ЄАВТ.
3. Розвиток європейської інтеграції у 60-ті рр. XX ст. (складності, прорахунки та їх вирішення).
4. План Ж. Помпіду та розвиток ЄЕС у 70-ті рр. XX ст.
5. Вступ Данії, Ірландії та Великої Британії до ЄЕС. «Особлива позиція» останньої в ЄЕС. Роки «європесимізму».
6. Причини та наслідки вступу до ЄЕС Греції, Португалії та Іспанії.
7. Шенгенські угоди (1985 р.) і Єдиний Європейський акт (1986 р.): європейське громадянство.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: панєвропейський рух, Декларація Шумана, європейська інтеграція, ЄЕС, ЗЄС, Європейський оборонний союз, Римські угоди, розширення і поглиблення в межах ЄЕС, федералізм, «особлива позиція» Великої Британії, стратегія «опт-аут», європесимізм, євроскептицизм, європейське громадянство, Європа концентричних кіл, спільний ринок, зона вільної торгівлі, митна зона, «валютна змія», еку, люксембурзький компроміс.

Рекомендована література

1. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз. Історія і засади функціонування [Текст] : навч. посібник ; ред. Л. В. Губерський. Київ : Знання, 2009. 751 с.
2. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз : історія і засади функціонування : навч. посіб. ; ред. : Л. В. Губерський. 2-ге вид., виправл. і доповн. Київ : Знання, 2012. 760 с.
3. Копійка В. В. Європейський Союз : Досвід розширення і Україна [Текст]. Київ : Юридична думка, 2005. 448 с.
4. Магістерська програма «Європейська політика» [Текст] : навч. та робочі прогр. дисциплін / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. Кафедра міжнародних відносин і зовнішньої політики ; кер. прогр. В. В. Копійка. Київ : [б.в.], 2006. 228 с
5. Регіональні стратегії США і Європи : зовнішньополітичний і безпековий вимір: монографія / Н. Б. Белоусова, В. І. Головченко, О. Л. Добржанська, В. В. Копійка, О. П. Кучмій; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Центр вільної преси, 2016. 527 с.
6. The history of the European Union. //Офіційний сайт ЄС. URL : https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en.

Тема 3. Лекція 3. Інтеграційні процеси в Європі кінець ХХ – початок ХХІ ст.

1. Об'єднання Німеччини як перше розширення ЄС у 90-х рр. ХХ ст. та його наслідки.
2. Геополітичні зміни в Європі та світі після 1991 р. та причини подальшого розширення ЄС.
3. Розширення ЄС 1995 р. та його наслідки.
4. Передумови та наслідки найбільшого розширення ЄС в 2004–2007 рр. Вступ Хорватії до ЄС.
5. Британський євроскептицизм на початку ХХІ ст. та Брекзит.
6. Кризові явища в ЄС: криза Єврозони, похвалення сепаратистських і націоналістичних рухів, мігрантська криза.
7. Перспективи подальшого розширення ЄС.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: геополітичні причини розширення ЄС, розширення та поглиблення ЄС, Єврозона, безвіз, PIGS, розширення на Схід, Копенгагенські критерії, політичні й економічні критерії, критерії конвергенції, Брекзит, криза Єврозони.

Рекомендована література

1. «Особливості інтеграційних процесів в ЄС на сучасному етапі : інституційні зміни в системі забезпечення економічної та політичної стабільності». Аналітична записка. // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/osoblivosti-integraciyних-procesiv-v-es-na-suchasnomu-etapi>.

2. Грубінко А. Участь Великої Британії у європейській політичній інтеграції: між атлантизмом та європеїзмом. URL : <http://eustudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Grubinko.pdf>.
3. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз : історія і засади функціонування : навч. посіб. ; ред. : Л. В. Губерський. 2-ге вид., виправл. і доповн. Київ : Знання, 2012. 760 с.
4. Копійка В. В. Європейський Союз : Досвід розширення і Україна [Текст]. Київ : Юридична думка, 2005. 448 с.
5. Регіональні стратегії США і Європи : зовнішньополітичний і безпековий вимір : монографія / Н. Б. Белоусова, В. І. Головченко, О. Л. Добржанська, В. В. Копійка, О. П. Кучмій ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Центр вільної преси, 2016. 527 с.
6. The history of the European Union. //Офіційний сайт ЄС. URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en.

Тема 4. Лекція 4. Формування СЗППБ ЄС

1. Розвиток тенденцій до спільної зовнішньої та безпекової політики ЄЕС (50-80-ті рр. XX ст.): причини гальмування напряму ЄЕС.
2. ЗЄС: створення та принципи функціонування.
3. Засади формування та еволюція СЗППБ ЄС: від Маастрихтського до Лісабонського договору.
4. Інструменти спільної політики ЄС: спільні цілі, дії, позиції. Принципи і пріоритети зовнішньої політики ЄС. Санкції як інструмент спільної політики.
5. Інституціональні актори ЄС: інститути Євросоюзу, Європейська служба зовнішньополітичних дій, спеціальні представники ЄС.
6. Відносини між ЄС та НАТО у галузі безпеки. Угоди Берлін+.
7. СЗППБ ЄС на початку XXI ст.

Рекомендована література

1. Глобальная стратегия ЕС. //Офіційний сайт ЄС. URL : <http://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union>.
2. Грубінко А. В. Формування спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС на етапі прийняття Маастрихтського договору : позиція Великої Британії. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2012. Ч. 1, № 6 (241). С. 24–36. URL : http://dspace.ltsu.org/bitstream/123456789/263/1/V%20%E2%84%966_%20%D0%A7.1.pdf#page=26.
3. Европейская Стратегия безопасности. Безопасная Европа в лучшем мире. Люксембург : Бюро официальных публикаций Европейских Сообществ, 2009 // Совет Европейского Союза. URL : <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.
4. Мальська М. В., Антонюк Н. В. Основи європейської інтеграції. URL : https://pidruchniki.com/2015101166762/politologiya/osnovi_yevropeyskoyi_integratsiyi.
5. Общая политика безопасности и обороны ЕС (ОПБО). // Министерство иностранных дел Латвийской Республики. URL : <https://www.mfa.gov.lv/ru/vneshnyaya-politika/politika-bezopasnosti/obshaya-politika-bezopasnosti-i-oborony-es>.

6. Пошедін О. І. Нове життя спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу : орієнтири для України. // Вісник НАДУ при Президентіві України (Серія «Державне управління»). 2017. № 2. URL : <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/68/files/d99fcb2a-2bd7-45da-a0d7-90bbfe7a011e.pdf>.
7. Проводимые ЕС гражданские миссии и военные операции. // Офіційний сайт ЄС. URL : <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/>.
8. Рябоштан С.В. Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу після Лісабонської угоди. Політико-інституційний аспект // Проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. Київ : КиМУ, 2012. Вип. 4. С. 188–199. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59308/16-Ryaboshtan.pdf?sequence=1>.
9. Співпраця ЄС–НАТО. // Портал «Українське право». 27.06.2019. URL : https://ukrainepravo.com/international_law/european_union_law/spivpratsya-yes-nato/.
10. Стрежнева М. В., Руденкова Д. Э. Европейский союз : архитектура внешней политики. Москва : ИМЭМО РАН, 2016. 135 с.
11. Турченко О. Г. Становлення та реформування Спільної зовнішньої та політики безпеки ЄС. // Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 5. URL : http://lsej.org.ua/5_2015/67.pdf.
12. Фоменко С. В. Спільна зовнішня і безпекова політика ЄС : від національних інтересів до спільних цінностей. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpnadu_2015_1_19.pdf.
13. Яковюк І. В. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу : історія питання. // Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2005. № 10. С. 76–87. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2508/1/Yakovyuk_76.pdf.
14. About the European External Action Service (EEAS). //Офіційний сайт ЄС. URL : https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/82/about-the-european-external-action-service-eeas_en_en.
15. Bird J. Протидіяти тероризму разом з партнерами. URL : <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2019/05/16/protidyati-terorizmu-razom-z-partnerami/index.html>.
16. External relations. //Офіційний сайт ЄС. URL : <https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/28.html>.
17. European Defence Agency. // Офіційний сайт ЄС. URL : <http://www.eda.europa.eu>.
18. Foreign and Security Policy. // Офіційний сайт ЄС. URL : https://europa.eu/european-union/topics/foreign-security-policy_en.
19. Organisation chart of the EEAS. //Офіційний сайт ЄС. URL : https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3602/organisation-chart-of-the-eeas_en.
20. Pappaioanou A. Зміцнення відносин між НАТО і ЄС. URL : <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2019/07/16/zmtsennya-vdnosin-my-o-nato-s/index.html>.
21. The Treaty of Lisbon. // Офіційний сайт ЄС. URL : http://europa.eu/lisbon_treaty/faq/index_en.htm#8.

Тема 5. Лекція 5. Головні інститути ЄС

1. Специфіка політико-правової природи Європейського Союзу: міжнародна організація, держава, управління.

2. Створення та функціонування основних органів ЄС, їх склад та функції:

- Європейська Рада;
- Рада ЄС;
- Європейська Комісія;
- Європарламент;
- Суди ЄС: Європейський та Аудиторський суди.

3. Додаткові органи ЄС та їх функції: Європейський соціально-економічний комітет, Європейський Комітет Регіонів, Європейський інвестиційний банк, Європейський омбудсмен.

4. Процес прийняття рішень в ЄС та його особливості.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: правосуб'єктність ЄС, Європейська Рада, Комісія ЄС, Парламент ЄС, Рада ЄС, комітет регіонів, субсидіарність, кваліфікована більшість.

Рекомендована література

1. Прокопенко Л. Л., Рудік О. М., Рудік Н. М. Інституційна система ЄС : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с.
2. Court of Justice of the European Union (CJEU). // Офіційний сайт ЄС. URL : http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/.
3. European Central Bank (ECB). // Офіційний сайт ЄС. URL : <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>.
4. European Commission https://ec.europa.eu/info/index_en.
5. European Council. // Офіційний сайт ЄС. URL : <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>.
6. European Economic and Social Committee (EESC). // Офіційний сайт ЄС. URL : <https://op.europa.eu/en/web/who-is-who/organization/-/organization/EESC/EESC>.
7. European Parliament // Офіційний сайт ЄС. URL : <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>.
8. Institutions, bodies & agencies – contact & visit details. //Офіційний сайт ЄС. URL : https://europa.eu/european-union/contact/institutions-bodies_en.
9. The Council of the European Union // Офіційний сайт ЄС. URL : <https://www.consilium.europa.eu/en/>.

**Тема 6. Лекція 6. Основні напрями співробітництва ЄС:
США, країни ЄАВТ**

1. Відносини між ЄС та США.

- До історії відносин: 1957–1993 рр.
- Докорінна зміна міжнародної обстановки кінця 1980-х рр. XX ст. та її наслідки для європейсько-американських відносин.
- Наслідки терористичних актів 11 вересня 2001 р. Зміни підходів до проблем безпеки.

- Трансатлантичне партнерство: основні документи і інститути. Різні підходи до проблем зовнішньої торгової політики; «торгові війни» і суперечності з питань державного субсидювання економіки.

1. Перспективи трансатлантичного партнерства.

2. Відносини між ЄС та країнами ЄАВТ:

- Нормативно-правове підґрунтя співробітництва ЄС та ЄАВТ;
- Створення, функціонування та розвиток Європейського економічного простору;
- Відносини ЄС–Швейцарія;
- Відносини ЄС–Норвегія.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: план Маршала, трансатлантичне співробітництво, торговельні війни, зона вільної торгівлі, боротьба із тероризмом, ЕАВТ, СЕП, секторальні угоди, квоти.

Рекомендована література

1. Барна Б. Ю. Європейський економічний простір у системі зовнішньої політики ЄС : норвезька перспектива // Грані. Політологія. 2016. № 3 (131), березень. С.73–77.
2. Відносини США – Європейський Союз : тенденції та варіанти у середньостроковій перспективі. // Національний інститут стратегічних досліджень. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-03/veselovsky-20_03.pdf.
3. Dvurechenska O. Відносини США і ЄС за часів президентства Б. Обами : спільне та відмінне. // Вісник дніпропетровського університету. Серія : філософія, соціологія, політологія. 2015. № 5. URL : <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/738>.
4. ЕС, США и Япония выступили за реформу ВТО. URL : <https://www.capital.ua/ru/news/136848-es-ssha-i-yaponiya-vystupili-za-reformu-vto#ixzz6OwZy7uLm>.
5. Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ). // Український урядовий портал. URL : <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2606-efta>.
6. Лакішич Д. М. Відносини США та ЄС : проблеми і перспективи. // Вісник міжнародних відносин. URL : <https://vmv.kyvu.edu.ua/v/p05/ar208221.pdf>.
7. Ультиматум для Швейцарії : до чого призведуть скандальні переговори з ЄС. Четвер, 13 червня 2019. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/06/13/7097291>.
8. European Economic Area (EEA) / Relations with the EU // Сайт ЄАВТ. URL : <https://www.efta.int/eea>.
9. Switzerland's policy on the European Union. // Федеральний департамент закордонних справ Швейцарії. URL : <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/european-politics/swiss-policy-europe.html>.

**Тема 7. Лекція 7. ЄС та найближчі сусіди:
Середземноморська політика та політика сусідства**

1. Середземноморське партнерство: передумови та історія становлення партнерства; інституційне забезпечення; політичний та економічний виміри партнерства.

2. Співробітництво ЄС та Туреччини.
3. Політика сусідства Європейського Союзу.
4. ЄС та Західні Балкани.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: середземноморське партнерство, політика сусідства ЄС, східне партнерство, безвізовий режим, договір про Асоціацію, спільний простір, Договір про партнерство і співробітництво.

Рекомендована література

1. Болгова И. В. Восточная политика Европейского союза : противоречия развития // Восточная Европа. Перспективы. 2011. № 1. С. 17–29.
2. Сидорук Т. В. Європейська політика сусідства як інструмент посилення безпеки на кордонах ЄС // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Київ, 2010. Вип. 19. С. 402–411 ; Сидорук Т. Європейська політика сусідства і процеси реформування у країнах Східної Європи // Політичний менеджмент 2010. № 4. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/sydooruk_yevropeiska.pdf; Сидорук Т. Європейська політика сусідства : концептуальні хиби конструкції. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Sydooruk_Tetiana/Yevropeiska_polityka_susidstva_kontseptualni_khyby_konstrukttsii.pdf.
3. Зінко І. З. Зовнішня політика країн Північної Європи: навч. посіб. / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 327 с.
4. Миронова М. А. Східний вимір європейської політики сусідства : виклики для зовнішньополітичної стратегії ЄС. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/articleview/2596.
5. Палагнюк Ю. В. Європейська політика сусідства як інструмент спів-робітництва ЄС з Україною. // Європейські політичні студії. Випуск 147. Том 159. URL : https://www.researchgate.net/publication/338953221-evropejska_polityka_susidstva_ak_instrument_spivrobitnictva_es_z_ukrainou.
6. Совет ЕС определил будущую политику в отношении «Восточного партнерства». // Сайт Deutsche Welle. URL : <https://www.dw.com/ru/%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%8a-53397110>.
7. Східне партнерство. // Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>.
8. Східний вектор зовнішньої політики ЄС : здобутки та проблеми : [наук. дослідж.] / Д. Мільчарек, О. Барбурська; пер. : А. Дідух, Р. Гудь; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Ін-т європ. інтеграції, Європ. центр Варшав. ун-ту. Львів : Растр-7, 2016. 154 с.
9. Толстов С. В. Східноєвропейська політика ЄС : цілі, методи, способи реалізації // Actual problems of international relations. Release 125 (part I). 2015. С. 32–42. URL : https://elibrary.ivinas.gov.ua/3313/1/9_Tolstov_%D0%A1%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%84%D0%A1.pdf.

10. Трофимова О. Средиземноморская политика ЕС в свете интеграционных процессов. // Мировая экономика и международные отношения. 2012. № 2. С. 70–80.
11. Хасуна Б. Євро-середземноморське співробітництво : еволюція, проблеми та напрями розвитку // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць; Одеський національний економічний університет. Одеса, 2015. № 57 (2). С. 79–86. URL : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4747>.
12. Assessing European Neighbourhood policy. Perspectives from the Literature. URL : https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2017/02/ENP_LiteratureReviewWithCovers.pdf.
13. Council Conclusions on Eastern Partnership policy beyond 2020. URL : <https://www.consilium.europa.eu/media/43905/st07510-re01-en20.pdf>.
14. European Neighbourhood Policy. // Офіційний сайт ЄС. URL : https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/european-neighbourhood-policy_en.
15. Eastern partnership. // Офіційний сайт ЄС. URL : <http://www.easternpartnership.org/>.
16. EU NEIGHBOURS: South. East. // Офіційний сайт ЄС. URL : <https://www.euneighbours.eu/en/policy>.
17. Euro-Mediterranean partnership. // Офіційний сайт ЄС. URL : <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/>.
18. Ferrero-Waldner B. Commissioner for External Relations and European Neighbourhood Policy Eastern Partnership Plenary Debate, European Parliament Strasbourg, 12 March 2009. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_09_112.
19. Stefanie Georgakis Abbott. The EU and the Middle East : From the Euro-Mediterranean Partnership to the Union for the Mediterranean. URL : <https://www.e-ir.info/2018/11/28/the-eu-and-the-middle-east-from-the-euro-mediterranean-partnership-to-the-union-for-the-mediterranean/>.
20. The European Union's Mediterranean Policy. // Офіційний сайт ЄС. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_94_63.

***Модуль 2. Регіон Західної Європи після Другої світової війни
та політика його провідних країн.
Регіоналізація геополітичного простору Західної Європи***

**Тема 8. Лекція 8. Євроскептики в ЄС:
особливості британського варіанта. Європейський поступ Ірландії**

1. Причини виникнення євроскептицизму, визначення, типологія. Європесимізм/євроскептицизм/єврофобія.
2. Прояви євроскептицизму в різних країнах ЄС.
3. Діяльність євроскептичних партій у Європарламенті.
4. Британський євроскептицизм: причини, особливості, практика (партії, керівники).
5. Особливості перемовин щодо виходу Великої Британії з ЄС, умови укладеної угоди 2020 р.
6. Особливості співробітництва Ірландії з ЄЕС–ЄС: шлях до вступу та глибина інтеграції.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: європейська інтеграція, євроскептицизм, європесимізм, єврофобія, поглиблення європейської інтеграції, громадянство ЄС, Єврозона, Маастрихтський договір, opt out, участь Британії в Шенгенській зоні, Brexit.

Рекомендована література

1. Бичек С. ЄС і Британія узгодили умови торгівлі після Brexit. URL : <https://suspijne.media/91090-es-i-britania-uzgodili-umovi-torgivli-pisla-brexita/>.
2. Британский эксперт: сторонников Brexit ввели в заблуждение. URL : <https://www.dw.com/ru/%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D1%8D%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2-brexita-%D0%B2%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8-%D0%B2-%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5/a-19358552>.
3. Вахняк Г. В. Політичні групи євроскептиків у партійній структурі Європейського парламенту. // Політикус. 2016. Випуск 3. С. 44–47. URL : http://politicus.od.ua/3_2016/11.pdf.
4. Кто хочет, чтобы Великобритания вышла из ЕС? Главные аргументы за «Брекзит» – и против. URL : <https://meduza.io/feature/2016/06/15/kto-hochet-chtoby-velikobritaniya-vyshla-iz-es>.
5. Медведкова Н., Ус І. Оцінка перспектив Великобританії після BREXIT// Журнал європейської економіки. 2020. Том 19. № 1 (72). Січень–березень. С. 67–84.
6. Оськін О. Євроскептицизм : основні типи опозиції до ідеї європейської інтеграції. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15995/04-Oskin.pdf?sequence=1>.
7. Тарнавський О. Р. Формування поняття та типологій євроскептицизму. // Збірник наукових праць «Гілея : науковий вісник» : політичні науки. Вип. 109. С. 338–343.
8. Фомін С. С. Євроскептицизм в країнах ЄС та його вплив на зовнішню політику євросоюзу. URL : <http://elibrary.ivinas.gov.ua/4607/1/Yevroskeptytsyzm%20v%20krainakh%20YeS.pdf>.
9. Хмель А. Позиція США щодо Brexit (2016–початок 2017 р.) // Емінак. 2017. №3 (3). С. 106–110. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/emina_k_2017_3\(3\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/emina_k_2017_3(3)_19).
10. Хмель А. Роль фактора міграції у зростанні євроскептичних настроїв в ЄС. // Могилянські читання – 2020 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXIII Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. Міжнародні відносини та світова політика, Миколаїв, 16–20 листоп. 2020 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. С.19–23.
11. Хмель А., Срьоміна В. Євроскептицизм у зовнішній політиці Великої Британії на початку XXI століття. // Емінак. 2018. Випуск 1 (2). С. 88–93
12. Хмель А. О., Голубев І. Нормативно-правові засади функціонування Співдружності Націй. Наукові праці : наук. журн. / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили ; ред. кол. : М. С. Іванов (голова) [та ін.]. Миколаїв. 2017. Т. 314. Вип. 302. С.83–90.

13. Council on Foreign Relations : Brexit. // Офіційний сайт Форрін Офіс. URL : <https://www.cfr.org/brexit>.
14. Department for Exiting the European Union. // Офіційний сайт Форрін Офіс. URL : <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-exiting-the-european-union>.
15. EU-UK Trade and Cooperation Agreement : Council adopts decision on the signing. Council of the EU. 29 December 2020. // Офіційний сайт Ради ЄС. URL : <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/29/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement-council-adopts-decision-on-the-signing/#>.
16. Ireland and the EU: A History. // URL : <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebsitesmedia/ourrolesandpolicies/irelandintheeu/ireland-in-the-eu-history.pdf>.
17. Ireland in the EU. // Департамент міжнародних відносин Ірландії. URL : <https://www.dfa.ie/our-role-policies/ireland-in-the-eu/>.
18. Research and statistics. // Офіційний сайт Форрін Офіс. URL : <https://www.gov.uk/search/research-and-statistics>.
19. The UK has left the EU. // Офіційний сайт Форрін Офіс. URL : <https://www.gov.uk/transition>.
20. Tonra B. Ireland and the European. // Politics. 2017. DOI <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.505>.

Тема 9. Лекція 9. Зовнішня політика Франції: 1944–2021 рр.

1. Особливості зовнішньої політики Тимчасового режиму і ІV Французької республіки 1945–1958 рр.
2. Створення V Республіки та її зовнішня політика за Ш. де Голля, Ж. Помпиду та В. Жискар д'Естена.
3. Особливості зовнішньої політики Ф. Міттерана (1981–1995 рр.), «т'єрмондизм».
4. Характеристика зовнішньополітичного курсу президента Ж. Ширака (1995–2007 рр.).
5. Зовнішньополітичний курс Н. Саркозі (2007–2012 рр.) та Ф. Олланда (2012–2017 рр.).
6. Особливості зовнішньополітичного курсу Е. Макрона.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: Четверта Французька Республіка, ЄОВС, ЄЕС, ЗЄС, Жан Моне, євроінтеграція, НАТО, П'ята Французька Республіка, голлізм, т'єрмондизм, війна в Алжирі, Євіанські угоди, Єлісейська угода, європейська політика.

Рекомендована література

1. Kornilov A. A., Afonshina A. I. Gaullism and Neogaullism: Foreign Policy Continuity and Dynamics in France 2019. // Вестник РУДН. Серия : Международные отношения. Vol. 19. No. 2. P. 256–263. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/gaullism-and-neogaullism-foreign-policy-continuity-and-dynamics-in-france>.

2. Авраменко В. В. Французька республіка на міжнародній арені – від Н.Саркозі до Ф.Олланда. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2561/2270.
3. Авраменко В. Еволюція північноатлантичної політики Франції від Ф. Міттерана до Н. Саркозі. // Політичний менеджмент. 2011. № 6. С. 164–174. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/avramenko_evolutsia.pdf.
4. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002). Київ : Либідь, 2003. 412 с.
5. Георгиев Э. Г. Африканская политика Франции. Москва : Международные отношения, 1988. 269 с.
6. Дейвіс Н. Європа : історія. Київ : Основи, 2018. 1464 с.
7. Жискар д'Эстен В. Власть и жизнь. Москва : Международные отношения, 1990. 318 с.
8. Загайна А. Зовнішня політика Ніколя Саркозі у Середземноморському регіоні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Міжнародні відносини», 2013. Вип. 3. С. 103–116.
9. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки. Вінниця : Видавництво Фоліант, 2003. 560 с.
10. Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 г. : Монография в 2 кн. Кн. 1. Москва : Международные отношения, 2000. 589 с.
11. Мудрицька К. О. Американська політика Н. Саркозі : між спадкоємністю та оновленням. // Політологічний вісник. 2014. Випуск 72. С. 455–464.
12. Обичкина Е. О. Франция в поисках внешнеполитических ориентиров в постбиполярном мире : монография / МГИМО(У) МИД России. Москва : МГИМО, 2004. 487 с.
13. Сінкевич Є., Байдакова К. В. Франко-турецькі відносини у площині міждержавного та регіонального співробітництва. // Наукові праці : наук.-метод. журн. / Вид-во ЧДУ ім. П. Могили. Миколаїв, 2011. Вип. 134. Т. 147. Історія. С. 50–53.
14. Чернега В. Н., Внешняя политика Франции при президенте Макроне : изменения в рамках преемственности? // 2018. URL : https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-frantsii-pri-prezidente-makrone-izmeneniya-v-ramkah-preemstvennosti?gclid=EAIaIQobChMIqdyA09WS6gIVD8qyCh0clgrGEAMYASA_AEgIHdPD_BwE.
15. Шаповалова О. І. Французький підхід до політичної інтеграції в Європейському Союзі. Перший рік Макрона : між рятівником і руйнівальником. // Сайт Deutsche Welle. URL : <https://www.dw.com/uk/%D0%BF%D0%B5%D1%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BC/a-43688746>.
16. Шилов В. С. Внешняя политика и партии во Франции (1969–1981). Москва : Наследие, 1994. 382 с.
17. France Diplomatie. // Міністерство відносин з Європою та закордонних справ Франції. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/>.
18. Europe. France Diplomatie. // Міністерство відносин з Європою та закордонних справ Франції. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/europe/>.

**Тема 10. Лекція 10. Зовнішня політика ФРН
до і після об'єднання**

1. Німецьке питання після ДСВ.
2. Ера К. Аденауера (1949–1963 рр.) та її особливості.
3. Зовнішня політика ФРН у 70–80 рр. ХХ ст. Нова східна політика.
4. Г. Коль та формування зовнішньополітичних засад об'єднаної Німеччини (90-ті рр. ХХ ст.).
5. Зовнішня політика Г. Шрєдера (1998–2005 рр.);
6. Зовнішня політика А. Меркель (2005–2021 рр.).
7. Відносини ФРН та України.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: тризонія, бізонія, питання Берліну, берлінські кризи, ера Аденауера, доктрина Хальштейна, «нова східна політика», ЄОВС, ЄЕС, європейська політика, «новий Бісмарк», канцлер об'єднання, Ангела Меркель.

Рекомендована література

1. Вилінський С. І. Урядові інституції як провідники «м'якої сили» у зовнішній політиці ФРН // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2019. № 20. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3665.
2. Зовнішня політика ФРН у період «холодної війни». URL : https://pidru4niki.com/86487/politologiya/zovnishnya_politika_period_holodnoyi_viyuni.
3. Кротюк С. Ф. Нова роль Німеччини в об'єднаній Європі: пріоритети зовнішньої політики ФРН (1991–2004 рр.). URL : <https://vmv.kyumu.edu.ua/v/03/krotjuk.htm>.
4. Павлов Н. В. Внешняя политика ФРГ в постбиполярном мире / Ин-т мировой экономики и междунар. отношений РАН. Москва : Наука, 2005. 410 с.
5. Павлов Н. В. Внешняя политика ФРГ от Аденауэра до Шредера. Москва : Московские учебники – СидиПресс, 2005. 605 с.
6. Приймак Б. І. Політика Німеччини щодо держав Центральної та Східної Європи у період канцлерства Ангели Меркель. Дис. на здоб. наук. ст. к. політ. н. за спец. 23.00.04. політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Київський національний університет ім. Т. Шевченка Міністерства освіти і науки України. Київ, 2018.
7. Сокол С. М. Роль східноєвропейського вектора в зовнішній політиці ФРН у ХХІ ст. // Збірник наукових праць. Історичні науки. Випуск 112. 2013. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/9926/1/Sokol.pdf>.
8. Харлан Г. Зовнішньополітичні орієнтири ФРН у східноєвропейській політиці Г. Шрєдера (1998–2005 рр.). // Український історичний збірник. 2014. Вип. 17. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/101985/22-Kharlan.pdf?sequence=1>.
9. Черемных Г. В. Место и роль Германии в европейском интеграционном процессе. Москва : Научная книга, 2002. 127 с.
10. Auswärtiges Amt. // Сайт МЗС Німеччини. URL : <https://www.auswaertigesamt.de/de/Startseite>.

11. Außen- und Europapolitik Europa. // Сайт МЗС Німеччини. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/europa>.
12. Startseite. Außen- und Europapolitik Europa. Deutschland in der EU. // Сайт МЗС Німеччини. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/europa/deutsche-europapolitik>.

**Тема 12. Лекція 11. Зовнішня політика Іспанії:
від політичної ізоляції до стабільного члена ЄС (1945–2020 р.)**

1. Наслідки II світової війни для Іспанії. Іспанське питання в ООН. Дипломатична ізоляція.
2. Зовнішня політика Іспанії в 60-х рр.: європейський напрямок, франко-іспанські відносини, латиноамериканський напрямок.
3. Поступ Іспанії до НАТО та ЄЕС.
4. Досягнення та прорарунки зовнішньої політики Філіпе Гонсалеса та Х. М. Аснара.
5. Характеристика зовнішньополітичної діяльності Х.Л.Родригеса-Сапатеро та М. Рахоя.
6. Політика П. Санчеса, Каталонська криза та дії уряду. Реакція ЄС.
7. Питання Гібралтару у ЗП Іспанії з 1945 р. і до сьогодні.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекцій: політична ізоляція, каудильйо, проблема Гібралтару, європейська політика, технократи, Угода про Преференційну торгівлю з ЄЕС, повернення монархії, латиноамериканський вектор, середземноморська політика, барселонський процес, каталонська криза.

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Головні напрямки зовнішньої політики Іспанії середини 1980-х – початку 1990-х рр. // Історичний архів. Наукові студії : Збірник наукових праць. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. 2008. Вип. 2. С. 107–113
2. Хмель А. О. Організація Об'єднаних Націй та «дипломатична ізоляція» Іспанії (1946–1950-і рр.) // Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць. 2011. Випуск 46. С. 163–170.
3. Хмель А. О. Нормативно-правовое обеспечение внешней политики Испании во время премьерства Мариано Рахоя // Электронный научный журнал «Современное общество и власть». Декабрь. № 4(6), 2015. URL : <http://gmanagement.ru/index.php/ru/arxiv/06-2015r/265-khmel-062015>.
4. Хмель А. О. Відносини Іспанії зі США в Латиноамериканському регіоні на початку XXI ст. //Американська історія та політика : науковий журнал. № 2. Київ, 2016. С. 205–214.
5. Хмель А. О. Лісабонський договір та іспанські політичні ініціативи : від ратифікації до сьогодні //Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС? : Науково-практична конференція : тези доп. Миколаїв, 2 грудня 2019 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2019. С. 57–60.

6. Прохоренко И. Л. Национальный интерес во внешней политике государства : опыт современной Испании. Москва, 1995. 128 с.
7. Хенкин С. Испания после диктатуры. Москва, 1993. 199 с.
8. Федорова К. О. Зовнішня політика Іспанії на початку XXI століття. [Текст] : моногр. Warszawa : «Diamond trading tour», 2014. 100 с.
9. Іваницька О. П. Франко – каудильйо Іспанії : монографія. Чернівці : Книги–ХХІ, 2006. 432 с.
10. Матлай Л. Особливості зовнішньої політики урядового кабінету Народної Партії Іспанії (2011–2014 рр.) // Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку. 2015. Випуск 27. URL : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/28417/1/020-122-128.pdf>.
11. Матлай Л. С. Зовнішньополітичне відомство Іспанії : історія та сучасний організаційно-правовий устрій (1975–2014 рр.). // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2014. № 12. С. 37–41.
12. Лесіва Н. О. Гібралтар у відносинах Великої Британії та Іспанії (1998–2009 рр.) : теоретичний аспект // Наука. Релігія. Суспільство. 2014. № 3. С. 9–15; Проблема Гібралтару в контексті відносин Великої Британії та Іспанії (1960–2010 рр.) // Наука. Релігія. Суспільство. 2011. № 4. С. 47–50.
13. Лук'янов О. П. Проблема Гибралтара в британо-испанских отношениях : к истории вопроса // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. 2000. № 12 (32). С. 32–39.
14. Лук'янов О. П. Вплив проблеми Гібралтару на інтеграцію Іспанії в НАТО та ЄС у 80-х рр. ХХ ст. // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. 2002. № 2 (46). С. 31–41.
15. Política exterior y cooperación. Agenda 2030. // Сайт МЗС Іспанії. URL : <http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/PoliticaExteriorCooperacion/Agenda2030/Paginas/Inicio.aspx>.
16. Política exterior y cooperación. Diplomacia del siglo XXI. // Сайт МЗС Іспанії. URL : <http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/PoliticaExteriorCooperacion/DiplomaciasigloXXI/Paginas/default.aspx>.
17. Política exterior y cooperación. Unión Europea. // Сайт МЗС Іспанії. URL : <http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/PoliticaExteriorCooperacion/UnionEuropea/Paginas/EspUE.aspx>.

Тема 14. Лекція 12. Зовнішня політика країн Північної Європи

1. Наслідки війни для країн регіону. Еволюція національних інтересів країн регіону після Другої світової війни.

2. Місце та роль держав у світових, європейських та субрегіональних організаціях. Європейська політика країн регіону.

3. Особливості політики «активного нейтралітету» та посередництва. Місце в архітектурі європейської безпеки.

4. Спільне та відмінне у зовнішній політиці країн Північної Європи: Данії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Ісландії.

5. Місце України у зовнішній політиці країн регіону.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: політика нейтралітету, ЄАВТ, Північна Рада, країни Скандинавії, Арктична Рада, концепція «колективної безпеки», балтійський напрям.

Рекомендована література

1. Божко С. О. Організаційні основи зовнішньої політики Швеції. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2010. Випуск 93 (Частина II). С. 51–57.
2. Бочкарьова Т. Ю. Скандинавський субрегіон у процесі диференціації Європейського Союзу // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Політологія. 2014. Т. 230, Вип. 218. С. 15–17. URL : <http://politics.chdu.edu.ua/article/viewFile/27709/24816>.
3. Волощук С. М. Трансформації зовнішньої політики нейтральних та позаблокових країн Європи в умовах постбіполярного світу. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». 2012. Вип. 28. С. 101–106.
4. Гладиш М. «Північний вимір» європейських інтеграційних процесів // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30. С. 68–77.
5. Дирда А. О. Фінська політика нейтралітету : новий етап у зовнішній політиці чи еволюція «фінляндизації». // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2017. № 14. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3064/2752.
6. Замікула М. О. Арктичний регіон у безпековому плануванні північноєвропейських країн (на прикладі Данії). // Стратегічна панорама. 2016. № 2. С. 38–44.
7. Конституції государств ЕС / под ред. Л. А. Окунькова. Москва, 1997. 816 с.
8. Котляр О. В. Регіональна співпраця держав Північної Європи у сфері безпеки та оборони. Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. URL : <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/7375/7399>.
9. Павленко В. Воєнно-політична інтеграція країн Скандинавії в архітектурі європейської безпеки після Другої світової війни // Європейські історичні студії. 2017. № 8. С. 39–53.
10. Пугачова Д. В. Специфіка взаємодії країн Скандинавії у сфері зовнішньої політики : безпековий вимір // S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe : електронний науково-практичний журнал / редкол. : Д. В. Яковлев (голов. ред.), К. М. Вітман (заст. голов. ред.), Д. Ю. Дворніченко (відп. секр.) [та ін.] ; НУ «ОЮА». Одеса, 2017. Вип. 2. С. 89–93.
11. Романова О. В. Євроінтеграційна політика північноєвропейських держав у постбіполярний період. // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук. С. 117–120. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/other/18aug2017/18aug2017.pdf#page=117>.
12. Швед О. Європейське питання в ході національних референдумів 1972 року в Норвегії та Данії. // Вісник Київського Національного університету ім. Т. Шевченка. Серія – Історія. 2007. № 91–93. С. 129–132.
13. Юссило О., Хентіля С., Невакivi Ю. Политическая история Финляндии. Москва : Весь мир, 2010. 472 с.

14. Arctic Council. // Сайт Організації Арктичної Ради. URL : <https://arctic-council.org/en/>.
15. Council of the Baltic Sea States. // Сайт Організації Балтійської Ради. URL : <https://www.cbss.org/>.
16. Europapolitikk. Informasjon om Norges samarbeid med EU. // Сайт МЗС Норвегії. URL : <https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/id1151/>.
17. Foreign and security policy. // Сайт уряду Швеції. URL : <https://www.government.se/government-policy/foreign-and-security-policy/>.
18. Ministry of Foreign Affairs of Denmark. Foreign Policy. Ukraine Reform Conference. // Сайт МЗС Данії : URL : <https://um.dk/en/foreign-policy/ukraine-reform/>.
19. Nordic co-operation. // Сайт Організації Північної Ради. URL : <https://www.norden.org/en>.
20. Suomen ulkoministeriö. // Сайт МЗС Фінляндії. URL : <https://um.fi/etusivu>.
21. Suomi EU // Сайт МЗС Фінляндії. URL : <https://eurooppatiedotus.fi/suomi-ja-eu/suomen-tie-jasenyyteen/>.
22. Sweden in the EU. // Сайт МЗС Швеції. URL : <https://www.government.se/sweden-in-the-eu/>.
23. Udenrigsministeriet. // Сайт МЗС Данії : URL : <https://um.dk/da/subscription/>.

Модуль 3. Зовнішня політика країн ЦСЄ та ПСЄ (1944–2020 рр.)

Тема 15. Лекція 13. Зовнішня політика країн ЦСЄ ПСЄ. Географічне означення регіону ЦСЄ ПСЄ. Формування основних сучасних кордонів країн регіону, повоєнні міжнародні відносини

1. Пояснення термінів ЦСЄ та ПСЄ: час виникнення, склад субрегіонів.
2. Географічне, політичне та культурно-історичне означення регіону.
3. Повоєнне врегулювання в регіоні ЦСЄ ПСЄ: визначення кордонів. Місце ЦСЄ та ПСЄ у системі міжнародних відносин в часи «холодної війни».
4. Міжнародна ситуація та особливості зовнішньої політики країн соціалістичного табору після ДСВ.
5. Встановлення нової політичної та соціально-економічної моделі.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: ЦСЄ, ПСЄ, холодна війна, народна демократія, східний табір, соціалізм, доктрина Брежнєва, військовий стан, Комінформ, ОВД, РЕВ, окрема позиція Греції та Югославії.

Рекомендована література

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 7–51.
2. Барановский В. Г. Основные параметры современной системы международных отношений (часть I) // Полис. 2012, № 3. С. 36–44.
3. Буланникова Ю. А. Процесс интеграции стран Западных Балкан в Евросоюз // Вестник МГИМО-Университета. 2010. № 2. URL : <https://vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/2585/2124#>.
4. Доктрина национальной безопасности США. URL : www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikSF/2000/vestniksf17-05/vestniksf17-05030.htm.
5. Дюрозель Жан-Батіст Історія дипломатії від 1919 року наших днів. Київ : Основи, 1995. 930 с.
6. Кудров В. М. Центральная и Восточная Европа : десять лет перемен // Общественные науки и современность. 2001. № 1. С. 41–54.
7. Манжоло В. А. Розділ IV. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин. URL: <http://edu.cirs.kiev.ua/smainmenu-16/s-smainmenu-76/106-sv.html>.
8. Миллер А. И. Тема Центральной Европы : история, современные дискурсы и место в них России // НЛЮ. 2001. № 52. URL : <http://magazines.russ.ru/nlo/2001/52/mill.html>.
9. Мирный договор с Болгарией. Москва : Государственное издательство политической литературы, 1947. 64 с. URL : http://militera.lib.ru/docs/da/dogovor_bolgaria/index.html.
10. Мирный договор с Венгрией. Москва : Государственное издательство политической литературы, 1947. 72 с. URL : http://militera.lib.ru/docs/da/dogovor_vengrija/index.html.
11. Мирный договор с Румынией. Москва : Государственное издательство политической литературы, 1947. 70 с. URL : http://militera.lib.ru/docs/da/dogovor_rumynija/index.html.
12. Политика США в Центральной и Восточной Европе. URL : http://old.nasledie.ru/politvne/18_9/article.php?art=59.
13. Россия и Центрально-Восточная Европа : взаимоотношения в XXI веке / под ред. к. г. н. Н. В. Куликовой, д. и. н., проф. И. И. Орлика, к. э. н. Н. В. Фейт. Москва : ИЭ РАН, 2012. 350 с.
14. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны, 1941–1945 гг. : Сборник документов / М-во иностр. дел СССР. Москва : Политиздат, 1978/84. Т. 6. Берлинская (Потсдамская) конференция руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании (17 июля – 2 авг. 1945 г.). Москва : Политиздат, 1984. 511 с. URL: <http://militera.lib.ru/docs/da/confww2/index.html>.
15. Советский фактор в Восточной Европе. 1944–1953 гг. В 2-х тт. Документы / Т. 1. 1944–1948 гг. Отв. редактор Т. В. Волокитина. Москва : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999. 687 с. ; Т. 2. 1949–1953 гг. Отв. редактор Т. В. Волокитина. Москва : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2002. 928 с.
16. Хроника внешнеполитических событий в СССР // 1988. URL : http://www.gorby.ru/archival/expocenter/vneshpolitika/show_29325/.
17. Язькова А. Юго-Восточная Европа в эпоху перемен. URL : <http://magazines.russ.ru/nz/2007/6/ia12.html>.

**Тема 17. Лекція 14. Зовнішня і внутрішня політика країн Балтії:
1944 р. – 1990-х рр.**

1. Процес входження балтійських республік до СРСР (1939 і вдруге 1944 р.)

2. Партизанський рух в Латвії, Литві та Естонії після 1944 р. – 60-ті рр. ХХ ст.

3. Національна політика СРСР щодо нових радянських республік та зміна національної карти в окремих районах трьох республік.

4. Отримання незалежності Латвією, Литвою та Естонією. Економічні та політичні реформи в новостворених республіках (до середини 1990-х рр.).

5. Національне питання та Закон про громадянство (в Латвії, Литві та Естонії).

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: колективізація, індустріалізація, партизанська боротьба, «лісові брати», примусове переселення, зміна етнічної карти міста/регіону, натуралізація, питання громадянства, особи без громадянства, ЄС.

Рекомендована література

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 52–83.
2. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки) : навч. посібник. Київ : Либідь, 2004. С. 45–55.
3. Дейвіс Н. Європа. Історія / пер. П. Тарашук. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. С. 1098–1099.
4. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів / за ред. Леоніда Зашкільняка. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. С. 504–507.
5. Министерство иностранных дел Латвийской республики. Внешняя политика. URL : <https://www.mfa.gov.lv/ru/vneshnyaya-politika>.
6. Министерство иностранных дел Литовской республики. Внешняя политика. URL : <https://www.urm.lt/default/ru/vneschnaaa-politika>.
7. Министерство иностранных дел Эстонской республики. Задачи внешней политики. URL : <https://vm.ee/ru/zadachi-vneshney-politiki>.

**Тема 18. Лекція 15. Зовнішня політика Польщі
1944р. – 1990-х рр.**

1. Польське питання на Ялтинській і Потсдамській конференціях. Основні риси НРП у повоєнний період.

2. Польсько-радянські та польсько-німецькі відносини кінця 1960-х рр. План Адама Рапацького.

3. Зовнішня політика Польщі у другій половині 1970-х рр.
4. Від введення військового стану в Польщі до усвідомлення і реалізації європейського вибору Польщі.
5. Економічні та політичні реформи в Польщі після 1990 р., зміна вектора зовнішньої політики.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: колективізація та індустріалізація, одержавлення майна, план Адама Рапацького, НБСЄ, соціалістичний табір, реституція, загальнонаціональний круглий стіл, демократизація, «шокова терапія», східна політика, головування Польщі в ЄС, Лех Качинський і смоленська катастрофа, Катинь, кресні землі.

Рекомендована література

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 84–114.
2. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки) : навч. посібник. Київ : Либідь, 2004. [Розділ XIII «Польща»].
3. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. С. 543–560.
4. Звягіна О. М. Ключові аспекти зовнішньої політики Польщі у дев'яності роки ХХ століття // URL : <http://journals.urau.ua/index.php/wissn003/article/view/13062/15596>.
5. Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи : Навчальний посібник для студентів / кер. авт. колективу О. В. Крапівін. Донецьк, 2012. [Розділ 2, тема IV «Зовнішня політика Польщі в 1945–1989 рр.»].
6. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны, 1941–1945 гг. : Сборник документов / М-во иностр. дел СССР. Москва : Политиздат, 1978/84. Т. 6. Берлинская (Потсдамская) конференция руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании (17 июля–2 авг. 1945 г.). Москва : Политиздат, 1984. С. 295–340, 383, 389, 427–447.
7. Юрченко С. В. Ялтинская конференция 1945 года : хроника создания нового мира. Симферополь : ИД «Крым», 2005. С. 35–80.

Тема 20. Лекція 16. Зовнішня політика Угорщини 1944–2021 рр.

1. Повоєнне урегулювання в Угорщині, встановлення тоталітарної системи, повоєнна зовнішня політика.
2. Угорська революція 1956 р., її придушення та наслідки.
3. Зовнішня політика Угорщини друга половина 50–80-х рр. ХХ ст.
4. Політичні зміни та ринкові реформи в Угорщині після 1989 р.
5. Поступ до вступу до НАТО та ЄС, відносини в межах V4.
6. Зовнішня політика Угорщини після вступу до ЄС та НАТО: європейська політика, азійський напрям, відносини з країнами Східної Європи.
7. Відносини між Угорщиною та Україною.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: колективізація та індустріалізація, соціалістична держава, «віденські арбітражі», угорська революція, Вишеградська група.

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 152–181.
2. Венгрия в Европейском Союзе и НАТО. URL : <http://bintel.com.ua/ru/projects/vengrija-v-evropejskom-sojuze-i-nato/>.
3. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки) : навч. посібник. Київ : Либідь, 2004. 624 с. [Розділ 17. Угорщина].
4. Дунайская конференция. URL : http://tver-tuning.ru/obschest/377_dunayskaya_konferentsiya/; Конвенция о режиме судоходства на Дунае [Текст]. URL : http://www.danubecommission.org/index.php/ru_RU/convention.
5. Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи : Навчальний посібник для студентів / кер. авт. колективу О. В. Крапівін. Донецьк, 2012. [Розділ 2, тема VI (Зовнішня політика Румунії в 1945–1989 рр.)].
6. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002). Навчальний посібник. Вінниця : Видавництво «Фоліант», 2003. С. 355–363.
7. Мирный договор с Венгрией. Москва : Государственное издательство политической литературы, 1947. 72 с. URL : http://militera.lib.ru/docs/da/dogovor_vengrija/index.html.
8. Політичне співробітництво між Україною та Угорщиною. URL : <http://hungary.mfa.gov.ua/ua/ukraine-hu/diplomacy>.
9. Тодоров І. Я. Україно-угорські відносини у вимірі євроатлантичних прагнень України. // Україна дипломатична. Випуск XXI. 2020. DOI 10.37837/2707-7683-2020-31.
10. Külgazdasági és külügyminisztérium. // Міністерство закордонних справ та торгівлі Угорщини. URL: <https://kormany.hu/kulgzadasagi-es-kulugyminiszterium>.

**Тема 22. Лекція 17. Зовнішня політика Югославії
1944 р. – 1990-х рр., причини та наслідки її розпаду
та позиція світової спільноти**

1. Особливості зовнішньої політики Югославії в період «холодної війни»: від конфлікту між Тіто і Сталіним до початку 60-х рр. ХХ ст.
2. Загальна характеристика зовнішньої політики Югославії у 60–80-ті рр. ХХ ст.
3. Причини розпаду Югославської Федерації.
4. Війна за незалежність Хорватії. Участь міжнародної спільноти в урегулюванні конфлікту, наслідки.
5. Внутрішня і зовнішня політика «Третьої Югославії», запровадження міжнародних санкцій.
6. Зовнішня політика Сербії та Чорногорії після 2006 р.
7. Проблема Косово. Участь ООН, НАТО та ЄС в урегулюванні ситуації.

8. Зовнішня політика Македонії після 1991 р. Конфлікт в 2001 р. та операція «Конкордія».

9. Війна в БіГ та реакція міжнародної спільноти, примусове примирення 1995 р. Зовнішня політика БіГ після 1995 р.

10. Питання Косово у зовнішній політиці балканських країн та міжнародних організацій.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: конфлікт між Тіто і Сталіним, рух неприєднання, міжнаціональна ворожнеча, дисбаланс в економічному розвитку, операції ЄС, примирення, президіум, балканізація, «велика Албанія», проблема Косово.

Рекомендована література

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 258–297.
2. Буланникова Ю. А. Процесс интеграции стран Западных Балкан в Евросоюз // Вестник МГИМО-Университета. 2010. № 2(11). С. 311–318.
3. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки) : навч. посібник. Київ Либідь, 2004. [Розділ 22 «Югославія», теми 8–9.]
4. Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи : Навчальний посібник для студентів / Кер. авт. колективу О. В. Крапівін. Донецьк, 2012. [Розділ 3, тема 5 «Югославія в системі міжнародних відносин кінця 80-х – початку 90-х рр.»].
5. Мартинов А. Еволюція балканської політики Європейського Союзу (1989–2009 рр.) // Міжнародні зв'язки України : наукові пошуки та знахідки : Міжвід. зб. наук. пр. 2009. Вип. 18. С. 107–122.
6. Нагірний М. З. Республіка Хорватія : державно-політичний розвиток у 1990-х роках. автореферат дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. н. Львів, 2004. Спец. 07.00.02 – всевітня історія. Львівський національний університет імені Івана Франка. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/15673/1/aref.pdf>.
7. Операції по піддержанню миру в Боснії і Герцеговині. URL : http://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_52122.htm.
8. Операція НАТО проти Союзної Республіки Югославія 1999 года. URL : <http://ria.ru/spravka/20140324/1000550703.html>.
9. Павленко О. С. Позиція міжнародного співтовариства щодо самовизначення Косова (1990–2010 рр.). Дисертація. Київ, 2018 р. 226 с. URL : http://tpru.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-04/Dis_Pavlenko.pdf
10. Пакт Стабільності для Юго-Восточной Европы. URL : <http://www.ieras.ru/journal/journal3.2000/13.htm>.
11. Палій Г. Крах Югославії : від єдиної держави до національної фрагментації Західних Балкан. // Магістеріум. 2002. Випуск 10. Політичні Студії. URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13993/Paliy_Krakh_Yuhoslaviyi_vid_yedynoi_derzhavy.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
12. Пинтерич М. Уроки Хорватии для Украины. Войны Югославии. URL : <http://maidan.org.ua/2014/06/marko-pynteryk-uroky-horvatyy-dlya-ukrainyi-vojny-yuhoslavyu/>.
13. Резолюция 1244 (1999), принятая Советом Безопасности на его 4011-м заседании, 10 июня 1999 года. URL : <http://web.archive.org/web/20000602210058/http://www.un.org/russian/documen/scresol/res1999/res1244.htm>.

14. Спор Греции и Македонии о названии бывшей югославской республики. URL : http://ria.ru/trend/contradiction_Macedonia_20080403/.
15. Сухарь А. А. Этнонациональный конфликт в Чечне и Косово: сравнительный анализ // Полис. 2007. № 4. С.158–173.
16. Язькова А. Юго-Восточная Европа в эпоху перемен. URL: <http://magazines.russ.ru/nz/2007/6/ia12.html>.

**Тема 24. Лекція 18. Особливості євроінтеграції Греції:
причини й складності на шляху**

1. Повоєнна внутрішньополітична криза. Громадянська війна в Греції та її вплив на зовнішню політику. Вступ Греції до НАТО.
2. Військова хунта в Греції, започаткування та розвиток проблеми Кіпру.
3. Передумови та складності на шляху до ЄЕС, наслідки вступу.
4. Особливості євроінтеграційної моделі Греції, головування Греції в ЄЕС/ЄС.
5. Криза Єврозони та Греція.

Терміни, які допоможуть розкрити зміст лекції: військова хунта, довгий поступ до ЄС, греко-кіпріоти, суперечки із Туреччиною в Сгейському морі, проблема Македонії, криза Єврозони, «грекзит».

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 320–340.
2. Дворніченко Д. Ю. Європеїзація внутрішньої та зовнішньої політики Греції в контексті європейського інтеграційного процесу. 2013. URL: <http://hdl.handle.net/11300/2198>.
3. Кризис в Греции : мифы и реальность. URL : <http://serovglobus.ru/krizis-v-grecii-mify-i-realnost/>.
4. Лисак В. Ф. Відносини з Грецькою Республікою в контексті середземноморського напрямку зовнішньої політики України. // Вісник Дніпропетровського університету. 2015, № 4. С. 53–62. URL : http://91.250.23.215:8080/jspui/bitstream/123456789/1086/1/vidnosyny_z_gretskoiu.pdf.
5. Семенченко К. Е. Зовнішня політика Республіки Північна Македонія : автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр» : спец. 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2019. 10 с. URL : <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1472>.
6. Срібняк І. Кіпрська проблема у зовнішній політиці Греції та Туреччини: історичний досвід і сучасний стан. URL: http://elibrary.ivinas.gov.ua/4293/1/Sphere_2013_V_4-%D0%A1%D1%80%D1%96%D0%B1%D0%BD%D1%8F%D0%BA.pdf.
7. Mattas K., Tzouvelekas V. The impact of EU Membership: Lessons from the Greek Experience, *Economia Internazionale*. 1999. P. 173–181.
8. Η Ελλάδα στην ΕΕ. URL : <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/>.

Плани семінарів із курсу, методичні вимоги до виконання, список літератури до кожного семінару

Модуль 1. ЄС як суб'єкт міжнародних відносин та основні напрями його співробітництва

Тема 1. Семінар 1. Особливості європейської цивілізації на початку XXI ст.

1. Роль країн Західної Європи у розвитку світової цивілізації.
2. Західна Європа: географічні, історичні, культурні та політичні параметри.
3. Загальноєвропейські та національні цінності й орієнтири.
4. Західноєвропейська цивілізація на початку XXI ст.
5. Становище країн Західної Європи після ДСВ та роль у біполярній міжнародній системі.

Відповідь на *перше питання* розпочніть з визначення, що таке європейська цивілізація. Також варто розкрити різницю між політичним і географічним розумінням поняття «Західна Європа», розкрити його зміст, показати як співвідноситься з поняттям «захід» та вказати на різницю між цими термінами. Також розкриваючи перше питання, наведіть приклади щодо внеску Стародавньої Греції та Стародавнього Риму в розвиток Європи та формування середземноморської підсистеми міжнародних відносин, розкривайте її особливості. Демонструйте процес розвитку Європи в Середньовіччя та Новий час і що вона привнесла світові за ці століття (розвиток науки, техніки, письма, створення колоніальних імперій, розвиток теорій про права людини, розвиток лібералізму та теорії демократії, вплив релігії на науку і культуру тощо). Характеристика має бути об'єктивною, засвідчивши як переваги так і недоліки розвитку Західної Європи до XX ст.

У відповіді на *друге питання* розкрийте всі параметри, які характеризують Західну Європу в наш час: географічні (де проходять географічні кордони Західної Європи – моря, країни, річки...), історичні (розкрийте особливості основних етапів розвитку), культурні (чим Західна Європа вирізняється в культурному плані – надбання в мистецтві, зародження та розвиток ліберальних політичних течій

тощо) та політичні параметри (які країни належать та з якими політичними системами).

У *третьому питанні* охарактеризуйте загальноєвропейські цінності (демократія, мир, верховенство права, рівні умови для всіх, побудова суспільства турботи та справедливості, повага до себе та інших). Скористуйтеся думкою європейського науковця щодо визначення європейських цінностей і проаналізуйте її: доктор соціології Люк Галман з Тілбурзького університету в Голландії у відповідь на прохання перерахувати європейські цінності наголосив на тому, яке воно складне, різнобічне і... мінливе «Є різниця між східною і західною частинами Європи, між північною і південною. ... Ні. Це не міф. Але однорідності в цінностях немає. Є різниця між східною і західною частиною Європи, між північною і південною. Різниця залишається.... Як можна стверджувати, що якісь цінності є лише європейськими? Треба шукати, які з них унікальні, які не є цінностями в інших частинах світу, а є лише у Європі».

Звертайте увагу на той факт, що європейська інтеграція, котра йшла упродовж другої половини ХХ ст. і логічно завершилася створенням у 1992 р. Європейського Союзу, мала на меті втілення цінностей миру та демократизації всього європейського простору. Базові ціннісні основи ЄС знайшли своє відображення у документі «Хартія основних прав Європейського Союзу».

Також питання вимагає співвіднесення загальноєвропейських та національних цінностей й орієнтирів (звертайте увагу на той факт, що за відомостями Євробарометра 2013 р. – більшість європейців вважають, що дотримуються схожих цінностей).

Розкриття *четвертого питання* вимагає розуміння, що таке Західна цивілізація (поліетнічне і полікультурне утворення, на теренах якої протягом еволюції розгорнувся плюралізм її проявів). Зауважте, що Захід інтегрує різні ментальності з їх особливостями в єдиний цивілізаційний простір, що виявляється передусім у спільній духовно-культурній генезі. Західноєвропейська цивілізація є сукупністю культур, або метакультур, що «сформувалася на ґрунті національних міфологій під впливом античних і християнських цінностей». Саме тому, можна говорити про єдину західну цивілізацію незалежно від регіону, в якому вона проявляється; іншими словами, західна цивілізація є те загальне, що знаходить особливий прояв у кожному її регіоні.

П'яте питання має на меті показати міжнародне становище країн Європи після Другої світової війни (слабкість Великої Британії, випадіння з кола великих держав Німеччини, Італії та Франції, падіння іміджу Франції, поділ Німеччини та Австрії й інші моменти), віднов-

лення економічних та політичних систем після ДСВ і роль США та Плану Маршалла в економічному відновленні. Питання також передбачає розкриття особливостей швидкого економічного піднесення країн, його еволюцію. Разом із економічним піднесенням підвищується також політична роль країн в біполярній системі.

Рекомендована література:

(окрім літератури, рекомендованої до лекції)

1. Сакало О. Є. Європейські цінності : сутнісні основи та практичне втілення. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4335/1/Sakalo.pdf>.
2. Євроатлантичний вектор України : національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Національна академія наук України, 2019. 328 с. С. 12–17.
3. Eurobaromet er 69 Values of Europeans. URL: http://europa.eu.int/comm/public_opinion/index_en.htm.

Тема 2. Семінар 2. Інтеграційні процеси у Західній Європі

1. Історичні витоки панєвропейського руху. Федералістський рух у Західній Європі.
2. Реалізація плану Р. Шумана 1950 р. Утворення ЄОВС, ЄЕС та ЄАВТ.
3. Особливості європейської інтеграції у 60-ті рр. XX ст.
4. План Ж. Помпіду та розвиток ЄЕС у 70-ті рр. XX ст. Проблеми, пов'язані з «особливою позицією» Великої Британії. Роки «європесимізму».
5. Розробка і підписання Шенгенських угод 1985 р., Єдиного Європейського акту 1986 р. та наслідки події.

Перше питання вимагає застосування знань щодо спроб європейської інтеграції між двома світовими війнами (приклад Бельгії та Люксембургу) та розкриття особливостей діяльності Ріхарда Куденхове-Калергі. Розкриває зміст федералістського руху в Західній Європі у повоєнний період та спроби запровадити конфедеративні засади інтеграції в Європі.

Друге питання передбачає застосування знань про Р. Шумана та його план інтеграції промисловості вугілля та сталі Франції та Німеччини: причини, умови та наслідки. У питанні також розкриваються передумови створення ЄОВС та ЄЕС та особливості функціонування цих організацій. Варто коротко охарактеризувати зміст Римських договорів (про створення ЄЕС та Євроатому). Паралельно в Європі була зроблена ще одна спроба інтеграції –

створення ЄАВТ, тож варто розкрити причини та наслідки цієї події, розкрити відмінність цієї організації від ЄЕС.

У *третьому питанні* варто розкрити особливості еволюції інституцій ЄОВС та ЄЕС. Сформулювати зміст тези Ш. де Голля «Європи від Атлантики до Уралу» та його позицію щодо вступу Великої Британії до ЄЕС. Охарактеризувати суперечку в середині ЄЕС щодо Єдиної сільськогосподарської політики (діяльність комісії В. Хальштейна) та причини «кризи пухлого крісла», зміст та значення «Люксембурзького компромісу» (П'єр Вернер).

У *четвертому питанні* розкрийте зміст плану Ж. Помпіду про створення «європейської конфедерації» (пам'ятаємо, що він зняв вето, двічі використане де Голлем для недопущення до складу ЄЕС Великої Британії). Варто розкрити значення Паризької зустрічі глав країн-учасниць ЄЕС (у жовтні 1972 р.), на якій були послатвлені два амбітних завдання: створення Європейського валютного союзу і Європейського Союзу, позицію Франції (яка дотримувалася міжурядових конструкцій європейського будівництва, протистояла посиленню повноважень Європейської комісії та Європейського парламенту (як і раніше відстоювала принцип одноголосності під час прийняття важливих рішень в ЄЕС) та ФРН (яка виступала за створення європейських міністерств, політичного секретаріату, за посилення ролі і прерогатив європейського парламенту та надання наднаціональних функцій цим інститутам).

У 1978 р. – країни Європейського економічного співтовариства уклали угоду про створення Європейської валютної системи (ЄВС), що набрала чинності в 1979 р. Якою було її значення? 1976 р. Рада ЄЕС приймає рішення про вибори до ЄП. Перші вибори – 1979 р., дайте відповідь на питання яким чином наповнювався ЄП до 1979 р.

Висвітлюємо прояв перших зачатків «європесимізму» та «особливу позицію» Великої Британії в ЄЕС. Тут варто розкрити зміст публічної дискусії та партійні суперечки, які тривали в Парламенті після вступу країни до ЄЕС. Відмічаємо, що з набуттям членства в Співтовариствах утвердилася особлива позиція Великої Британії в європейській інтеграції: поєднання політики активізації участі в регіональній політиці і виходу на передові позиції в об'єднанні з прагненням зберегти недоторканими класичні принципи зовнішньої політики. У суспільстві переважала недовіра до європейських інститутів. Набули актуальності традиційні сподівання британської еліти на зміну чи реформування Співтовариств на свій лад. У Сполученому Королівстві відбувся загальний референдум про перебування в ЄЕС 5 червня 1975 р. Громадяни підтвердили членство Британії в Співтовариствах («за»

понад 67 %). Але проблеми у відносинах Лондона і Брюсселя залишилися, а кампанія проти європейського федералізму в країні не припинялася. Британський євроскептицизм пов'язаний насамперед з поглядами і політичною практикою М. Тетчер (1979 – 1990 рр.): консерватори закріпили практику вибірково-секторальної участі в інтеграції. Уряд гальмував поглиблення співпраці в інституційній, валютно-фінансовій, соціальній, гуманітарній, військово-політичній сферах, тому змінився неофіційний статус Консервативної партії – замість звання «партії Європи», яке вона здобула у 1960–1970-х рр., з 1980-х рр. за нею закріпився імідж провідної євроскептичної політичної сили.

П'яте питання дає змогу ознайомитися із планами на реформування ЄС в 80-х рр. ХХ ст. Розкрийте сутність роботи комісії Ж. Делора («план Делор I» та «план Делор II»), вплив об'єднання Німеччини на подальшу євроінтеграцію.

Основною подією цього етапу став Єдиний європейський акт (ЄЄА), підписаний у лютому 1986 р., який визнав наявність в ЄС спільного ринку і поставив завдання переходу до єдиного внутрішнього ринку, утворення в рамках ЄС єдиного правового простору і єдиної економічної сфери для господарської діяльності юридичних і фізичних осіб. Були модифіковані Римські договори і запропоновано програму переходу до 1993 р. до єдиного внутрішнього ринку, який базуватиметься на 4 свободах: вільного руху товарів; осіб; капіталу; послуг. Другою важливою подією періоду стало заснування «Європи без кордонів» унаслідок підписання Шенгенської угоди 4 червня 1985 р. Бельгією, Люксембургом, Нідерландами, Німеччиною та Францією. 19 червня 1990 р. ними було підписано Шенгенську конвенцію. Які права, свободи і гарантії вона надавала та реалізовувала?

Рекомендована література

(окрім літератури, рекомендованої до лекції):

1. Грубінко А. В. Участь Великої Британії у процесі становлення і розвитку Спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу (1990–2016 рр.). Дис. на здоб. наук. ступ. д. іст. н. Інститут історії України Національної академії наук України, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, Київ, 2018. 549 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/15936>.

**Тема 3. Семінар 3. Інтеграційні процеси
в Європі кінець ХХ – початок ХХІ ст.**

1. Створення ЄС за Маастрихтським договором 1992 р. Шенгенська зона та Єврозона.

2. Еволюція ЄС: від Амстердамського договору 1997 р. до подальших інституціональних змін ЄС за Угодою в Ніцці.
3. Спроба підписання Конституції ЄС та причини її неприйняття.
4. Значення Лісабонського договору для зміцнення інтеграційних процесів у Європі.
5. Копенгагенські критерії та проблема подальшого розширення ЄС.
6. Перспективи розширення та поглиблення ЄС.

Відповідаючи на *перше питання*, студент має розкрити причини та передумови підписання Маастрихтського договору 1992 р., а також охарактеризувати основні результати підписання: утворення Європейського Союзу, запровадження спільної валюти євро та засновану на трьох стовпах структуру ЄС, удосконалено механізм прийняття рішень та розширено кількість випадків голосування кваліфікованою більшістю (на які саме питання?). Відбулося підвищення статусу Європейського парламенту, який було поставлено на перше місце серед інститутів ЄС, запроваджувалися посади європейського омбудсмена, європейського інспектора із захисту даних, створено Комітет регіонів, узгоджувалась процедура спільного ухвалювання рішень, а також розширювалась сфера застосування процедури голосування кваліфікованою більшістю. Відомо, що ратифікація Договору про ЄС наразилася на значні перешкоди, тому ви маєте показати у яких країнах і з яких причин виникли проблеми з ратифікацією угоди.

Також маєте розкрити принципи функціонування та можливості Єврозони та Шенгенської зони: для чого створені, які країни увійшли і які умови для цього виконали (це насамперед стосується Єврозони), особливості функціонування зон. Назвіть країни-члени ЄС, які не увійшли до зон і причини цього.

Друге питання має розкривати сутність еволюційних інституційних змін, які відбулися через підписання та ратифікацію угод: Амстердамської (1997 р.), Ніццької. Щодо Угоди, підписаної в Амстердамі, то варто пам'ятати, що договір став результатом тривалих переговорів, які розпочалися в Мессіні, Італія, 2 червня 1995 р., і завершилися в Амстердамі 18 червня 1997 р., далі тривав складний процес ратифікації. Європейський парламент (ЄП) схвалив договір 19 листопада 1997 р. Згідно з договором, держави-члени погодилися передати певні повноваження від національних урядів ЄП в різних сферах, включаючи законодавство про імміграцію, прийняття цивільного та кримінального законодавства та реалізацію зовнішньої політики та політики безпеки, а також реалізацію інституційних змін щодо розширення вступу нових країн-членів до ЄС. Договір складається з 13 протоколів, 51 декларації

та 8 декларацій держав-членів, а також поправок до існуючих договорів, викладених в 15 статтях. Договір встановлює нові принципи та відповідальність у галузі спільної зовнішньої політики та політики безпеки, з акцентом на проектування цінностей ЄС на зовнішній світ, захист його інтересів та реформування способів дії. Європейська рада визначила загальні стратегії, які потім мали бути введені в дію Радою, яка діє кваліфікованою більшістю, за певних умов. Посиливши відповідальність ЄС щодо миротворчої та гуманітарної діяльності, зокрема шляхом встановлення тісніших зв'язків із Західноєвропейським Союзом.

Щодо Угоди в Ніцці, студент має згадати такі зміни, запроваджені договором у Ніцці: розширення сфери прийняття рішень кваліфікованою більшістю – було введено у 27 положеннях – різного ступеня значущості – із 50, спочатку запропонованих Комісією; призначення членів певних установ чи органів мало здійснюватися кваліфікованою більшістю (членів Комісії, Рахункової палати, Економічного та соціального комітету та Комітету регіонів тощо). Договором Ніцци було передбачено можливість встановлення посиленого співробітництва у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки для здійснення спільних дій або спільної політики. Рада дає дозвіл на посилене співробітництво після отримання висновку Комісії, особливо щодо узгодженості цього посиленого співробітництва з політикою Союзу. Рада приймає рішення кваліфікованою більшістю, але кожна держава-член може попросити передати це питання на розгляд Європейської ради для цілей однотайного рішення («екстрене гальмування»). Щодо співробітництва поліції та судочинства у кримінальних справах, можливість «вето» було скасовано.

Третє питання має дати відповіді на причини та наслідки спроб підписання Конституції ЄС. Варто розпочати відповідь з того, що розробка Європейської конституції розпочалася в рамках заклику до нових дебатів про майбутнє Європи на засіданні Європейської Ради в Лакені в грудні 2001 р. Незабаром після цього була заснована Європейська конвенція, головою якої став колишній президент Франції В. Ж. д'Естен і яка складалася з членів парламенту кожної держави-члена та держави-заявника, 16 членів Європарламенту, 2 членів Європейської комісії та представника від кожного уряду. Варто зазначити, що д'Естен запропонував скласти проєкт Конституції, а Президент Європейської комісії Р. Проді підтримав проєкт тексту «Проект Пенелопи», який містив більш глибоку інтеграцію країн та чіткішу інституційну модель. Договір був підписаний 29 жовтня 2004 р. представниками 25 країн-членів Європейського Союзу. *Якими були основні положення конституції.* Пізніше його було ратифіковано

18 державами-членами, включаючи референдуми, що підтверджують його в Іспанії та Люксембурзі. Однак відхилення цього документа французькими та голландськими виборцями у травні та червні 2005 р. завершило процес ратифікації. Завершити відповідь варто інформацією про те, що після результатів референдуму у Франції та Нідерландах європейські лідери вирішили провести «період роздумів» про те, що робити далі. В рамках «періоду роздумів» була створена «група мудреців», яка розглядала можливі напрями дій. Ця група європейських політиків високого рівня – колишні прем'єр-міністри, міністри та члени Європейської комісії – уперше провела зустріч 30 вересня 2006 р. в Римі. 4 червня 2007 р. ця група, відома як Група Амато, представила свій звіт. Новий договір мав базуватися на першій та четвертій частинах Конституції, решта змін до Конституції мали бути досягнені шляхом внесення змін до Римського договору.

Четверте питання має розкрити зміст та наслідки підписання Лісабонського договору. Тож на європейському саміті у червні 2007 р. держави-члени погодилися відмовитися від Конституції та внести зміни до існуючих договорів, які залишаться в силі. 23 липня 2007 р. у Лісабоні відбулася міжурядова конференція, яка мала на меті просування реформ та пошук альтернативи конституційному договору. 13 грудня 2007 р. глави держав-членів ЄС підписали Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейської Спільноти, який набув чинності 1 грудня 2009 р. після ратифікації усіма державами-членами ЄС відповідно до їхніх конституційних процедур. Основні зміни: Лісабонський договір скасував Європейські Співтовариства, а його повноваження та структури були інкорпоровані в ЄС, кількість депутатів парламенту не повинна перевищувати 750+1 (Президент Європарламенту), а місця розподіляються за системою «зниженої пропорційності», де мінімальна кількість представників від держави становить 6 депутатів, а максимальна – 96, вагомість повноважень Європарламенту було прирівняно до Ради ЄС, реформовано процес прийняття рішень в Раді ЄС – стара система зваженого голосування була скасована, натомість запроваджене нове визначення кваліфікованої більшості. Починаючи з 2014 р. кваліфікованою більшістю вважається як мінімум 55 % голосів членів Ради (щонайменше 15 країн), котрі представляють мінімум 65 % населення Союзу. Блокуючу меншість формують чотири держави-члени ЄС, які представляють 35 % населення ЄС. Договір запровадив дві нові посади в інституційній архітектурі ЄС: Президента Європейської Ради, якого глави держав та урядів кваліфікованою більшістю обирають на 2,5 роки з можливістю переобрання, Європейська Рада стала інсти-

туцію ЄС; Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки за погодженням з Президентом Європейської Ради кваліфікованою більшістю призначає Європейська Рада, *Договір скасував стару структуру опор ЄС і запровадив нову систему розподілу повноважень між ЄС та державами-членами*. Відповідно, з'явилося три види компетенцій реформованого Європейського Союзу: виняткова; спільна; підтримуюча. До сфери виняткової компетенції ЄС належать: митний союз; впровадження правил конкуренції, необхідних для функціонування внутрішнього ринку; монетарна політика щодо держав-членів Євросони; збереження морських біоресурсів відповідно до спільної політики в галузі риболовства; спільна торгівельна політика; укладання міжнародних договорів за певних умов. У сферах спільної компетенції держави-члени можуть приймати юридично обов'язкові документи у разі, якщо ЄС не здійснює регулювання у цій сфері. До сфери спільної компетенції належать: внутрішній ринок; соціальна політика; сільське господарство та риболовство; навколишнє середовище; захист споживача; транспорт; транс-європейські мережі; енергетика; зона свободи, безпеки та правосуддя; наука, технологічний розвиток, космос; гуманітарна допомога.

До сфер підтримуючої компетенції, ЄС може втручатися з метою підтримки, координування або доповнення заходів держав-членів. Відповідно, до них належать: охорона здоров'я; промисловість; культура; туризм; освіта, спорт; соціальний захист; адміністративне співробітництво.

Найбільші зміни відбулися щодо правових засад функціонування простору свободи, безпеки та правосуддя Європейського Союзу. Договір розширив повноваження ЄС у сферах: прикордонного контролю, політичного притулку і захисту біженців та переміщених осіб; судового співробітництва у цивільних справах; судового співробітництва у кримінальних справах; співробітництва правоохоронних органів. Більше того, договір чітко визначив повноваження ЄС в економічній, соціальній та енергетичній сферах. Зокрема в енергетичній сфері ЄС набув повноважень вживати заходів з метою: забезпечити функціонування енергетичного ринку; гарантувати безпеку енергопостачання; сприяти енергоефективності; сприяти розширенню взаємозв'язку енергомереж. Таким чином, енергетична сфера стала частиною змішаної компетенції ЄС та держав-членів та підпадає під принцип субсидіарності, згідно з яким ЄС вдається до будь-яких заходів лише в тому разі, якщо вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях.

П'яте питання має розкривати причини формування Копенгагенських критеріїв та їх зміст. Тож Договір про Європейський Союз

встановлює умови, принципи та критерії, яким повинна відповідати будь-яка країна, яка бажає стати членом ЄС. Критерії (відомі як Копенгагенські) були встановлені Європейською Радою в Копенгагені в 1993 р. та посилені Європейською Радою в Мадриді в 1995 р.: стабільність інституцій, що гарантують демократію, верховенство права, права людини, повагу та захист меншин; функціонуюча ринкова економіка та здатність справлятися з конкурентним тиском та ринковими силами в ЄС; бути спроможними брати на себе зобов'язання щодо членства, включаючи здатність ефективно застосовувати норми, стандарти та політику, що складають сукупність законодавства ЄС («acquis»), та дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу. Для початку переговорів про вступ до ЄС країна повинна задовольнити перший критерій. Студенти мають розкривати всі деталі критеріїв, які були визначені.

У шостому питанні студенти мають показати, що є такі перспективні напрями розширення ЄС: Схід Європи (за рахунок України, Молдови або Грузії), Західні Балкани (за рахунок Північної Македонії, Албанії, Чорногорії, Сербії або БіГ) та Туреччина. Однак переговори про розширення тривають, оскільки ЄС зважає основні цінності щодо проблем безпеки, громадського скептицизму в деяких країнах та минулого досвіду прийняття країн, які не були готові. Паралельно розширенню ЄС обмірковує наступні кроки для країн Східного партнерства, включаючи Україну, Молдову та Грузію. 5 лютого 2020 р. Європейська комісія опублікувала повідомлення про процес вступу країн Західних Балкан до ЄС, який називається «новою методологією розширення». Відкриття переговорів буде залежати від позиції Франції та інших країн, скептичних до розширення (Данія та Нідерланди виступили проти початку переговорів з Албанією). Студенти мають розкрити, які причини сповільнюють подальше розширення ЄС.

Додаткові теми виступу за бажанням:

1. Ставлення Маргарет Тетчер до розширення та поглиблення ЄС (щодо Маастрихтського договору).
2. Субсидіарний принцип ЄС: сутність, витоки, приклади.
3. Копенгагенські критерії.
4. Шенгенська зона: сутність, витоки, основні принципи функціонування.
5. Єврозона: члени, причини запровадження, сутність, принципи функціонування.
6. Лісабонський договір і особливі зміни (конкретні приклади).
7. Причини євроскептицизму в країнах ЄС на початку XXI ст.

Вимоги до підготовки до виступу: тривалість виступу 5–7 хвилин, має ґрунтуватися на різних джерелах, передусім на використанні інформацію з сайту ЄС. Оцінюється в 3 бали.

Рекомендована література:

1. Dabrowski M. Can the EU overcome its enlargement impasse? // Bruegel, february, 2020. URL: <https://www.bruegel.org/2020/02/can-the-european-union-overcome-its-enlargement-impasse/>.
2. Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans', Communication from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions, Brussels, 5 February 2020, URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/enlargement-methodology_en.pdf.

Тема 4. Семінар 4. ЄС як суб'єкт міжнародних відносин

1. Специфіка політико-правової природи ЄС. Євросоюз як суб'єкт і актор міжнародних відносин.

2. Члени ЄС, економічна, політична, військова, культурна та соціальна вага ЄС у світі.

3. Визначення зовнішньої політики і зовнішніх зв'язків Євросоюзу: комунікативні аспекти, міждержавне співробітництво, індивідуальна зовнішня політика країн-членів.

4. Місце ЄС в системі міжнародних організацій в Європі і світі.

Перше питання фактично є узагальненням тих даних про ЄС, що студенти дізналися з двох попередніх семінарів, зокрема і визначення статусу ЄС на міжнародній арені після ратифікації Лісабонської угоди. Європейський Союз набув правосуб'єктності, і як такий, має власний правопорядок, який відокремлений від міжнародного права. Крім того, законодавство ЄС має прямий чи опосередкований вплив на законодавство держав-членів та стає частиною правової системи кожної держави-члена. Європейський Союз сам по собі є джерелом права. Правовий порядок, як правило, поділяється на первинне законодавство (договори та загальні правові принципи), вторинне законодавство (засноване на договорах) та додаткове.

За Лісабонським договором ЄС набув права укладати міжнародні договори в усіх сферах його компетенції, якщо це передбачено базовими договорами ЄС; потребує досягнення цілей, окреслених у цих договорах, якщо цього вимагає юридично зобов'язуючий документ ЄС, або якщо такий договір може «впливати на спільні правила ЄС чи змінювати їх». Окремі держави-члени ЄС мають право укладати міжнародні договори за умови, якщо вони не суперечать чинним угодам,

підписаним ЄС, або не належать до спільної компетенції Союзу. Процедура укладання міжнародних угод від імені ЄС передбачає, що Рада ЄС має дати згоду на проведення переговорів після отримання на це відповідних рекомендацій Європейської Комісії і Високого представника з міжнародних відносин і політики безпеки. Високий представник також призначає голову делегації на переговорах або спеціального представника ЄС і ухвалює рішення про підписання договору.

У *другому питанні* студенти, спираючись на аналіз даних з сайту ЄС (з другого найменування в списку літератури) розкривають економічні, військові та політичні можливості ЄС. Зокрема наводяться різні статистичні данні, такі як, наприклад, річний бюджет ЄС у 2019 р. становив близько 165,8 млрд. євро, хоча це лише близько 1 % багатства, яке щороку генерується економіками країн-членів. Загальна вартість всіх вироблених товарів та послуг (тобто ВВП ЄС) у 2019 р., коли Велика Британія ще була частиною ЄС, становила 16,4 трлн євро. Понад 64 % загальної торгівлі країн ЄС здійснюється з іншими країнами блоку. Маючи лише 6,9 % світового населення, торгівля ЄС з рештою світу становить близько 15,6 % світового імпорту та експорту. Разом із США та Китаєм ЄС є одним із 3 найбільших світових гравців у міжнародній торгівлі. Разом вони представляли 48 % світової економіки. Хоча ЄС виробляє більше, деякі експерти стверджують, що США все ще є більшою економікою.

Студенти мають акцентуватися на тому, що Європейський Союз є найбільшим торговим блоком у світі – найбільшим у світі експортером промислових товарів та послуг має найбільший ринок імпорту для понад 100 країн. ЄС прагне допомагати жертвам техногенних та природних катастроф в усьому світі та щороку підтримує понад 120 млн людей. У сукупності ЄС та країни, що входять до нього, є провідним донором гуманітарної допомоги у світі. ЄС відіграє важливу роль у дипломатії та працює на сприянні стабільності, безпеці та процвітанню, демократії, основним свободам та верховенству права на міжнародному рівні. Щодо діяльності дипломатії чи гуманітарної допомоги – варто наводити приклади.

У *третьому питанні* студентам варто розкрити особливості визначення спільної зовнішньої політики, комунікативні аспекти ЄС, міждержавне співробітництво, індивідуальну зовнішню політику країн-членів.

У *четвертому питанні* студенти мають наголосити на тому, що: установчі договори ЄС уповноважують його на співробітництво з третіми країнами та міжнародними організаціями, зокрема шляхом укладання міжнародних договорів, але чітко не вказують на

можливість набуття ЄС членства в інших міжнародних організаціях. Суд ЄС у своїх висновках неодноразово вказував на наявність у ЄС повноважень на участь у міжнародних організаціях як логічну складову частину його внутрішніх компетенцій. Тож положення установчих договорів не виключають можливості ЄС бути стороною установчого договору іншої міжнародної організації чи набувати членства в наявних міжнародних організаціях, коли це необхідно для досягнення цілей і завдань ЄС. ЄС є спостерігачем у наступних організаціях: ООН, ФАО, СОТ, G7, G20 тощо. Головними інституційними акторами, що забезпечують здійснення співробітництва ЄС з іншими міжнародними організаціями, є: Президент Європейської Ради, Верховний представник СЗЗПБ ЄС та делегації ЄС. Водночас Єврокомісія зберігає свою визначальну роль у відносинах ЄС із міжнародними організаціями, що опікуються питаннями, які мають переважно економічний характер чи належать до виключних повноважень ЄС, наприклад СОТ.

Рекомендована література:

1. Толстов С. В., Дікарев О. І. Європейський Союз як суб'єкт міжнародних відносин. // Наукові праці МАУП, 2013, вип. 3(38), С. 60–73. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21dbn=ujrn&p21dbn=ujrn&image_file_download=1&image_file_name=pdf/npmaup_2013_3_10.pdf.
2. Гнатюк М. М. Представництво ЄС У міжнародних організаціях. // Наукові записки НаУКМА. Том 134. Політичні науки. URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2112/Hnatiuk_Predstavnytstvo_Yes.pdf?sequence=1.
3. Давиденко О. І. Організаційно-правовий механізм участі ЄС в універсальних міжнародних організаціях // Юридичний науковий електронний журнал № 9/2020. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/90>.
4. The European Union. What it is and what it does. URL : <https://op.europa.eu/webpub/com/eu-what-it-is/en/>.
5. The economy. //An official website of the European Union. URL : https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/economy_en.
6. Largest Economies in the World. URL : <https://www.thebalance.com/world-s-largest-economy-3306044>.

Тема 5.1 Семінар 5. Головні інститути ЄС

1. Інституційний розвиток ЄС. Головні органи ЄОВС.
2. Європейська Рада: її склад та повноваження.
3. Рада Європейського Союзу і Європейський Парламент: склад та функції.
4. Європейська комісія: можливості та чисельність.
5. Європейський суд.
6. Палата регіонів.

Семинар передбачає короткий розгляд становлення сучасних інституцій ЄС та особливостей їх функціонування на сучасному етапі. Дослідивши функції всіх ключових інституцій ЄС, студенти мають продемонструвати знання щодо того, як відбувається взаємоперевірка і контроль їхньої. А також як реалізується їх незалежність.

У *першому питанні* студенти мають акцентувати увагу на тих інституціях, що функціонували ще в ЄОВС. Договір про створення ЄОВС, який набув чинності в липні 1952 р., запровадив чотирирівневу структуру управління, яка стала інституційною моделлю для всього подальшого процесу інтеграції. Вона складалася з наднаціонального Вищого органу, міжурядової Спеціальної Ради міністрів, Парламентської Асамблеї і Суду. Ці органи отримали назву «інститутів». Необхідно розкрити їх склад та функції.

Друге питання має висвітлити еволюцію складу та функцій Європейської Ради¹. Рішення про заснування Європейської Ради – найвищої політичної інстанції Спільноти, було прийнято на Паризькому саміті глав держав і урядів 10 грудня 1974 р. за пропозицією нового президента Франції Валері Жіскар д'Естена. Її компетенція мала б охоплювати усі сфери співробітництва партнерів. Європейська Рада розробляє політичний порядок денний ЄС і тому може розглядатися як головна рушійна сила європейської інтеграції. Традиційно це робиться шляхом прийняття висновків на кожному засіданні Європейської Ради, у яких визначаються конкретні питання, що хвилюють ЄС, і окреслюються конкретні заходи, що їх варто вжити, або цілі, які потрібно досягти. Висновки Європейської Ради також можуть встановити кінцевий термін досягнення домовленості щодо певного питання або подання законодавчої пропозиції. У такий спосіб Європейська Рада формує політичний порядок денний ЄС та впливає на нього. Фактично, Європейська Рада діє як «колективний глава держави». Які ще функції і яким чином реалізує Європейська Рада?

Розкриття *третього питання* студентами має продемонструвати їх обізнаність у функціонуванні та складі Ради ЄС² та різницю між цими двома важливими інституціями: Європейською Радою та Радою ЄС. Варто пам'ятати, що Рада Європейського Союзу є головним директивним органом ЄС, і, так само, як і Парламент, – законодавчим. Рада була створена в 1950-х рр. відповідно до установчих договорів Спільноти, у системі Європейського Союзу Рада ЄС відіграє подвійну роль, з одного боку, вона є інститутом ЄС і виконує колективну функцію Союзу, з іншого – вона є форумом з представництва інтересів усіх

---

¹ Офіційна сторінка Європейської Ради. URL: <http://www.european-council.europa.eu/>.

² Офіційна сторінка Ради ЄС. URL: <http://www.consilium.europa.eu>.

держав-членів. Вона також здійснює функцію з розроблення політики та координаційну функцію, як встановлено Договорами. Передбачено 10 різних конфігурацій Ради, які охоплюють весь спектр політик ЄС: загальні справи; зовнішня політика; економіка та фінансові справи (ECOFIN); юстиція та внутрішні справи; зайнятість, соціальна політика, охорона здоров'я та захист прав споживачів; конкурентоспроможність (внутрішній ринок, промисловість, НДР та космос); транспорт, телекомунікації та енергетика; сільське господарство та рибальство; охорона навколишнього середовища; освіта, молодь, культура та спорт.

Також *третє питання* передбачає розкриття особливостей функціонування другого законодавчого органу ЄС, разом із яким Рада ЄС виконує бюджетну функцію. Так, Європейський Парламент³ є єдиним наднаціональним інститутом ЄС, члени якого демократично обираються громадянами Союзу на основі прямого загального виборчого права, що забезпечує йому безпосередню демократичну легітимність. Європейський Парламент виражає демократичну волю всіх громадян ЄС (понад 508 млн осіб) і представляє їх інтереси у відносинах з іншими інститутами ЄС. Європейський Парламент бере свій початок в Загальній Асамблеї Європейської спільноти вугілля та сталі (ЄСВС), яка після утворення 25 березня 1957 р. Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом) стала представницьким органом всіх трьох наднаціональних Європейських Спільнот. Нова асамблея зібралась на своє перше засідання 19 березня 1958 р. як «Європейська Парламентська Асамблея», яка змінила свою назву на «Європейський Парламент» 30 березня 1962 р.

З історії еволюції Європарламенту відомо, що в червні 1979 р., за високої явки виборців (63 %), відбулися перші прямі вибори до Європейського Парламенту, на яких було обрано перших 410 депутатів. З того часу парламентські вибори в ЄС проводяться кожні 5 років на засадах прямого загального виборчого права шляхом вільного таємного голосування. Студентам варто більш детально розкрити особливості реалізації Європейським Парламентом його трьох основних функцій: законотворча діяльність в багатьох сферах політики разом з Радою ЄС; реалізація демократичного нагляду за іншими інститутами ЄС, передусім за Європейською Комісією; реалізація бюджетних повноважень з Радою ЄС з можливістю впливати на витрати ЄС («право гаманця»).

Четверте питання полягає у розкритті особливостей діяльності і складу Європейської Комісії, яка має суттєві виконавчі та управлінські повноваження. Як Європейський Парламент і Рада, Європейська

---

³ Офіційна сторінка Європейського Парламенту. URL: <http://www.europarl.europa.eu/portal/en>.

Комісія⁴ була створена в 1950-х рр. Термін «комісія» вживається в ЄС в двох значеннях: по-перше, він означає команду чоловіків і жінок (по одній особі від кожної держави-члена ЄС), призначених керувати цим інститутом та приймати відповідні рішення; по-друге, цей термін означає сам інститут та весь його штат. Неофіційно, призначений член Комісії називається «комісаром». Усі члени Комісії у свій час займали відповідальні політичні посади у своїх країнах, багато з них були міністрами урядів, але як «комісари» вони зобов'язані діяти в інтересах ЄС і не отримувати вказівок від національних урядів. Лісабонський договір підтвердив основні повноваження Комісії щодо її монопольного права на законодавчу ініціативу, її виконавчих функцій, обов'язків щодо контролю та представництва. До складу Комісії 2014–2019 рр. входили 28 членів: Голова Комісії, 7 віце-голів (у тому числі перший віце-голова та Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки) та 20 членів Комісії, відповідальних за конкретний напрям. Дев'ять членів Комісії є жінками, у тому числі 2 віце-голови. Країнами, які делегували до складу Комісії жінок є: Бельгія, Болгарія, Данія, Італія, Польща, Румунія, Словенія, Чеська Республіка, Швеція. Члени Комісії утворюють собою колегію вищих посадовців.

П'яте питання передбачає розуміння студентами діяльності Судів ЄС⁵. Суд Європейського Союзу (або Суд Справедливості) є судовим інститутом Європейського Союзу та Європейської спільноти з атомної енергії (Євратом), який складається з двох судів: Суду та Суду загальної юрисдикції. Договорами передбачена можливість створення спеціалізованих судів (першим і поки що єдиним спеціалізованим судом з 2 листопада 2004 р. до 31 серпня 2016 р. був Суд ЄС у справах державної служби). Щодо складу Суду, то до нього входить один суддя від кожної держави-члена (у 2018 р. – 28, серед яких 7 жінок). Судові допомагають 11 генеральних адвокатів (у разі надходження запиту від Суду, Рада ЄС діючи одностайно, може збільшити їх кількість). Шість держав-членів – Велика Британія, Іспанія, Італія, Німеччина, Польща, Франція – мають постійних генеральних адвокатів і не беруть участь у системі ротації, тобто ці країни завжди представлені не конкретною особою, яка може бути замінена на іншу, а посадою генерального адвоката. Решту п'ять посад займають представники інших 22-х держав-членів, ротація яких відбувається в алфавітному порядку кожні три роки. Обов'язком генерального адвоката, який діє абсолютно неупереджено та незалежно, є подання у

---

⁴ Європейська Комісія. URL: http://ec.europa.eu/index_en.htm.

⁵ Суд ЄС. URL: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/

відкритому суді обґрунтованих позицій у справах, які відповідно до Статуту Суду ЄС вимагають його участі.

Студенти мають дати відповідь на питання, чим різняться компетенції Суду ЄС та Суду загальної юрисдикції та розкрити основні зміни, що були запроваджені Лісабонським договором в судовій системі ЄС.

Шосте питання має продемонструвати розуміння студентом, причин створення Палати регіонів ЄС (Комітету регіонів)⁶ та особливостей її діяльності. Заснована – 1994 р., і представляє регіональні та місцеві органи влади. Національні делегації складаються з членів кожної з 27 країн ЄС. Вони відображають загальний політичний, географічний та місцевий/регіональний баланс кожної держави-члена. Рада Європейського Союзу офіційно призначає членів ПР за пропозицією держав-членів. Разом вони утворюють 329-членну асамблею ПР, яка збирається у Брюсселі кілька разів на рік для обговорення політичних пріоритетів та прийняття думок щодо законодавства ЄС. Кожна національна делегація обирає голову та призначає координатора. ПР працює над тим, щоб наблизити громадян ЄС до інституції ЄС, залучаючи регіональних та місцевих представників, які щоденно контактують з проблемами свого електорату, а також запрошуючи громадян брати участь у різних заходах та дебатах, сприяє зменшенню розриву між роботою інституцій ЄС та громадянами ЄС. ПР прагне до координації дій між європейським, національним, регіональним та місцевим рівнями, дотримуючись принципу субсидіарності (тобто рішення повинні прийматися на рівні, який найкраще відповідає суспільним інтересам – на місцевому рівні, де це можливо).

Рекомендована література:

1. Прокопенко Л. Л. Рудік О. М., Рудік Н. М. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с.

Тема 5.2. Семінар 6. Особливості процесу прийняття рішень в ЄС

1. Основні та другорядні учасники ЄС, що приймають участь у процесі прийняття рішення.
2. Звичайна законодавча процедура.
3. Спеціальні законодавчі процедури.

---

⁶ The European Committee of the Regions (CoR). URL: <https://cor.europa.eu/en/about/Pages/default.aspx>.

Відповідаючи на *перше питання* студент має акцентувати увагу на тому моменті, що усі інституції Європейського Союзу так чи інакше беруть участь у прийнятті рішень. Зокрема: глави держав та урядів приймають рішення щодо загальної політики в Європейській Раді; Комісія вносить пропозиції щодо нових законів; Парламент розглядає пропозиції та приймає рішення спільно з Радою Міністрів; Рада Міністрів та Парламент затверджують закони разом; Комісія контролює дотримання рішень в усіх державах-членах; Європейський суд вирішує незгоди, які можуть виникнути.

Друге питання має продемонструвати основні характеристики звичайної законодавчої процедури ЄС. Основним методом прийняття рішень в ЄС є звичайна законодавча процедура (раніше називалась «співрозрішенням»)⁷ або процедура спільного рішення, яка ґрунтується на принципі паритетності і передбачає, що ані Європейський Парламент, ані Рада ЄС не можуть ухвалити закон без спільної згоди. Наразі близько 95 % законодавства ЄС приймається процедурою спільного рішення. Така процедура передбачає, що Парламент та Рада ЄС мають однакові законодавчі повноваження.

Це означає, що безпосередньо обраний Європарламент повинен прийняти законодавство ЄС разом із Радою, до складу якої входять уряди 27 країн-членів. Перш ніж пропонувати нові ініціативи, Комісія оцінює їх потенційні економічні, соціальні та екологічні наслідки за допомогою «оцінки впливу», яка аналізує переваги та недоліки можливих варіантів. Комісія також консулюється із зацікавленими сторонами, такими як неурядові організації, місцеві органи влади та представники промисловості та громадянського суспільства. Є також групи експертів, які консулюють з технічних питань. Таким чином, Комісія забезпечує відповідність законодавчих пропозицій потребам зацікавлених сторін та уникає зайвої тяганини.

Громадяни, компанії та організації можуть брати участь у процедурі консультацій через веб-сайт публічної консультації. Національні парламенти можуть офіційно висловити свої застереження, якщо вважають, що краще вирішувати питання на національному, а не на європейському рівні. Європейський парламент та Рада розглядають пропозиції Комісії та пропонують зміни. Якщо Рада та Парламент не погоджуються щодо поправок, проводиться друге читання.

У другому читанні Парламент та Рада можуть знову запропонувати зміни. Парламент може заблокувати запропоноване законодавство, якщо він не погоджується з Радою. Якщо обидві установи погоджуються

---

⁷ Cómo se toman las decisiones en la UE. Web oficial de la Unión Europea. URL: https://europa.eu/european-union/law/decision-making/procedures_es.

на поправки, запропонований закон може бути прийнятий. Якщо ні, погоджувальний комітет намагається знайти рішення. І Рада, і Парламент можуть заблокувати законодавчу пропозицію в остаточному читанні. Засідання Європейського парламенту та деякі засідання Ради можна переглянути у прямому ефірі в інтернеті.

У парламентарному комітеті депутат складає звіт щодо пропозиції законодавчого тексту, представленої Комісією, яка є монополістом нормативної ініціативи. Парламентський комітет голосує за звіт і за необхідності вносить до нього зміни. Після внесення змін до тексту та під час голосування на пленарному засіданні Парламент встановить свою позицію наступним чином. Процес буде поновлюватися один або кілька разів, залежно від типу процедури та залежно від того, чи було досягнуто згоди з Радою.

У *третьому питанні* студент має дати чітку відповідь щодо того, у яких випадках застосовується спеціальна законодавча процедура і як вона реалізується. Тож, для прийняття законодавчих актів розрізняють звичайну законодавчу процедуру (кодецидент), яка ставить Парламент нарівні з Радою, та спеціальні законодавчі процедури, які застосовуються лише у дуже конкретних випадках, коли Парламент виконує дорадчу роль.

Варто підкреслити, щодо окремих питань (наприклад, оподаткування) Європейський Парламент видає лише консультативний висновок; тоді ми говоримо про процедуру консультації. У деяких випадках Договором передбачено, що консультація є обов'язковою, оскільки законодавча база вимагає цього, і пропозиція може набути чинності закону лише після висловлення парламентом свого висновку. У таких випадках Рада не наділена повноваженнями приймати рішення самостійно.

Спеціальні законодавчі процедури⁸ застосовуються, коли, наприклад, єдиним законодавцем виступає Рада ЄС, а Європейський парламент повинен дати згоду на законодавчу пропозицію або консультацію. Європейська комісія і в цьому випадку має право законодавчої ініціативи. Види процедур: згода, консультації та правила. Коли мова йде про *згоду*: Європейський парламент має право прийняти чи відхилити законодавчу пропозицію абсолютною більшістю голосів, але не може вносити до неї зміни. Як законодавча процедура згода використовується під час прийняття нового законодавства про боротьбу з дискримінацією, а також надає парламенту право вето у разі застосування додаткової загальної правової бази відповідно до

---

⁸ Special legislative procedures. European Council, Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/decision-making/special-legislative-procedures/>.

статті 352 Договору про функціонування ЄС. Також Згода Парламенту необхідна як незаконодавча процедура, коли: Рада погоджує певні міжнародні угоди, узгоджені ЄС у випадках серйозного порушення основних прав (стаття 7 Договору про Європейський Союз) за вступ нових членів ЄС до домовленості про вихід з ЄС.

Під час *консультацій* Європейський парламент може схвалити, відхилити або запропонувати поправки до законодавчої пропозиції. За процедурою консультацій Рада приймає законодавчу пропозицію після того, як Парламент подає свою думку щодо неї. У цій процедурі Парламент може схвалити, відхилити або запропонувати поправки до законодавчої пропозиції. Рада юридично не зобов'язана брати до уваги думку Парламенту, але відповідно до практики Суду, вона не повинна приймати рішення, не отримавши його. Процедура застосовується у декількох областях, таких як звільнення від внутрішнього ринку та законодавство про конкуренцію. Консультації з Парламентом також необхідні як незаконодавча процедура, коли міжнародні угоди приймаються в рамках спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Коли мова йде про встановлення *певних правил*, то Установчі Договори ЄС не дають точного опису цих спеціальних законодавчих процедур. Тому правила визначаються спеціально на основі відповідних статей договору.

Рекомендована література

(рекомендовано той самий список, що і до 5 теми лекційних занять):

1. Прокопенко Л. Л. Рудік О. М., Рудік Н. М. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с.

**Тема 6. Семінар 7. Азійський напрям співробітництва ЄС
(Китай, Японія, Індія)**

1. Становлення і розвиток азійського напрямку співробітництва ЄС. ЄС–АСЕАН.
2. Еволюція відносин ЄС та Китаю.
3. Розвиток відносин ЄС та Індії, ЄС–СААРК.
4. Еволюція відносин між ЄС та Японією.

Перше питання має охарактеризувати становлення і розвиток загальних тенденцій азійського напрямку ЄС⁹: (на які регіони Азії спрямований), відносини із АСЕАН (зважаючи на інформацію сторінки

---

⁹ EU-Asia Asia: essential partner for the European Union. URL: https://eeas.europa.eu/archives/docs/asia/docs/eu_in_asia_factsheet_en.pdf.

Європейської Комісії)¹⁰, адже країни-члени АСЕАН є динамічним ринком з приблизно 640 мільйонами споживачів, що посідає восьме місце в світі. АСЕАН є третім за величиною торговим партнером ЄС за межами Європи, після США та Китаю. Забезпечення кращого доступу експортерів з ЄС до динамічного ринку організації є пріоритетом для ЄС. Переговори про укладення регіонально-регіональної угоди про торгівлю та інвестиції між ЄС та АСЕАН були розпочаті в 2007 р., а в 2009 р. за взаємною згодою призупинені, щоб поступитися двосторонньому формату переговорів. Ці двосторонні торговельні та інвестиційні угоди були задумані як основи для майбутньої угоди між регіонами.

Відповідаючи на *друге питання* студент має розкрити особливості відносин між США та Китаєм, спираючись на сторінку Європейської комісії з аналізом відносин між обома сторонами¹¹ та поданою в методичних рекомендаціях інформацією.

Тож варто зазначити, що за останнє десятиліття підйом Китаю відбувся з безпрецедентною швидкістю та масштабами, а внутрішньо Китай прагне відійти від своєї старої економічної та соціальної моделі до більш збалансованого шляху розвитку. Китай є другим за величиною торговим партнером ЄС, і, шукаючи стабільного та юридично безпечного середовища, Європа зараз є найважливішим напрямом прямих іноземних інвестицій китайських компаній. Важливо зробити наголос на значенні ЄС та Китаю один для одного в економічному плані, та які є розбіжності в політичному секторі, зокрема як відображається проблема з дотриманням прав людини в Китаї на європейсько-китайські відносини (проблема уйгурів).

Варто охарактеризувати інститути та інструменти двостороннього співробітництва (зокрема розкрити значення щорічного Стратегічного діалогу для обговорення двосторонніх відносин з акцентом на зовнішню політику та політику безпеки на рівні Верховного представника/віцепрезидента з боку ЄС та державного радника закордонних справ з китайської сторони).

Китай є ключовим партнером для Європейського Союзу щодо вирішення проблем зміни клімату та глобальних екологічних проблем. На міжнародному рівні такі структури, як G20, можуть функціонувати як платформи для ЄС та Китаю для спільної роботи з пошуку стійких рішень таких глобальних проблем, як вирубка лісів, незаконна вирубка лісу та торгівля дикими тваринами. Як частина цілі ЄС щодо поглиб-

---

¹⁰ Countries and regions. Association of South East Asian Nations (ASEAN). European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/asean/>.

¹¹ Countries and regions. China. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>

лення та збалансування своїх відносин з Китаєм, безпосереднім пріоритетом є Комплексна угода про інвестиції, переговори щодо якої тривають близько двох років. Укладення такої угоди має створити більш рівні умови для бізнесу, відкрити нові ринкові можливості для обох сторін і, за умови прогресу Китаю в своїх економічних реформах і надання ринку більш вирішальної ролі, може прокласти шлях до більш широких торгових амбіцій. ЄС вітає китайські інвестиції в Європу за умови, що вони відповідають законодавству та нормам ЄС. Спільні рамки норм і стандартів мають центральне значення для процвітаючих економічних відносин, наприклад, щодо прав інтелектуальної власності або безпеки харчових продуктів та споживчих товарів. Пріоритетом ЄС є ведення діалогу з Китаєм для просування міжнародних стандартів, які можуть зменшити витрати та бар'єри, а також захистити компанії та громадян ЄС від китайської продукції, яка не відповідає вимогам ЄС.

Ключовою проблемою для ЄС є промислові надлишкові потужності Китаю в ряді секторів, зокрема в металургійному, а також в інших секторах, таких як алюміній.

ЄС продовжує підтримувати ембарго на озброєння щодо Китаю, яке було встановлене висновками Європейської Ради в 1989 р., а також вісім критеріїв, встановлених Загальною позицією Ради щодо експорту військової техніки та обладнання.

ЄС зобов'язується підтримувати міцні зв'язки з Гонконгом, Макао та схвалює подальше впровадження принципу «Одна країна, дві системи»¹².

Для висвітлення третього питання студент має розкрити причини становлення та розвиток відносин між ЄС–ЄС та Індією (власне, йдеться про інтерес Великої Британії щодо своєї колишньої колонії та сучасного члена Співдружності Націй). Також, проаналізувавши зазначені сторінки Європейської комісії¹³, дати відповіді на такі питання: які угоди покладені в основу співпраці між ЄС та Індією, які інститути (форуми, щорічні зустрічі тощо) співробітництва створені, співпраця у якому напрямі була започаткована раніше (політичному, економічному, культурному, гуманітарному тощо), та який стан відносин спостерігається на сьогодні.

Зокрема мова йде про те, що ЄС – третій за величиною торговий партнер Індії, на який припадає 62,8 млрд євро товарообігу в 2020 р.,

---

¹² Frequently Asked Questions on EU-China relations. Európska komisia. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/MEMO_16_2258.

¹³ Countries and regions. India. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/india/>; India-EU Relations. URL : https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/India-EU_Relations.pdf.

або 11,1 % від загальної торгівлі Індії, після Китаю (12 %) та США (11,7 %). ЄС є другим за величиною призначення для індійського експорту (14 % від загального обсягу) після США. Індія є 10-м найбільшим торговим партнером ЄС, на який припадає 1,8 % загальної торгівлі товарами ЄС у 2020 р., що значно відстає від Китаю (16,1 %), США (15,2 %) та Великої Британії (12,2 %). За останнє десятиліття торгівля товарами між ЄС та Індією зросла на 72 %.

Крім іншого варто акцентуватися на відносинах між ЄС та СААРК.

Для розкриття *четвертого питання* студент має презентувати причини становлення відносин між ЄС та Японією, продемонструвати як впливають відносини між США та Японією на відносини Японії з ЄС. Будучи стратегічними партнерами з 2003 р., ЄС та Японія поділяють такі основні цінності, як повага до прав людини, демократія та верховенство права, а також непорушна прихильність до сталого розвитку, багатосторонності та системи СОТ, що базується на цих правилах. Японія прагне до ефективного виконання Паризької угоди щодо боротьби зі зміною клімату та інших багатосторонніх екологічних угод. Однак спостерігаються проблеми, які викликають занепокоєння у ЄС: продовження Японією смертної кари, китобійний промисел та викрадення дітей ЄС батьками в Японії. ЄС та Японія вдосконалили свої двосторонні стратегічні відносини в лютому 2019 р. шляхом попередньої імплементації Угоди про стратегічне партнерство (SPA) та набуття чинності Угоди про економічне партнерство (ЕРА). ЕРА є найважливішою двосторонньою торговою угодою, коли-небудь укладеною ЄС, оскільки вона охоплює майже третину світового ВВП, майже 40 % світової торгівлі та понад 600 млн людей¹⁴.

Рекомендована література:

1. Комарницький М. АСЕАН та Європейський Союз : становлення та еволюція відносин. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2016. Випуск 38. С. 59–69. URL : <http://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/2350-5110-1-PB.pdf>.
2. Колдунова Е. В. Дилеммы и противоречия трансрегиональных отношений АСЕАН с ЕС, США и Россией. 2020. DOI : 10.31249/ape/2020.01.07.

Тема 7. Семінар 8. Політика сусідства та Східна політика ЄС

1. Причини запровадження європейської політики сусідства. Її цілі та завдання. Інститути співробітництва.

---

¹⁴ Soutullo J., Cantell S., Gazzina S. East Asia. Fact Sheets on the European Union. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/182/east-asia>.

2. Еволюція політики сусідства та її розподіл на східний та південний напрями.
3. Причини запровадження Східної політики ЄС та основні країни-ініціатори члени ЄС. Цілі та завдання Східної політики ЄС.
4. Особливості відносин ЄС з:
  - Республікою Білорусь;
  - Україною;
  - Країнами Кавказу.
5. Саміти Східного партнерства та їх основний зміст.
6. Еволюція відносин ЄС із Російською Федерацією.
7. ЄС та країни Західних Балкан.

Семинар має сприяти формуванню у студента-міжнародника знань щодо таких напрямів співробітництва ЄС як Середземноморська політика (адже це південна частина політики сусідства) та особливостей реалізації Східної політики, яка крім всього іншого презентує українцям ставлення ЄС до України як майбутньої країни-члена.

Тож у *першому питанні* студент на основі аналізу сайту ЄС (сторінка політики сусідства)¹⁵ має проаналізувати причини запровадження європейської політики сусідства, її цілі, завдання та інститути співробітництва, через які вона реалізується. Європейська політика сусідства (ЄПС) Європейського Союзу спрямована на зближення ЄС та його сусідів до їх взаємної вигоди та інтересів. Була розпочата у 2004 р., щоб допомогти ЄС підтримувати та сприяти стабільності, безпеці та процвітання у найближчому сусідстві. У 2015 р. ЄС розпочав публічні консультації та перегляд політики, а в листопаді 2015 р. було прийнято Спільне повідомлення з метою пристосування його до викликів та криз, які вразили сусідні регіони з 2008 р.¹⁶ Європейська політика сусідства регулює відносини ЄС з 16 найближчими країнами Сходу та Півдня. На південь: Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Палестина, Сирія і Туніс, а на схід: Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Республіка Молдова та Україна. Росія бере участь у заходах з транскордонного співробітництва в рамках ЄПС, але не є частиною ЄПС як такої.

---

¹⁵ The European Neighborhood Policy (ENP). URL: <https://www.euneighbours.eu/en/policy/european-neighbourhood-policy-enp>.

¹⁶ Joint communication to the European parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Review of the European Neighbourhood Policy. (2015). URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/joint-communication_review-of-the-enp.pdf.

У другому питанні студент має показати знання щодо причин розподілу політики сусідства на південний та східний напрями, особливості реалізації кожного напрямку¹⁷.

Третє питання має засвідчити знання студента щодо ініціаторів виокремити Східну політику ЄС в окремий напрям, причини їх активності щодо цього, пропозиції (зокрема мова йде про інтерес Польщі та Німеччини до України як партнера в цьому напрямі). Також студент має висвітлити основні цілі, які запрограмовані для реалізації у цьому напрямі з боку ЄС.

Для розкриття четвертого питання можете скласти таблицю для більш наочної ілюстрації різниці реалізації політики сусідства ЄС.

Країни			Напрями співробітництва ЄС
Україна	Білорусь	Країни Кавказу	
			підписані угоди та дати їх підписання
			інструменти співробітництва
			економічна складова, економічна допомога, інвестиції, торгівлі
			політична складова
			гуманітарна складова

Висновки: різниця, схожі моменти, перспективи.

П'яте питання має дати відповідь про значущість Самітів Східного партнерства для покращення відносин та посилення інтеграційних процесів між країнами Східного партнерства та ЄС.

Відповідаючи на шосте питання студент має показати еволюцію відносин між Російською Федерацією від започаткування відносин (УПС було підписано 1997 р. та ратифіковано – 1998 р.) до похолодання відносин і замороження більшості напрямів співробітництва 2014 р. Якими були відносини між 1997 та 2014 р.? Які напрями співробітництва розвивалися? Інструменти та інститути співробітництва (зокрема щорічні саміти) тощо.

Чітко дайте відповідь на питання, чому відносини між РФ та ЄС погіршилися у політичному плані і продовжуються в економічному (наведіть приклади) навіть не зважаючи на санкційну політику ЄС?

Розподіліть країни ЄС на дві частини: які мають позитивне ставлення до РФ і негативне, назвіть причини. Якими є перспективи відносин?

---

¹⁷ Lippert B. The EU neighbourhood policy : Profile, potential, perspective. Intereconomics. Springer, Heidelberg, Vol. 42, Iss. 4. P. 180–187. DOI <http://dx.doi.org/10.1007/s10272-007-0220-0>.

Останнє питання семінару має засвідчити обізнаність студента щодо перспектив подальшого розширення ЄС зокрема щодо країн Західних Балкан¹⁸.

Для всіх партнерів із Західних Балкан ЄС є провідним торговим партнером, на який припадає майже 70 % загальної торгівлі регіону; тоді як частка регіону в загальній торгівлі ЄС становить лише 1,4 %. За останні 10 років товарообіг з регіоном зріс майже на 130 %, а загальна торгівля між ЄС та Західними Балканами досягла в 2019 р. 55 млрд Євро. Це розширення торгівлі в загалом пішло на користь партнерам із Західних Балкан; за останні 10 років регіон збільшив свій експорт до ЄС на 207 % проти більш помірною збільшення експорту ЄС до регіону на 94 %.

Крім того, студент має продемонструвати знання щодо історії започаткування відносин між ЄС та країнами Західних Балкан, основні етапи розвитку, інструменти та інститути співробітництва та стан двосторонніх відносин на сучасному етапі.

Семінар 9. За темами 1–8 передбачається проведення колоквиуму на знання змісту документів щодо функціонування ЄС та функцій його основних інституцій

1. Угода про створення ЄЕС та Євроатому (Римські угоди, 1957 р.)
2. Єдиний європейський акт, 1986 р.
3. Маастрихтський договір 1992 р.
4. Шенгенська угода 1985 р. (або пізніше як складова частина Маастрихтського договору).
5. Договір у Ніцці 2001 р.
6. Договір в Амстердамі 1997 р.
7. Лісабонська угода 2007 р.
8. Угода про створення Єврозони.

Угоди можна знайти на сайті ЄС за електронним посиланням:
https://europa.eu/european-union/law/treaties_es.

Інституції:

1. Європейська Рада.
2. Рада Європейського Союзу.

---

¹⁸ De Munter A. The Western Balkans. Fact Sheets on the European Union European Parliament. URL: [https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/western-balkans/](https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans; Countries and regions Western Balkans. European Commission. URL: <a href=).

3. Європейський парламент.
4. Європейська комісія.
5. Європейський суд.
6. Палата регіонів.

Електронні адреси сайтів інституцій ЄС – в семінарі 5, тема 5.1.
Вимоги до підготовки до колоквиуму: у розділі критерії оцінювання.

*Модуль 2. Політика провідних держав Західної Європи
після Другої світової війни.
Регіоналізація геополітичного простору Західної Європи*

Тема 8. Семінар 10. Європесимізм та його особливості в ЄС

Оскільки зовнішня політика Великої Британії більшою мірою характеризується саме європесимістичними поглядами, результатом чого стало проведення референдуму 2016 р. та виходом Британії з ЄС 1 січня 2021 р., студентам пропонується провести дебати за наступними темами. Можна вибрати одну з них, а можна підготуватися і за двома темами.

Дебати:

1. Між європесимістами і єврооптимістами напередодні Референдуму про вихід Великої Британії з ЄС. Аргументи, факти, позиція уряду та опозиції (тобто прибічників виходу), питання журналістів.

2. Узгодження правил виходу Британії з ЄС: умови від ЄС й умови Сполученого Королівства та результат.

Умови: група поділяється на 6 підгруп по 4–5 осіб, 3 підгрупи для перших дебатів і 3 для других. Час проведення до 30 хвилин.

Оцінювання: 5–7 балів.

Вимоги до виконання: уміння самостійно знайти, проаналізувати та подати необхідний матеріал, аргументувати позицію.

Критерії оцінювання в розділі «Завдання для самостійної роботи».

Якщо бажання проводити дебати відсутнє, студенти мають готуватися за наступною темою:

Велика Британія та ЄС: особливості співробітництва.

1. Наслідки війни для Великої Британії та вибори 1945 р. Зовнішня політика лейбористського уряду.

2. Розпад Британської колоніальної імперії, створення Співдружності націй.

3. Зовнішня політика Великої Британії за правління консерваторів (1951–1964 рр.).

4. Зовнішня політика лейбористських урядів 1964–1970 і 1974–1979 рр. та «нових консерваторів» (уряд Хіта (1970–1974 рр.): поступ до ЄЕС.

5. Зовнішня політика Великої Британії за Тетчер і Мейджора, підписання та ратифікація угоди про ЄС. Позиція щодо Єврозони та Шенгенської зони.

6. Зовнішня політика «нових лейбористів» («третій шлях») Т. Блера (1997–2002). Британський євроскептицизм та політика opt out.

7. Зовнішня політика Великої Британії за часів прем'єрства Д. Кемерона, Т. Мей та Б. Джонсона. Позиція щодо розширення і поглиблення ЄС.

8. Місце України у зовнішній політиці Великої Британії. Позиція щодо Революції в Україні та втручання РФ. Загострення відносин між Великою Британією та РФ (справа Скрипалів) та Україна.

Перше питання має засвідчити знання студентів щодо наслідків Другої світової війни для Великої Британії, особливостей процесів відбудови економіки, втрати колишнього статусу держави світового значення та перспектив до його повернення. Відносини із країнами Європи та США, вступ до НАТО, РС, участь у Плані Маршалла. Також варто розкрити бачення В. Черчилля щодо об'єднання Європи та місця в такому об'єднанні Великої Британії¹⁹.

У другому питанні студенти мають розкрити особливості трансформації Британської імперії в Співдружність Націй та особливості функціонування співтовариства, проаналізувавши статут організації (мета, напрями співробітництва тощо). Можна не обмежуватися хронологічними межами і висвітлити статус організації у міжнародних відносинах сьогодні: чого прагне, до чого прямує, кількість учасників²⁰.

Третє питання має бути висвітлене студентами таким чином, аби вони продемонстрували не тільки знання щодо зовнішньої політики консерваторів у період 1951–1964 рр., але й причини відмови від участі в європейському проєкті (створенні ЄЕС). У цей час Велика

---

¹⁹ Грубінко А. Ідея європейської політичної інтеграції в європейській політико-правовій думці і практиці міжнародних відносин : досвід Великої Британії. //Актуальні проблеми правознавства. Випуск 2. 2016 р. С. 10–16. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/7575/1/%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.pdf>.

²⁰ The Commonwealth. URL: <https://thecommonwealth.org/>.

Британія приймає участь у створенні ЗЕС²¹, є ініціатором створення ЄАВТ²².

Четверте питання має засвідчити знання студентів шляху Великої Британії до ЄЕС, адже в період від 1964 р. до 1974 р. Велика Британія двічі подавала заявку на вступ до організації, але отримала погодження тільки після третьої заявки на початку 1970-х рр. Крім іншого, студенти мають розкрити ставлення Франції на вступ Британії до ЄЕС та вплив на подвійну відмову британсько-американських відносин та їх характеристики як «особливі». Які причини примусили Британію до вступу?

П'яте питання має розкрити євроскептичність поглядів М. Тетчер, причини складності із ратифікацією Маастрихтського договору в Британії. Можливим є висвітлення перебігу та наслідків Фолклендської кризи на зовнішню політику Сполученого Королівства, а також особливостей інших напрямків зовнішньої політики Британії за М. Тетчер та Д. Мейджора. Яким було ставлення Великої Британії до об'єднання Німеччини? Чому?

Студенти мають розуміти різницю ставлення Королівства до розширення та поглиблення ЄС та причини критики французьких ініціатив щодо утворення спільної європейської системи безпеки і оборони як альтернативи НАТО.

Шосте і сьоме питання передбачають розкриття причин посилення євроскептичних поглядів у зовнішній політиці Британії, особливостей співробітництва Королівства та ЄС на цьому етапі (політика opt out, ставлення до Шенгенської та Єврозони). Причини проведення Референдуму щодо Brexit 2017 р. та його наслідки. Складний процес обговорення Угоди про вихід Великої Британії з ЄС та умови, на яких її було підписано.

Восьме питання має засвідчити знання студентами особливостей співробітництва Британії з Україною (економічна, політична, культурна складова до 2014 р. та зміни після), ставлення до Революції в Україні та втручання РФ, до анексії Криму Російською Федерацією, загострення відносин між Великою Британією та РФ (справа Скрипалів).

---

²¹ Western European Union. European defense organization. URL: <https://www.britannica.com/topic/Western-European-Union>; The establishment of Western European Union (WEU). URL: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/803b2430-7d1c-4e7b-9101-47415702fc8e/6d9db05c-1e8c-487a-a6bc-ff25cf1681e0>.

²² EFTA through the years. Main events in the history of EFTA from 1960 until today. URL: <https://www.efta.int/About-EFTA/EFTA-through-years-747#2005>; EFTA European Free Trade Association. Documents from [1959] to [1995]. URL: <https://archives.eui.eu/en/fonds/247490?item=EFTA>.

Рекомендована література:

1. Неприцький О. А. Великобританія та європейська інтеграція (90-ті рр. XX ст.). Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02. Харків, 2003. 20 с.
2. Неприцький О. А. Великобританія : шлях до сепаратизму регіонів чи побудова «європейського дому» // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія : збірник наукових праць. Вип. II. Вінниця, 2000. С. 226–232.
3. Неприцький О. А. Європейський Союз та питання національної ідентичності й національного суверенітету Великобританії (90-ті рр. XX ст.) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Серія : Історія : збірник наукових праць. Вип. IV. Вінниця, 2001. С. 223–227.
4. Неприцький О. А. Відображення виходу Великої Британії з ЄС у польських ЗМІ // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія : Історія. 2017. Вип. 25. С. 416–420. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdp_u_ist_2017_25_84.
5. Грубінко А. В. Велика Британія біля витоків європейської політики безпеки і оборони : роль, пріоритети, суперечності // Актуальні проблеми міжнародних відносин : збірник наук. праць. К. : КНУ ім. Т. Шевченка, ІМВ, 2009. Вип. 87. Ч. II. С. 18–28.
6. Грубінко А. В. Участь Великої Британії у європейській політичній інтеграції : між атлантизмом та європеїзмом // Європейські історичні студії. 2015. № 1. С. 6–17.
7. Neprytska T., Neprytskyi O. The peculiarities of Great Britain in the context of European Integration Політичне життя № 1–2 (2016) URL: <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/2690/2724>.
8. Сінкевич Є., Балан А. В. Особливості підходу урядів М. Тетчер (1979–1990) до політики Європейського співробітництва у фінансово-економічній сфері. // Історичний архів. Наукові студії : зб. наук. праць / Вид-во ЧДУ ім. П. Могили ; ІУАД ім. М. С. Грушевського НАН України. Миколаїв, 2011. Вип. 6. С. 90–93.
9. Пик С. М. США – Великобританія : особливість відносин. Київ : Знання, 2006. 284 с.
10. Research and statistics. // Офіційний сайт Форрін Офіс. URL: <https://www.gov.uk/search/research-and-statistics>.
11. The UK has left the EU. // Офіційний сайт Форрін Офіс. URL: <https://www.gov.uk/transition>.
12. Department for Exiting the European Union.//Офіційний сайт Форрін Офіс. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-exiting-the-european-union>.
13. Council on Foreign Relations : Brexit. // Офіційний сайт Форрін Офіс. URL: <https://www.cfr.org/brexit>.

Тема 9. Семінар 11. Зовнішня політика Франції: особливості формування та реалізації (2 год.)

1. Зовнішня політика Франції за Президента Ш. де Голля та формування явища «голлізму» у внутрішній і зовнішній політиці Франції.

2. Розпад колоніальної імперії Франції та встановлення відносин з колишніми колоніями. Франція і інші країни третього світу.
3. Еволюція європейського напрямку політики Франції.
4. Атлантичний напрям у зовнішній політиці Франції: 1949–2020 рр. Франція – НАТО, Франція–США.
5. Інтереси Франції у Середземномор'ї, Середземноморський Союз.
6. Франція і СРСР/Російська Федерація: особливості взаємодії.
7. Франція і Україна: становлення та розвиток співробітництва.

За бажанням готуєте відповідь (щодо відомих особистостей): Ш. де Голль, Н. Саркозі, Жан Монне (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

У першому питанні студент має розкрити наслідки ДСВ для Франції, як економічні так і політичні. Значення співробітництва Ш. де Голля з СРСР для повернення Франції у велику політику, вступ до НАТО та особливості франко-атлантичного співробітництва. Участь Франції у Плані Маршалла, план Шумана-Моне зі створення єдиної Європи, створення ЄОВС, ЗЕС, ЄЕС, Євроатому та роль Франції. Формування «голлізму» та його прояву у зовнішній та внутрішній політиці Франції. План Р. Плевена і спроба створення Європейського оборонного співтовариства (ЄОС, 1952–1954); причини відмови Франції від ратифікації договору про ЄОС.

Друге питання розкриває умови та причини розпаду Французької колоніальної імперії: придушення повстання на Мадагаскарі, війна в Індокитаї (1945–1954 рр.), Женевська конференція та вихід Франції з Індокитаю (1956 р.), загострення ситуації у французьких колоніях у Північній Африці та криза у Марокко (1953–1955 рр.) з подальшим визнанням його незалежності 1956 р., визнання незалежності Тунісу (1956 р.), війна в Алжирі (1954–1962 рр.) та її вплив на міжнародне становище Франції. Суецька криза та участь у ній Франції, наслідки. Завершення періоду конфліктів з колишніми колоніями та ґрунтування відносин вже на основі визнання суверенності та рівноправності. Значення у двосторонніх відносинах організації Франкофонії²³.

Третє питання має засвідчити наявність у студентів знань щодо еволюції європейської політики Франції з другої половини 60-х рр. і до сучасного етапу. Зокрема мова йде про ініціативу В. Жискара д'Естена щодо створення Європейської Ради (1974 р.) та її роль у зовнішній політиці Франції, про активізацію інтеграційних процесів у Європі за

---

²³ Organisation internationale de la Francophonie. URL: <https://www.francophonie.org/>.

Ф. Міттерана, франко-німецьке партнерство й охолодження відносин зі Сполученим Королівством та курс на «перебалансування сили» в Європі за рахунок нових членів. Студенти мають уміти пояснити, чому Ф. Міттеран став ініціатором вступу до ЄЕС Греції, Іспанії, Португалії. Також європейська політика Ф. Міттерана була відзначена боротьбою за посилення ролі ЗЄС як альтернативи НАТО та підписанням Маастрихтського договору 1992 р. Також йому належала ідея повернення Франції у воєнну організацію НАТО. Щодо європейського курсу Ж. Ширака, то за нього було розроблено і підписано Амстердамський договір 1997 р. та розроблено Ніццьку угоду. За югославської кризи Франція ініціювала посилення структури ЄС, що вплинуло на подальше сформування спільної європейської системи безпеки та оборони. Європейська політика Саркозі була спрямована більше на південь Європи та зосереджена на Середземноморському напрямі.

Яким на сьогодні є європейський курс Франції? Якою є позиція розширення та поглиблення ЄС за М. Макрона?

Під час відповіді на *четверте питання* студент має розкрити еволюцію атлантичного напрямку в зовнішній політиці Франції від 1949 до 2021 рр. та вплив відносин між Францією та США на активність Франції в НАТО. Варто звернути увагу на ставлення Ш. де Голля до США та вихід з військового штабу НАТО 1966 р. (до участі у якому Франція повернулася лише в 2009 р. за Н. Саркозі). Якими були причини виходу? Повернення? Як відомо, Ф. Олланд сумнівався в доцільності доєднання до військового штабу НАТО вдруге і доручив спеціалістам дослідити це питання. 14 листопада 2012 р. була опублікована доповідь Ю. Ведріна, як відповідь на запит Олланда: «Хоча генерал Шарль де Голль і був правий у 1966 р., відтоді світ сильно змінився.... Повторний вихід Франції з Альянсу більше не варіант. Франція нічого не виграє від такого кроку. І вже точно не зможе сильніше впливати на своїх європейських партнерів, щоб ті взяли на себе більшу відповідальність у вирішенні найважливіших стратегічних завдань» і президент вирішив залишити Францію в НАТО.

Тож відносини між Францією, НАТО та США є складними і еволюціонували залежно від цілей в конкретний момент. За де Голля вони були особливо прохолодними, за Саркозі – відбулося потепління.

У яких операціях НАТО брала участь Франція з 2009 р.?

П'яте питання передбачає висвітлення причин та змісту середземноморського напрямку в зовнішній політиці Франції та його реалізації

під час створення Середземноморського Союзу²⁴. Варто звернути увагу на політику Н. Саркозі та перебіг Барселонського процесу.

Шосте питання передбачає знання з еволюції франко-радянських та франко-російських відносин. Варто звернути увагу на теплі відносини де Голля та Сталіна, та загальне бачення французом партнера в СРСР, а не ворога. Підписання франко-радянської угоди про взаємодопомогу 1944 р. та її ануляція 1955 р. Потепління за президенства де Голля і охолодження після 1968 р. (Празька весна). Налагодження в період «холодної війни» відбулося вже за М. Горбачова. Скандал 1983 р. (унаслідок діяльності В. Ветрова, що передав надзвичайно важливу інформацію про радянську програму викрадення західних технологій у НАТО, у квітні з Парижа були вислані 47 радянських дипломатів, журналістів та інших працівників).

У 1990-х рр., після розпаду СРСР відносини між Францією і Росією також не були рівними: від співробітництва до засудження дій РФ (зокрема за війну в Чечні в 1990-х р., за російсько-грузинську війну 2008 р., за втурчання в події в Україні, анексію Криму тощо).

Сьоме питання має засвідчити знання студента щодо політичної та економічної складової відносин на сучасному етапі, ставлення до анексії Криму та війни на Сході України, до євроінтеграції України.

Рекомендована література:

1. France Diplomatie // Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/>.
2. Europe. France Diplomatie. // Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/europe/>.
3. La présidence française de l'Union européenne. URL: <https://www.assemblee-nationale.fr/europe/index-pfue.asp>.
4. Сінкевич Є., Байдакова К. В. Франко-турецькі відносини у площині міждержавного та регіонального співробітництва. // Наукові праці : наук.-метод. журн. / Вид-во ЧДУ ім. П. Могили. Миколаїв, 2011. Вип. 134. Т. 147. Історія. С. 50–53.
5. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002). Київ : Либідь, 2003. 412 с.
6. Георгиев Э. Г. Африканская политика Франции. Москва : Международные отношения, 1988. 269 с.
7. Дейвіс Н. Європа : історія. Київ : Основи, 2018. 1464 с.
8. Обичкина Е. О. Франция в поисках внешнеполитических ориентиров в пост-биполярном мире : монография / МГИМО(У) МИД России. Москва : МГИМО, 2004. 487 с.
9. Шилов В. С. Внешняя политика и партии во Франции (1969-1981). Москва : Наследие, 1994. 382 с.

²⁴ Union for the Mediterranean (UfM). URL: <https://ufmsecretariat.org/who-we-are/>.

10. Жискар д'Эстен В. Власть и жизнь. Москва : Международные отношения, 1990. 318 с.
11. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки. Вінниця : Видавництво Фоліант, 2003. 560 с.
12. Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 г. : Монография в 2 кн. Кн. 1. Москва : Международные отношения, 2000. 589 с.
13. Загайна А. Зовнішня політика Ніколя Саркозі у Середземноморському регіоні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Міжнародні відносини», 2013. Вип. 3. С. 103–116.
14. Авраменко В. В. Французька республіка на міжнародній арені – від Н. Саркозі до Ф. Олланда. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2561/2270.
15. Авраменко В. Еволюція північноатлантичної політики Франції від Ф. Міттерана до Н. Саркозі. // Політичний менеджмент, 2011, №6. С. 164–174. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/avramenko_evolutsia.pdf.
16. Мудрицька К. О. Американська політика Н. Саркозі : між спадкоємністю та оновленням. // Політологічний вісник, 2014. Випуск 72. С. 455–464.
17. Kornilov A. A., Afonshina A. I. Gaullism and Neogaullism : Foreign Policy Continuity and Dynamics in France 2019. // Вестник РУДН. Серия : Международные отношения Vol. 19 No. 2. P. 256–263. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/gaullism-and-neogaullism-foreign-policy-continuity-and-dynamics-in-france>.
18. Шаповалова О. І. Французький підхід до політичної інтеграції в Європейському Союзі. Перший рік Макрона : між рятівником і руйнівальником. // Сайт Deutsche Welle. URL : <https://www.dw.com/uk/%D0%BF%D0%B5%D1%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BC/a-43688746>.
19. Чернега В. Н., Внешняя политика Франции при президенте Макроне : изменения в рамках преемственности? // 2018. URL : https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-frantsii-pri-prezidente-makrone-izmeneniya-v-ramkakh-preemstvennosti?gclid=EAIaIQobChMIqdyA09WS6gIVD8qyCh0clgrGEAMYASAAEgIHdPD_BwE.

Тема 10. Семінари 12–13. Зовнішня політика Німеччини 1945–2020 (4 год. – 2 семінари)

Семінар 12. Заняття перше (Зовнішня політика Німеччини до 1990 р.)

1. Німецьке питання після ДСВ. Причини та наслідки створення НДР та ФРН.
2. Особливості зовнішньої політики НДР.
3. Європейська політика ФРН до 1990 р. (доктрина Хальштейна, відносини з СРСР, європейська інтеграція, «нова східна політика»).
4. Євроатлантична інтеграція ФРН, відносини зі США до 1990 р.
Перше питання передбачає знання студентом інформації щодо наслідків ДСВ для Німеччини, причини та наслідки створення ФРН та

НДР. Відповідно варто бути обізнаним і щодо позицій країн-переможниць відносно статусу повоєнної Німеччини, створення бізонії та тризонії. У питанні варто розкрити, які інституції були сформовані перед оголошенням НДР та ФРН, столиці німецьких державних утворень, статус Берліну та його місце в міжнародних відносинах.

Друге питання передбачає розгляд статусу НДР у міжнародних відносинах та особливості її зовнішньої політики: орієнтація на СРСР, вступ до РЕВ, Комінформу та ОВД. Досягнення та недоліки внутрішньо-економічного, соціального та політичного життя країни. Причини та наслідки повстання 1953 р. в НДР.

Третє питання – це ознайомлення з інформацією щодо європейської політики ФРН до 1990 р. Тут варто розкрити важливість зовнішньополітичного курсу К. Аденауера у досягненні ФРН суверенітету та виходу Німеччини з-під опіки окупаційних режимів: підписання «Меморандуму з питання про нові принципи взаємин між Федеративною Республікою Німеччини й окупаційними державами» 29 серпня 1950 р.; участь у підписанні Боннської угоди 1952 р. та скасування окупаційного режиму 1955 р.; поява проблеми приєднання ФРН до західного блоку. Також епоха Аденауера була відзначена зміцненням американо-західнонімецьких відносин, вступом ФРН до Західноєвропейського союзу та НАТО у 1955 р., покращенням франко-німецьких відносин: зокрема було розв'язане Саарське питання та підписання Єлисейського договору 1963 р. Крім того К. Аденауер виступав за принципи побудови об'єднаної Європи на федералістських засадах, приєднавсь до Договору про створення Європейського оборонного співтовариства, було підписано Римські угоди 1957 р. Особливістю його політики було бажання об'єднати Німеччину, саме тому відносини з СРСР були прохолодними і було запроваджено в дію доктрину Хальштейна 1955 р. щодо відносин ФРН з НДР та із країнами соціалістичного табору: було розірвано дипломатичні відносини з Югославією, Кубою, Румунією, Угорщиною, Польщею та Болгарією. Виключення з цієї доктрини становили відносини з СРСР, зокрема К. Аденауер відвідав Москву та встановив дипломатичні відносини між ФРН і СРСР у 1955 р.

На зміну доктрині Хальштейна була запроваджена «Нова східна політика» В. Брандта. У чому полягали її особливості?

Охарактеризуйте значення підписання договору між ФРН і Польщею у 1970 р. щодо встановлення дипломатичних взаємин та визнання західного кордону Польщі, та значення Договору про основи відносин між ФРН і НДР у 1971 р., після яких відбулася нормалізація взаємин із Болгарією, Угорщиною, Чехословаччиною. Важливою подією став вступ ФРН до ООН у 1973 р.. Якою була європейська політика Г. Шмідта?

Четверте питання висвітлює еволюцію відносин між ФРН та НАТО. Треба врахувати той момент, що оскільки створення армії в Німеччині було заборонено, то вступ до будь-якої оборонної організації передбачало б створення німецьких збройних сил хоча б в межах організації, тому ФРН мала бажання до вступу, що відбулося 1955 р. Але в 1961 р. відбулося загострення відносин із США. Чому це відбулося? За Г. Коля відбулося зміцнення євроатлантичного співробітництва, а США і ФРН стали союзниками в Європі.

Семінар 13. Заняття друге (Зовнішня політика ФРН після 1990 р.)

1. Об'єднання Німеччини: обставини, особливості процесу, наслідки події.
2. Атлантична політика ФРН, відносини зі США.
3. Відносини Німеччини з країнами третього світу, програми розвитку. Миротворчість ФРН в рамках ООН.
4. Роль ФРН у ЄС: інтегрованість у європейські структури, ставлення до розширення та поглиблення ЄС, головування в ЄС.
5. Відносини ФРН з РФ та Україною: особливості еволюції після 1991 р.

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей: К. Аденауер, Г. Коль, Г. Шрьодер, А. Меркель (виступ до 5 хв.). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

Перше питання має засвідчити знання студентів про причини об'єднання Німеччини, зовнішні та внутрішні обставини, позиції держав-переможниць щодо об'єднання (можливо інших акторів міжнародних відносин, якщо вам таке відомо). На яких умовах було погоджено об'єднання? Розкрийте зміст Угоди «2+4», зміст переговорного процесу.

У другому питанні студент має розкрити еволюцію атлантичної політики ФРН та відносин зі США після 1990 р. Ставлення ФРН до розширення НАТО в 1990-х та на початку 2000-х рр. З приходом до влади канцлера Герхарда Шрьодера та після завершення косовської кампанії НАТО 1999 р., відносини між партнерами стали поступово погіршуватися. З приходом до влади в США адміністрації Джорджа Буша-молодшого стан справ у німецько-американських взаєминах погіршився ще помітніше.

Іракська криза а згодом і війна та позиція Німеччини (2003–2011 рр.): охолодження німецько-американського партнерства. Зміцнення євроатлантичного співробітництва за А. Меркель, налагодження відносин між ФРН і США.

Третє питання має розкрити причини активізації відносин Німеччини з країнами третього світу, сутність програм розвитку, ініціатором яких виступала ФРН. Миротворчість ФРН в рамках ООН, участь у врегулюванні міжнародних конфліктів. Зокрема мова йде про реалізацію європейської програми «Шляхи попередження конфліктів у країнах, що розвиваються» та співпраця в межах Форуму з глобальних проблем, що відбувся 1999 р. Крім того від самого започаткування ЄС, організація допомагає у розвитку слабким країнам, саме в цьому напрямі відбулося підписання «договору про партнерство» між країнами ЄС і 71 країною Африки у 2000 р. та розробка рамкової концепції «Попередження криз і врегулювання конфліктів».

У четвертому питанні студенти мають розкрити участь ФРН в європейських інтеграційних процесах, німецькі ініціативи в цьому напрямі. Зокрема мова йде про підписання Маастрихтського та Амстердамського договорів та їх значення для Німеччини. Європейська політика Г. Шрьодера як пріоритет у зовнішньополітичній діяльності Німеччини та ініціативи Німеччини щодо європейського будівництва: виступ Й. Фішера у 2000 р. Ініціатива Й. Фішера і Д. де Вільпена щодо спільної європейської політики у галузі безпеки та оборони. Проблема розширення ЄС та позиція Німеччини. Питання європейської Конституції та позиція Німеччини, підписання Лісабонської угоди. Позиція А. Меркель щодо перспектив розширення ЄС.

П'яте питання має засвідчити знання студентів щодо розвитку відносин ФРН з Росією та Україною. Потепління німецько-російських відносин за Г. Шрьодера та охолодження за А. Меркель. Стан німецько-російських економічних відносин (до 2014 р. та на сучасному етапі). Будівництво Південного та Північного газопроводів та позиція Німеччини. Революція гідності в Україні та реакція Німеччини. Анексія Криму і війна на Сході України і погіршення відносин між Німеччиною та РФ.

Рекомендована література:

1. Павлов Н. В. Внешняя политика ФРГ в постбиполярном мире / Ин-т мировой экономики и междунар. отношений РАН. Москва : Наука, 2005. 410 с.
2. Павлов Н. В. Внешняя политика ФРГ от Аденауэра до Шредера. Москва : Московские учебники – СиДиПресс, 2005. 605 с.
3. Черемных Г. В. Место и роль Германии в европейском интеграционном процессе. Москва : Научная книга, 2002. 127 с.

4. Мінгазутдінова Г. Безпекова політика Німеччини : відносини з НАТО. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 88 (Частина I), 2010. С. 42–45. URL : <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/1245/1190>.
5. Кротюк С.Ф. Нова роль Німеччини в об'єднаній Європі : пріоритети зовнішньої політики ФРН (1991–2004 рр.). URL: <https://vmv.kyumu.edu.ua/v/03/krotjuk.htm>.
6. Зовнішня політика ФРН у період «холодної війни». URL: https://pidru4niki.com/86487/politologiya/zovnishnya_politika_period_holodnoyi_viyuni.
7. Приймак Б. І. Політика Німеччини щодо держав Центральної та Східної Європи у період канцлерства Ангели Меркель. Дис. на здоб. наук. ст. к. політ. н. за спец. 23.00.04. політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Київський національний університет ім. Т. Шевченка Міністерства освіти і науки України. Київ, 2018. 232 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Pryimak_Bohdan/Polityka_Nimechchyny_schodo_derzhav_Tsentralnoi_ta_Skhidnoi_Yevropy_u_period_kantslerstva_Anhely_Mer.pdf?PHPSESSID=05f0c0f3ac3815977e8086c7f456c641.
8. Харлан Г. Зовнішньополітичні орієнтири ФРН у східноєвропейській політиці Г. Шредера (1998–2005 рр.). // Український історичний збірник, Вип. 17, 2014. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/101985/22-Kharlan.pdf?sequence=1>.
9. Вилінський С. І. Урядові інституції як провідники «м'якої сили» у зовнішній політиці ФРН. // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2019. № 20. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3665.
10. Сокол С. М. Роль східноєвропейського вектора в зовнішній політиці ФРН у XXI ст. // Збірник наукових праць. Історичні науки Випуск 112. 2013. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/9926/1/Sokol.pdf>.
11. Auswärtiges Amt. // Сайт МЗС Німеччини. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/Startseite>.
12. Außen- und Europapolitik Europa. // Сайт МЗС Німеччини. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/europa>.
13. Startseite. Außen- und Europapolitik Europa. Deutschland in der EU. // Сайт МЗС Німеччини. URL : <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/europa/deutsche-europapolitik>.
14. Rat der Europäischen Union. Brüssel, den 20. Juli 2007 (23.07). Schlussfolgerungen des vorsitzes. URL : https://www.europarl.europa.eu/germany/resource/static/files/europa_ratspraesidentschaft/94935.pdf.

Тема 11. Семінар 14. Зовнішня політика Італії (1944–2021 рр. 2 год.)

1. Повоєнний стан Італії та початок відбудови економіки та політичної системи.

2. Італійське «економічне диво» 1950–1960-х рр. та європейська політика Італії (до 2021 р.).

3. Проблема тероризму: причини, програмні цілі, особливості та наслідки діяльності «Червоних бригад».

4. Американська та євроатлантична співпраця Італії (1947–2021 рр.).
5. Середземноморська політика Італії кінець ХХ – початок ХХІ ст.
6. Роль Італії у врегулюванні конфліктів: в Югославії у 1990-х рр. та конфліктів в Азії на початку ХХІ ст.
7. Еволюція відносин Італії з РФ та Україною в ХХІ ст.

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей: Альдо Моро, Сільвіо Берлусконі, Романо Проді, Федеріка Могеріні (виступ до 5 хв.). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

Італія займає доволі особливу позицію в ЄС. З одного боку вона не є надто впливовою (порівняно з Францією чи Німеччиною), з іншого – вона стояла біля початків створення ЄС і має певну вагу в організації. Тож студенти мають своїми знаннями презентувати яку саме роль та вагу має Італія в ЄС та світі.

Перше питання має ілюструвати інформацію щодо соціально-економічного (кількість загиблих, зруйнованість інфраструктури, фінансові борги) та політичного стану (країна, що програла війну, фашисти при владі тощо) країни до середини 1950-х рр. Тобто мають бути висвітлені умови, які впливали на відбудову країни. Нагадаємо, що капітуляція Італії відбулася 1943 р. після чого відбулася окупація Північної Італії військами союзників, що суттєво вплинуло на зовнішню політику Італії. Підписання Італією Паризького мирного договору 1947 р. Участь у Плані Маршалла.

Друге питання має бути акцентованим на «економічному диві» Італії в 50–60-х рр. ХХ ст. та європейській політиці країни: і щодо участі в євроінтеграційних об'єднаннях і у двосторонньому форматі з європейськими країнами (Франція, ФРН, Іспанія, Велика Британія, Югославія). Тож Італія вступила до ЄОВС, брала участь у підготовці та підписанні Римських угод у 1957 р. та створенні Євроатому. На початку 1950-х рр. також були врегульовані спірні прикордонні питання з Югославією: відбулося підписання угоди про поділ між Італією та Югославією Вільної території Трієст та її околиць. Було нормалізовано відносини із СРСР та підписано економічні угоди між Італією та СРСР (зокрема щодо постачання газу до Італії з СРСР).

Позиція Італії щодо принципів європейської інтеграції. Якою була реакція Італії на План Фуше? З якими проблемами економічного розвитку зіткнулася Італія у контексті інтеграції італійської економіки в економіку об'єднаної Європи? Позиція Італії щодо Шенгенських угод, підписання Маастрихтської угоди та створення ЄС. Позиція Італії щодо розширення ЄС в 1990-х рр. та на початку ХХІ ст.

Діяльність за створення ЦЕІ²⁵. Підписання Амстердамського договору та зростання впливу Італії у ЄС. Р. Проді та входження Італії до Шенгенської зони і зони євро. Ніщський договір та роль Італії в його підготовці. Ставлення Італії до проекту європейської Конституції та участь у розробці Лісабонського договору. Поєднання атлантизму та європеїзму в зовнішній політиці Італії.

У *третьому питанні* йдеться про зародження та розвиток тероризму в Італії, зокрема про діяльність такої організації як «Червоні бригади». Розкрийте ідеологічне підґрунтя діяльності, причини зародження, особливості та найбільш активні роки діяльності та наслідки.

Четверте питання має висвітлювати відносини Італії, США та НАТО. Зокрема мова йде про розвиток відносин між Італією та США від початку участі Італії у «Плані Маршалла». Розробка атлантичної зовнішньополітичної доктрини Італії та вступ Італії в НАТО. Підписання договору «Про взаємодопомогу з метою оборони» між Італією та США у 1950 р. та Угоди про надання італійської території для розміщення військового контингенту НАТО у 1951 р. Однак через те, що Італія надто покладалася на сили НАТО і не дуже розвивала свої військові могутності, на початку 1990-х рр. її майже не сприймали як рівноправного партнера, більше як «природний авіаносець». Тому на початку 1990-х рр. Італія почала покращувати свій військовий стан, запропонувала участь у втрулюванні конфліктів та прагнула збалансувати свої відносини з ЄС та НАТО.

П'яте питання має засвідчити наявність засвоєного раніше матеріалу щодо Середземноморської політики ЄС, зокрема про Барселонський процес, який було довершено створенням Союзу за Середземномор'я. Ця тема але з акцентуванням на інтересах Іспанії та Франції вивчалася у попередніх темах. Ваша задача показати, якими є інтереси Італії у цьому регіоні. Наприклад, український дослідник О. Рудько²⁶ зазначає, що на сьогодні серед пріоритетних завдань зовнішньої політики Італії в регіоні Середземномор'я є такі: посилення зниження напруженості в арабо-ізраїльському конфлікті, встановлення «холодного миру» між арабськими країнами та Ізраїлем; наближення і прискорення політичної, економічної і соціальної модернізації в країнах регіону; сприяння релігійно-культурному діалогу ісламського та західного світів (що певною і значною мірою перекликається з концепцією «діалогу цивілізацій»), одним із провідних апологетів і

---

²⁵ The Central European Initiative . // The official website. URL: <https://www.cei.int/about-us>.

²⁶ Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період: навчально-методичний посібник із курсу. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. С. 196.

пропагандистів якої є экс-президент Ірану М. Хатамі); встановлення нового «нафтового порядку», який був би здатний забезпечити найбільш ефективний розподіл і споживання нафтових ресурсів і капіталу.

Шосте питання має проілюструвати інтереси Італії під час урегулювання конфліктів на Балканах. Зокрема варто розпочати, чим для Італії є цікаві Балкани і чому так важливо було взяти участь у врегулюванні конфлікту. Також необхідно розкрити участь Італії в антитерористичній кампанії США в Афганістані 2001 р. та війні в Іраку 2003–2011 рр.

Сьоме питання має засвідчити розуміння конфліктності інтересів у співробітництві Італії з РФ, особливо після 2014 р. У чому воно полягає? Які регіони Італії виступають за зняття санкцій ЄС з РФ? Як Італія поставилася до Революції гідності в Україні, анексії Криму Російською Федерацією та агресії РФ проти України? Чому Італія йде іноді проти загальних правил СЗППБ ЄС у співпраці з РФ?

Рекомендована література:

1. Глава 11. Внешняя политика правительств Р. Проди и С. Берлускони (2006–2010). URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/7ef/%D0%92%D0%9F%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%BB%D1%83%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B82006-2010.pdf>.
2. Жиденко Д. І. Європейська політика Італії на сучасному етапі (загальний огляд). Наукові праці. Історія. 2012. Випуск 168. Том 180. С. 80–83.
3. Хмель А. О., Біляев Д. Місце безпекової сфери в італо-українських відносинах у 2011–2018 рр. Наукові праці. Політологія, 2017. Том 309. Випуск 297.
4. Вдовиченко В. А. Роль Італійської Республіки в реалізації євро-середземноморського діалогу (2001–2006). Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2012. URL: [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QGk0FdJ83KMJ:www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Nvdau_2012_18\(spets._10.pdf+&cd=1&hl=es&ct=clnk&gl=ua](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QGk0FdJ83KMJ:www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Nvdau_2012_18(spets._10.pdf+&cd=1&hl=es&ct=clnk&gl=ua).
5. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 412 с.
6. Vdovychenko V. Through the Lenses of Italy's Euroscepticism or a Tale for the Future of the European Integration Project. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* . 2019. 25. 2. P. 81–97
7. Il ruolo dell'Italia nell'Unione europea. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL : https://www.esteri.it/mae/it/politica_estera/politica_europea.
8. La Presidenza Italiana del Consiglio dell'Unione Europea: luglio-dicembre 2014. 2014-06-20. URL: https://ambquito.esteri.it/ambasciata_quito/it/ambasciata/news/dall_ambasciata/2014/06/la-presidenza-italiana-del-consiglio-dellunione-europea.html.

**Тема 12. Семінар 15. Зовнішня політика
Португалії (1944–2021 р.)**

1. Позиція Португалії у Другій світовій війні та наслідки війни для країни. Португалія в перші роки після війни.
2. Зовнішня політика Португалії в 60-70-х рр. XX ст., вступ до ЄАВТ та НАТО та діяльність в цих організаціях.
3. Причини та процес розпаду португальської колоніальної імперії.
4. Вступ Португалії до ЄЕС, зовнішня політика у 80-90-х рр. XX ст.
5. Зовнішня політика Португалії на сучасному етапі. Особливості участі у міжнародних організаціях (ООН, ЄС, НАТО та ін.).
6. Португалія та Україна: політична, економічна та культурна складові відносин.

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей: Антоніу де Олівейра Салазар, Жозе Мануель Дурау Баррозу, Антоніу Гуттеріш (виступ до 5 хв.). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

У першому питанні студенти мають висвітлити позицію Португалії під час ДСВ, економічні та політичні наслідки війни для країни. Варто наголосити на тому, що Португалія входила до ДСВ як боржниця Великої Британії, а наприкінці війни ситуація змінилася на протилежну. Відновлення економічних зв'язків, участь у Плані Маршалла, вступ до НАТО. Розвиток відносин між Португалією та Іспанією, США, Великою Британією, Бразилією. Колоніальна політика Португалії.

Друге питання має засвідчити знання студентами участі Португалії у міжнародних організаціях, вступ до ООН в 1955 р., до ЄАВТ 1960 р. (країна-засновник), діяльність в НАТО. Крім іншого варто розкрити причини демократичної революції у Португалії в 1974 р., її перебіг та наслідки.

Третє питання має засвідчити знання студента щодо причин втрати Португалією своїх колоній в Африці в другій половині 1970-х рр., особливі характеристики побудови відносин з колишніми колоніями, зокрема створення Спільноти португаломовних країн у 1989 р.²⁷: процес та мета, організаційна структура та функціонування. Варто дати відповідь на питання якими є відносини Португалії з колишньою колонією та найбільшою португаломовною країною світу – Бразилією. Чи впливають португало-бразильські відносини на розвиток відносин Португалії з іншими країнами Латинської Америки? З регіональними латиноамериканськими організаціями?

---

²⁷ Comunidade dos Países de Língua Portuguesa. URL: <https://www.cplp.org/id-2596.aspx>.

Четверте питання має розкрити інформацію щодо причин поступу до вступу Португалії до ЄЕС та сам його процес. Запит про вступ до ЄЕС у 1977 р. та початок процесу переговорів 1978 р. Участь Португалії у поглибленні європейської інтеграції: ставлення до Шенгенської зони, підписання Маахтрістського договору та розширення ЄС в 1990-х рр. Варто звернути увагу на особливості національних інтересів країни у Середземноморському басейні. Еволюція відносин Португалії з країнами-членам ЄЕС, Португалія та Іспанія.

У п'ятому питанні студенти мають висвітлити ставлення Португалії до процесів поглиблення та розширення європейської інтеграції на початку ХХІ ст. Позиція щодо прийняття Конституції ЄС, роль у підписанні Лісабонського договору. Нові міжнародно-політичні умови та позиція Португалії. Участь країни у врегулюванні міжнародних конфліктів сучасності. Роль Антоніу Гуттеріша в ООН (1999–2005, та з 2017 р.).

Шосте питання має засвідчити знання студентів стану відносин між Португалією та Україною: політична, економічна та культурна складові відносин. Ставлення Португалії до Революції в Україні та агресії Російської Федерації на Півдні і Сході України.

Рекомендована література:

1. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. С. 290–295.
2. Політичні відносини між Україною та Португалією. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/236-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-portugalijeju>.
3. Марцинюк М. П. Еволюція португальської імміграційної політики після вступу у Європейський Союз (1986–2006 рр.). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2017, вип. 47. С. 313–318.
4. Португалія розпочала своє четверте головування в ЄС. 01.01.2021 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3164559-portugalia-rozpocala-svoe-cetverte-golovuvanna-v-es.html>.
5. Зінько І. Сучасна позиція Португальської Республіки в міжнародних організаціях. Вісник львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». 2020, № 48. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vir.2020.48.0.11036>.
6. Испано-португальские водные отношения. URL: http://www.cawater-info.net/bk/water_law/4_3.htm.
7. «Iberoamérica» № 2. ИЛА РАН, Москва. 2019, 195 с. (весь номер).
8. Испания и Португалия : укрепление сотрудничества на фоне мирового кризиса из-за пандемии COVID-19. 2 ноября 2020. URL: <https://russiancouncil.ru/blogs/leonid-pasternak/ispaniya-i-portugaliya-ukreplenie-sotrudnichestva-na-fone-mirovogo-kri/>.
9. Кабицкий М. Е. Политические и культурные отношения Португалии со странами Латинской Америки. URL: <https://istina.msu.ru/media/publications/article/2d5/ccf/3141165/34815041.pdf>.

10. Мартынова Е.И. Португалия – Бразилия : Экономические взаимоотношения. <https://cyberleninka.ru/article/n/portugaliya-braziliya-ekonomicheskie-vzaimootnosheniya>.
11. Ministério dos Negócios Estrangeiros de Portugal. URL: <https://www.portaldiplomatico.mne.gov.pt/>.
12. Presidência Portuguesa 2007. Uma União mais forte para um mundo melhor. URL: <https://eurocid.mne.gov.pt/portugal-na-europa/presidencia-portuguesa-2007>
13. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa (CPLP). URL: <https://www.cplp.org/>.
14. Maria Sousa Galito. Ensaio sobre política externa portuguesa. URL: <https://cesa.rc.iseg.ulisboa.pt/RePEc/cav/cavwpp/wp176.pdf>.
15. Pedro Ponte e Sousa. A «diplomacia económica» na política externa portuguesa contemporânea Problemas teórico-conceptuais. Relações internacionais março. 2019. P. 47–61 URL: https://run.unl.pt/bitstream/10362/93179/2/RI61_art05_PPS.pdf.

Тема 13. Семінар 16. Зовнішня політика країн Бенілюксу (1944–2021)

1. Країни Бенілюксу після Другої світової війни: особливості соціально-економічного, політичного розвитку.
2. Міжнародне становище Люксембургу, Нідерландів, Бельгії, співробітництво країн як основа створення ЄОВС, створення ЄЕС, участь у НАТО.
3. Роль Бенілюксу в еволюції та розвитку ЄС.
4. Україна у зовнішній політиці держав регіону.

Перше питання має засвідчити знання студентами наслідків ДСВ для країн регіону, участі країн у Плані Маршалла (яку допомогу та в якій кількості отримали країни), створення євро регіону Бенілюкс у 1944 р., особливостей їх відкритої ринкової економіки. Варто звернути увагу на ведення колоніальної війни Нідерландами проти отримання незалежності Індонезією (1945–1949 рр.). Брюссельський пакт та позиція країн Бенілюксу. Вступ країн регіону до Північноатлантичного альянсу. Участь країн у підписанні Договору про європейське оборонне співтовариство 1952 р.

У *другому питанні* студенти мають висвітлити участь країн регіону у створенні ЄОВС, ЄЕС, Євроатому. Союзний договір між Бельгією, Нідерландами та Люксембургом у 1958 р. Вихід Франції з воєнних структур НАТО у 1966 р. та перенесення штаб-квартири Північноатлантичного альянсу з Парижа до Брюсселя.

В *третьому питанні* студенти мають проаналізувати роль Бельгії, Нідерландів та Люксембургу в розвитку та еволюції євроінтеграції з 90-х рр. XX ст. – на початку XXI ст.

Щодо Бельгії: у 90-х рр. XX ст. бельгійська зовнішня політика відповідала загальній лінії Євросоюзу, який прагнув, з одного боку, зберегти тісні партнерські відносини з США, з іншого – знайти власний європейський еквівалент НАТО. Проблема малих і середніх країн у періоди головування Бельгії в раді ЄС (друга половина 2001 та 2010-х рр.). Наприклад в 2001 р. з ініціативи Гі Верхофстадта були змінені кількісні показники, що не дозволяло найбільшим країнам Союзу (Німеччині, Італії, Франції і Великобританії) користуватися правом вето без згоди на те з боку середніх і малих країн Європи. На зустрічі в Брюсселі завдяки зусиллям Верхофстадта був досягнутий компроміс, який передбачав залежність права вето від числа країн-учасниць ЄС, визначаючи його розширення до 27 країн у 2007–2008 рр. Варто наголосити, що після набрання чинності Лісабонського договору на екстремому саміті співдружності європейських держав у Брюсселі 19 листопада 2009 р. першим Головою Європейської Ради було призначено представника Бельгії Германа ван Ромпея. Перед Бельгією стояло триєдине завдання: виробити спільну з іншими європейськими партнерами щодо ЄС політичну та соціально-економічну платформу співпраці, відновити діяльність системи Бенілюкс, визначитися в питанні про регіональне представництво своїх «частин» у структурах Євросоюзу.

Щодо Нідерландів: основний напрям міжнародної політики Нідерландів – діяльність у рамках міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС та НАТО. Велике значення для Нідерландів мають трансатлантичні зв'язки зі США. Крім того, Нідерланди з початком 1990-х рр. вели активну політику в Центральній та Східній Європі, підтримуючи здійснюваний у цих регіонах перехід до демократії та ринкової економіки (проект МАТРА). Політика розвитку як складова частина зовнішньої політики Нідерландів. На рубежі 80–90-х рр. XX ст. Нідерланди одними з перших серед інших членів НАТО виступили за зміну стратегічних напрямів у діяльності цього блоку: «нове НАТО», зміцнення «європейського ядра», синхронізація дій НАТО з відповідними рішеннями в рамках ООН, творення «авангардних коаліцій держав». Звертаємо увагу, що вся еволюція від ЄЕС до ЄС проходила за безпосередньої та інтенсивної участі Нідерландів. Її лідери активно захищали концепцію розвитку Союзу від суто економічного до економіко-політичного об'єднання, а на рубежі 80–90-х рр. XX ст. підтримували ідею надання нової форми інтеграції певних рис суверенного оборонного співтовариства. Два основоположних договори, що визначили нові функції і новий формат Союзу – Маастрихтський (1992 р.) і

Амстердамський (1997 р.) – були підписані на нідерландській території.

Щодо Люксембургу: саме Люксембург та Бельгія ще 1921 р. зробили першу спробу до створення митного союзу, тому вони і були прообразом і основою ЄЕС. Важливого значення набуває аналіз діяльності люксембурзького голови Єврогрупи Ж.-К. Юнкера, який 2008 р. висунув три основні позиції подолання кризи Євросони: 1) збереження колишнього курсу в сфері макроекономічної і структурної політики, а також бюджетної дисципліни; 2) продовження структурних реформ, передусім, за допомогою стимулювання конкуренції на ринку товарів і послуг; 3) поглиблення діалогу між соціальними партнерами. Загалом, активна участь люксембурзьких політиків на всіх етапах більш ніж шістдесятирічної історії інтеграційного процесу в Європі та їх особистий внесок у справу євробудівництва є зайвим доказом важливої ролі цієї країни у подіях на європейському континенті.

Четверте питання має висвітлити місце України у зовнішній політиці країн Бенілюксу. Звернути увагу чи є окремі Посольства цих країн в Україні, чи співпрацюють у межах Посольства ЄС в Україні, яким є стан економічних відносин, чи вплинула Революція 2014 р.?

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей: Герман Ван Ромпей, Марк Рютте, Жан Клод Юнкер, Гі Верхофстадт (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

Рекомендована література:

1. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. С. 224–258.
2. Шемшученко Ю. С. Бенілюкс // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998–2004.
3. Бенілюкс // Митна енциклопедія : у 2 т. / І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. Т. 1 : А–Л. 472 с.
4. Миронова М. Л. Бенілюкс // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./ Редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т.1. 760 с.
5. Мікула Н. Єврорегіони : досвід та перспективи. Львів : ІРД НАН України, 2003. 222 с.
6. Белей С. І. Публічна дипломатія держав середньої сили в сучасних міжнародних відносинах : досвід Канади та Нідерландів. // Наукові праці. Політологія. Випуск 185. Том 197. URL : <http://politics.chdu.edu.ua/article/viewFile/75854/71378>.

7. Соловійова А. Європейська політика країн Бенілюксу (1945–2014): до історіографії питання. // *Mižnarodni zv'azki Ukraїni: naukovi poŭuki i znahidki – The International relations of Ukraine: scientific searches and findings*, 28, 383–397.
8. Гончарова А. С. Аналіз сучасної зовнішньополітичної діяльності Королівства Бельгії та оптимізація нової зовнішньополітичної доктрини на сучасному етапі. URL : http://library.iapm.edu.ua/Naukovi_vydannya/Academ_studiya/Academ_studiya_2_2018.pdf#page=145.
9. Кудряченко А. І. Люксембург. В : Північна Європа. Західна Європа. Південна Європа / науковий редактор 1-го тому А. Г. Бульвінський // *Країни світу і Україна : енциклопедія* : в 5 т. / редкол. : А. І. Кудряченко (голова) та ін. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ : Видавництво «Фенікс», 2017, С. 278–292.
10. Манаєнко І. М., Гук О. В. Країни Бенілюкс : єдність економічного розвитку та місце у європейській спільноті. *Економічний Вісник НТУУ «КПІ»*. 2019. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/181697/181592>.
11. Манаєнко І. М. Розвиток країн Бенілюксу в умовах європейських трансформацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvuuvevcg_2016_8\(2\)_4.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvuuvevcg_2016_8(2)_4.pdf).
12. Сабодар О. О. Трансформація зовнішньої політики Королівства Бельгії після Конституційної реформи 1993 р. URL : http://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/16.pdf.
13. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 412 с. С. 332–362.
14. Розділ 7. Пріоритети зовнішньої політики. Країн Бенілюксу. С. 224–257. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rudko_Serhii/Zovnishnia_polityka_krain_Zakhidnoi_Yevropu_v_postbipoliarnyi_period.pdf?
15. Терентьева А. П. Політико-економічна взаємодія України та країн Бенілюксу : застосування наявного досвіду та перспективи розвитку відносин. *International Scientific Journal «Internauka»*. Series : «Economic Sciences» URL : <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-8>.
16. Резніков В. В. Зовнішньоекономічне співробітництво України з країнами Бенілюксу : економіко-дипломатичний аспект. URL: https://www.researchgate.net/publication/329016674_zovnisnoekonomicne_spivrobitnictvo_ukraini_z_krainami_i_beniluksu_ekonomiko-diplomaticnij_aspekt_ukraine_foreign_economic_cooperation_with_the_countries_of_benelux_economic_and_diplomatic_aspects.
17. De Benelux. // Сайт Європеріону Бенілюкс. URL: <https://www.benelux.int/nl/>.
18. Europäische Union Auswärtige Angelegenheiten, Außenhandel und Entwicklungszusammenarbei. // Сайт МЗС Бельгії. URL : https://diplomatie.belgium.be/de/politik/europaische_union.
19. Ministerien. Ministerium für allgemeine Angelegenheiten. // Сайт МЗС Нідерландів. URL: <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-general-affairs>.
20. Netherlands Ministry of Foreign Affairs. // Сайт МЗС Нідерландів. URL: <https://www.ecoi.net/de/quelle/11361.html>.
21. Federal Public Service Foreign Affairs. URL : <https://diplomatie.belgium.be/en>.
22. The Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-foreign-affairs>.

23. The Ministry of Foreign and European Affairs (MFEA) URL: <https://maee.gouvernement.lu/en.html>.

**Тема 14. Семінар 17. Зовнішня політика
Альпійських держав та Кіпру**

1. Зовнішня політика Австрії до кінця 80-х рр. XX ст.

- Становище Австрії після ДСВ, Держаний договір з Австрією 1955 р., відносини до 1990 р.
- Еволюція зовнішньої політики Австрії після 1991 р., відхід від нейтральної політики, вступ до ЄС.
- Відносини з країнами-сусідами та РФ після 1991 р.
- Еволюція австрійсько-німецьких відносин після 1990 р.

2. Зовнішня політика Швейцарії та Ліхтенштейну після 1945 р., особливі відносини з ЄС.

3. Зовнішня політика Республіки Кіпр після вступу до ЄС.

У пункті один першого питання студентам варто звернути увагу на наслідки ДСВ для Австрії (людські втрати, соціально-економічні, політичні), поділ її на 4 окупаційні зони. Також необхідно висвітлити зовнішню політику Австрії за К. Реннера, підписання Державного договору про незалежність і повний суверенітет Австрії у 1955 р. Якими були економічні зобов'язання Австрії перед країнами-союзницями? Важливість підписання Федерального конституційного закону про нейтралітет Австрії у 1955 р., таким чином прийняття Австрією лінії нейтралітету в зовнішніх відносинах та його еволюція.

Входження Австрії до ООН в 1955 р. Наслідки революційних подій 1956 р. в Угорщині та 1968 р. в Чехословаччині для Австрії: боротьба з впливом біженців. Розкрийте сутність територіальних суперечок Австрії з Італією щодо Південного Тіролю та зміст підписаних угод 1946 та 1969 рр.

Якою була позиція Австрії щодо європейських інтеграційних процесів? Входження до ЄАВТ.

Варто звернути увагу на той момент, що після входження до ООН, Австрія діяла там не як пасивний спостерігач, а як ініціатор багатьох миротворчих зусиль і в справі врегулювання конфлікту на Близькому Сході, і у відносинах з «третім світом».

Пункт два передбачає знання студентів впливу нових міжнародно-політичних обставин 90-х рр. XX ст. (розпад СРСР, ОВД, РЕВ, Югославії, загострення ситуації на Близькому Сході) на міжнародну позицію Австрії наприкінці XX ст. Якими були поправки до закону

про нейтралітет Австрії від 1990 р.? (в умовах сучасних геополітичних реалій Австрія переходить до використання нового розширеного трактування нейтрального статусу і визначає себе як «неблокова держава»). Реалізовано вступ Австрії до ЄС 1995 р.

Пункт три розкриває особливості розвитку воєнно-політичного співробітництва з Німеччиною, врегулювання проблеми Південного Тіролю. Студенти мають бути обізнані щодо умов наростання внутрішньополітичної боротьби, посилення позицій праворадикальної партії АПС Й. Хайдера на виборах 1999 р. і зміна зовнішньополітичних орієнтирів Австрії. Відставка Й. Хайдера 2005 р. сприяла більшій зваженості поглядів партійного керівництва. Нова міграційна політика правих та реакція країн ЄС. Ізоляція Австрії в ЄС на початку 2000 р. Розширення ЄС та позиція Австрії: використання суперечки з Чехією для створення політичного скандалу навколо «декретів Бенеша» і введення в експлуатацію в Чехії АЕС Темелін. Обидва питання виникли у зв'язку зі вступом Чехії до ЄС. За ініціативою канцлера В. Шюсселя, Австрія і Чехія підписали спеціальну угоду, за якою остання зобов'язалася надавати сусідові всю необхідну інформацію про Темелінську АЕС, а також забезпечити її всіма необхідними для цього системами безпеки. Австрія, зі свого боку, відмовлялася від будь-якої протидії вступу Чехії до ЄС. Австрійські політики також висловили сумнів у можливості експлуатації словацької АЕС Моховце. Одночасно Австрія не без підстав претендує на роль лідера «центрально-європейського регіону» всередині розширеного ЄС.

Відносини Австрії та РФ після 1991 р.

У *другому питанні* студенти мають розкрити особливості зовнішньополітичного курсу Швейцарії (зокрема еволюцію та специфіку швейцарського нейтралітету у міжнародних відносинах): залученість Швейцарії до інтеграційних процесів у Європі. Швейцарія у ЄАВТ, співробітництво з ЄЕС в 1970-х рр.: підписання секторальних угод та їх еволюція наприкінці 1990-х – початку 2000-х рр. Участь у Шенгенській угоді, відмова від участі у Європейському економічному просторі. Одним із проблемних аспектів відносин Швейцарії з Євросоюзом є питання таємниці банківських вкладів швейцарських банків. 19 травня 2004 р. Швейцарія підписала такі угоди: «Про звільнення від митного оподаткування експорту в ЄС швейцарських перероблених сільгосппродуктів», «Про входження Швейцарії в Європейське екологічне агентство», «Про приєднання Швейцарії до системи європейського статистичного обліку («Євростат»)), «Про приєднання Швейцарії до Європейської програми розвитку в галузі масмедіа», «Про приєднання Швейцарії до європейської освітньої програми», «Про

звільнення від подвійного оподаткування чиновників ЄС, які вийшли на пенсію і живуть у Швейцарії», «Про приєднання Швейцарії до Шенгенської і Дублінської угод», «Про оподаткування відсотків із розміщених у швейцарських банках європейських капіталів», «Про приєднання Швейцарії до угоди про боротьбу з ухиленням від непрямих податків (ПДВ, акцизи тощо)». Із 12 грудня 2008 р. Швейцарія офіційно вступила в Шенгенський безвізовий простір.

Вступ до ООН у 2002 р. Серед швейцарських пріоритетів в ООН важливу роль відіграло питання вдосконалення механізму «цілових санкцій». Вона також активно працювала в «Першому комітеті» Генеральної Асамблеї ООН, який займається питаннями режиму нерозповсюдження та контролю за озброєннями, виступила за повну реалізацію «тринадцяти практичних заходів», прийнятих у 2000 р. на Конференції з імплементації положень «Договору про нерозповсюдження ядерної зброї». Ще одне пріоритетне спрямування швейцарської політики в рамках ООН – контроль за торгівлею зброєю. Боротьба з бідністю – ще один важливий вектор у сфері діяльності Швейцарії в рамках ООН. Швейцарія надає вагомому значення проблематиці розвитку гірських регіонів планети. Боротьба за права людини – традиційна складова швейцарської зовнішньої політики. Тож нейтралітет Швейцарії – своєрідний, що полягає в органічному зв'язку між зовнішньою і внутрішньою політикою, побудованою на консенсусі, виявленою відкритим способом у процесі вдосконалення «референдумної демократії».

Швейцарія та США.

Зовнішньополітичні орієнтири Ліхтенштейну та його роль у міжнародній спільноті: участь у європейських інтеграційних процесах (вступ до ЄАВТ, ЄСР). Вступ у 1978 р. до Ради Європи, 1990 р. – до ООН. Як правило, князівство підтримує ініціативи країн ЄС, якщо в них зачіпаються і враховуються його інтереси. Наприклад, у 1990 р. під час кризи в Перській затоці воно приєдналося до міжнародних санкцій проти Іраку. Відносини з ФРН, США, Італією, Ватиканом. У Ліхтенштейну немає національної валюти, армії, університетів, власної авіакомпанії.

Третє питання має на меті висвітлити роль Кіпру в європейській спільноті та міжнародних відносинах загалом. Вкрай важливим представляється проблема Кіпру (поділ його на дві частини: грецьку та турецьку та входження грецької частини до ЄС). Вступ Північного Кіпру до ЄС 2004 р. та результати головування у другому півріччі 2012 р.

Рекомендована література:

1. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. С. 332–369.
2. Папенко Н. Папенко Є. Політика Австрійської Республіки щодо статусу постійного нейтралітету (1945–1955 РР.). URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eis_2016_4_16.pdf.
3. Зінько І. «М'яка сила» у зовнішній політиці Австрійської Республіки. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2017. Випуск 41. С. 65–77. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/viewFile/7489/7490>.
4. Дирда А. О. Енергетичний чинник у російсько-австрійських відносинах у контексті агресії Росії проти України. «Політичне життя». 2017, № 4. С. 97–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2017_4_19
5. «Політика європейських нейтральних країн щодо питання про колективну безпеку та оборону». Національний Інститут стратегічних досліджень – Аналітична записка. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/971/>.
6. Ерднієва О. В. Принцип нейтралітету в зовнішній політиці Швейцарії. Наукові праці. Історія. Випуск 229. Том 241. С. 74–79. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2014_241_229_15.
7. Дирда А. Роль принципу нейтралітету в контексті взаємодії Швейцарії та ЄС. URL: http://www.iir.edu.ua/uploads/files/%D0%90%D0%9F%D0%9C%D0%92_2016_%D0%A7_1_%D0%90%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8.pdf#page=80.
8. Бабынина Л., Говорова Н., Тимошенко Е. Европейский Союз и Швейцария : разнонаправленные векторы сотрудничества. URL: <http://sov-europe.ru/images/pdf/2015/2/babinina.pdf>.
9. Трофименко М. В. Публічна дипломатія малих держав. Вісник мариупольського державного університету. Серія : історія. політологія, 2016. Вип. 163. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vmdu_ip_2016_16_43.pdf.
10. Політичні відносини між Україною та Князівством Ліхтенштейн. URL: <https://switzerland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3241-diplomacy>.
11. Eidgenössisches Departement für auswärtige Angelegenheiten EDA. URL: <https://www.eda.admin.ch/eda/de/home.html>.
12. Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten. URL: <https://www.bmeia.gv.at/>.
13. Österreichische außenpolitische Dokumentation. Sonderdruck. Erste Präsidentschaft Österreichs. in der Europäischen Union. – 1. Juli – 31. Dezember 1998. URL: <https://web.archive.org/web/20030512100319/http://www.presidency.gv.at/pdf/EU-Praesidentschaft.pdf>.
14. Austria and third presidency of the Council of the European Union on 1 July 2018. URL: <https://www.eu2018.at/>.
15. Programme and Priorities Presidency Cyprus. URL: <http://www.cy2012.eu/en/menu/the-presidency-eu/cyprus-presidency/programme-and-priorities>.
16. Ministry of Foreign Affairs. Republic of Cyprus. URL: <https://mfa.gov.cy/el/>.

Тема 14. Семінар 18. Зовнішня політика країн Північної Європи

1. Наслідки війни для країн регіону. Еволюція національних інтересів країн регіону після війни.
2. Становлення та еволюція зовнішньої політики Данії: 1944–2021 рр.
3. Становлення та еволюція зовнішньої політики Швеції: 1944–2021 рр.
4. Становлення та еволюція зовнішньої політики Фінляндії: 1944–2021 рр.
5. Становлення та еволюція зовнішньої політики Ісландії: 1944–2021 рр.
6. Становлення та еволюція особливих відносин Норвегії та ЄС: так – співробітництву і вступу до Шенгенської зони, ні – вступу. Норвегія та ЄАВТ.

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей: Карл Густав Маннергейм, Лео Тіндеманс, Ульме Пальме, Расмуссен Пауль Нюруп, Пааво Ліппонен (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

У *першому питанні* студенти мають проаналізувати наслідки ДСВ країн регіону, специфіку повоєнної відбудови та політики нейтралітету, участь у Плані Маршалла. Дати відповідь на питання чим вирізняється стан Фінляндії в цей період.

Друге питання має засвідчити, що студент розуміється на основних напрямках міжнародного співробітництва Данії в другій половині ХХ ст.: участь у європейській інтеграції (вступ до ЄЕС у 1972 р.), відносини з країнами регіону. Міжнародна ситуація у 90-х рр. ХХ ст. змусила Данію переглянути засади свого нейтралітету, тому відбулася його еволюція. Данська політика нейтралітету отримала новий вигляд – політика активного інтернаціоналізму, відома в міжнародних відносинах як «доктрина Уффе Еллеман-Йенсена», що передбачала активну відповідь на виклики міжнародних обставин. Данія з того часу починає цікавитись проблемами колективної безпеки та активізує свою діяльність у цьому напрямі за допомогою миротворчих ресурсів міжнародних організацій, зокрема ООН та ОБСЄ, у якості як одного з пріоритетних завдань. Однак після терактів 11 вересня 2001 р. керівництво Данії вирішило підтримувати США у якості єдиного гаранта міжнародної безпеки. Відповідно політика безпеки Данії ґрунтується на розумінні того, що визнає провідну роль США і НАТО й обмежену участь ЄС в питаннях оборони Європи. Тож з кінця 1990-х рр. Данія приділяє велике значення запобіганню та врегулюванню криз

як в Європі, так і в Африці, на Близькому Сході. Питаннями безпеки вона також опікувалася під час виконання обов'язків у якості непостійного члена Ради Безпеки ООН у 2005–2006 рр. Крім іншого Данія не буде виділяти національний військовий персонал до складу Сил швидкого реагування ЄС (до речі, єдина з північних країн-членів ЄС). Крім іншого країна не ухвалила своєї участі й у фінляндсько-шведсько-норвезькій бойовій мобільній групі «Нордік Бетл Груп».

У третьому питанні варто розкрити ставлення Швеції до євроінтеграційних проектів та ступінь залученості до них (вступ до ЄАВТ, ЄС). Швеція вступила до ЄС в 1994 р., головувала в період з 1 січня до 1 липня 2001 р. Під час висвітлення студентом питання головування Швеції в ЄС, треба звернути увагу на те, що вона запропонувала програму під назвою три «е»: економіка (зайнятість); розширення ЄС на Схід; охорона навколишнього середовища. Забезпечення зайнятості стало пріоритетом Швеції в період її головування в ЄС внаслідок прийняття Лісабонської стратегії 2000 р. Відмова шведів під час референдуму 2003 р. від участі в Євросоні.

«Північний вимір» співпраці Швеції з країнами сусідами займає найбільш важливе місце у її зовнішньополітичній діяльності. Крім іншого, важливим напрямом європейської політики Швеції стала її участь у програмі «Північний вимір», ідея якого виникла в 1997 р., який реально розвивається з 1999 р.: залучення фінансових ресурсів й організаційних можливостей ЄС для розвитку на паритетних засадах північноєвропейського регіону як єдиного цілого. Тепер цей напрям розглядається як рівноправна співпраця чотирьох рівних сторін: Росії, ЄС (і Швеції в складі Союзу), Норвегії та Ісландії. Поступово в ЄС зміцнилося розуміння, що Росія є ключовим учасником цього інструменту співпраці, і Швеція сприяла цьому. Європейська рада в Гетеборзі в червні 2001 р. (в період головування Швеції в ЄС) розглянула перший повний звіт з реалізації політики «Північного виміру», і були вибрані три пріоритети: екологія, проблема Калінінградського анклаву, боротьба зі злочинністю.

Сутність зовнішньої політики Швеції зводиться до політики свободи від союзів у мирний час із метою збереження нейтралітету в разі війни (фактично йдеться про позаблоковий статус), ґрунтується на односторонньому волевиявленні самої держави, тому як явище він складний й суперечливий. Тож Швеція не входить до НАТО, але бере участь у «Партнерстві заради миру».

Четверте питання висвітлює зовнішню політику Фінляндії після ДСВ (варто зазначити, що постійний нейтралітет фінів – це прямий наслідок війни), підписання Паризької мирної угоди 1947 р. (перерахуйте умови для Фінляндії). Розкрийте ступінь залученості Фінлян-

дії до європейських інтеграційних проєктів (ЄАВТ, ЄС) та еволюцію відносин із РФ до і після 1991 р.

Фінляндія головувала в Раді ЄС з 1 липня 1999 р. основними питаннями стали: відносини ЄС із сусідами, передусім з Росією. Саме Фінляндія ініціювала прийняття концепції «північного виміру», значною мірою націленого на Росію в плані широкої взаємодії з нею в усіх напрямках. Розкрийте роль Марті Ахтисаарі у врегулюванні ситуації в Югославії (він проводив переговори із президентом С. Мілошевичем), у підписанні мирного плану і припиненням натовських бомбардувань. Шлях Фінляндії у входженні до Єврозони.

Відносини з НАТО та США.

У *ятому питанні* студентам варто акцентуватися на становищі Ісландії в Європі та світі, залученості до європейської (ЄАВТ) та євроатлантичної інтеграції. Зауважте той момент, що Ісландія не є членом ЄС, але входить до СЕП.

Шосте питання (так само як і п'яте) має висвітлити зовнішню політику не члена ЄС – Норвегії, але члена ЄАВТ та СЕП. Норвегія тричі подавала заявку на вступ до ЄЕС–ЄС але населення відмовилося від участі у проєкті під час референдуму. Тому варто наголосити увагу на особливості норвезького нейтралітету та тісній співпраці з ЄС. Норвегія є частиною Шенгенського простору.

Рекомендована література:

1. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. С. 296–331.
2. Павленко В. Воєнно-політична інтеграція країн Скандинавії в архітектурі європейської безпеки після Другої світової війни // *Європейські історичні студії*. 2017. № 8. С. 39–53.
3. Романова О. В. Євроінтеграційна політика північноєвропейських держав у постбіполярний період. // *Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук*. URL: <http://molodyucheny.in.ua/files/conf/other/18aug2017/18aug2017.pdf#page=117>.
4. Котляр О. В. Регіональна співпраця держав Північної Європи у сфері безпеки та оборони. Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. URL: <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/7375/7399>.
5. Гладиш М. «Північний вимір» європейських інтеграційних процесів // *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2012. Випуск 30. С. 68–77.
6. Бочкарьова Т. Ю. Скандинавський субрегіон у процесі диференціації Європейського Союзу // *Наукові праці. Політологія* URL: <http://politics.chdu.edu.ua/article/viewFile/27709/24816>.
7. Дирда А. О. Фінська політика нейтралітету: новий етап у зовнішній політиці чи еволюція «фінляндизації». // *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2017. № 14. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3064/2752.

8. Юссило О., Хентиля С., Невакиви Ю. Политическая история Финляндии. Москва : Весь мир, 2010. 472 с.
9. Конституции государств ЕС / под ред. Л. А. Окунькова. Москва, 1997. 816 с.
10. Замікула М. О. Арктичний регіон у безпековому плануванні північноєвропейських країн (на прикладі Данії) // Стратегічна панорама. 2016. № 2. С. 38–44.
11. Пугачова Д. В. Специфіка взаємодії країн Скандинавії у сфері зовнішньої політики : безпековий вимір // S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe : електронний науково-практичний журнал / редкол. : Д. В. Яковлев (голов. ред.), К. М. Вітман (заст. голов. ред.), Д. Ю. Дворніченко (відп. секр.) [та ін.] ; НУ «ОЮА». Одеса, 2017. Вип. 2. С. 89–93.
12. Швед О. Європейське питання в ході національних референдумів 1972 року в Норвегії та Данії. Вісник Київського Національного університету ім. Т. Шевченка. Серія – Історія. 2007. №91–93. С. 129–132.
13. Божко С. О. Організаційні основи зовнішньої політики Швеції. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 93 (Частина II), 2010. С. 51–57.
14. Волошук С. М. Трансформації зовнішньої політики нейтральних та позаблокових країн Європи в умовах постбіполярного світу. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». 2012, вип. 28. С. 101–106.
15. Foreign and security policy. // The Government of Sweden. URL: <https://www.government.se/government-policy/foreign-and-security-policy/>.
16. Sweden in the EU. // Сайт МЗС Швеції. URL: <https://www.government.se/sweden-in-the-eu/>.
17. Suomen ulkoministeriö. // Сайт МЗС Фінляндії. URL: <https://um.fi/etusivu>
18. Suomi EU. // Сайт МЗС Фінляндії. URL: <https://eurooppatiedotus.fi/suomi-ja-eu/suomen-tie-jasenyyteen/>.
19. Udenrigsministeriet. // Сайт МЗС Данії : URL: <https://um.dk/da/subscription/>.
20. Ministry of Foreign Affairs of Denmark. Foreign Policy. Ukraine Reform Conference // Сайт МЗС Данії : URL: <https://um.dk/en/foreign-policy/ukraine-reform/>.
21. Europapolitikk. Informasjon om Norges samarbeid med EU. // Сайт МЗС Норвегії. URL: <https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/id1151/>.
22. Nordic co-operation. // Сайт Організації Північної Ради. URL: <https://www.norden.org/en>.
23. Arctic Council. // Сайт Організації Арктичної Ради. URL: <https://arctic-council.org/en/>.
24. Council of the Baltic Sea States. // Сайт Організації Балтійської Ради. URL: <https://www.cbss.org/>.
25. Finland's Presidency of the Council of the European Union. URL: <https://eu2019.fi/en/frontpage>.
26. Ireland and the EU Presidency. URL: <http://eu2013.ie/>.
27. The Swedish Presidency of the EU 2009. URL: https://web.archive.org/web/20090809083435/http://www.se2009.eu/en/the_presidency.

*Модуль 3. Зовнішня політика країн ЦСЄ
та ПСЄ (1944–2021 рр.)*

Тема 16. Семінар 19. Розпад біполярної системи міжнародних відносин та нові зовнішньополітичні орієнтири країн ЦСЄ та ПСЄ

1. Процеси трансформації в ЦСЄ та ПСЄ, нові горизонти міжнародного співробітництва.
2. Особливості антитоталітарних демократичних революцій 1989 р. в субрегіонах ЦСЄ та ПСЄ і їх та наслідки.
3. Реалізація європейського вибору регіону ЦСЄ та ПСЄ.
4. Створення і діяльність регіональних організацій (Вишеградська група, ЦЕІ) та програм НАТО (ПЗМ, ПДЧ – від НАТО тощо).

У *першому питанні* варто звернути увагу на перебудову міжнародної системи, адже випадає зі списку наддержав СРСР – через власний розпад, також розпадаються РЕВ та ОВД, припиняє свою діяльність доктрина Брежнєва, починається процес розпаду Югославії. Для країн регіону (ЦСЄ: Латвія, Литва, Естонія, Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, ПСЄ: Болгарія, Румунія, Албанія, Греція та республіки колишньої Югославії) відкривається перспектива обрати нові зовнішньополітичні орієнтири: або позицію нейтралітету або залучення до європейської та євроатлантичної інтеграції. Відбувається також еволюція європейської системи безпеки (зокрема за рахунок розробки та впровадження СЗППБ ЄС). Інститути та програми ЄС розроблені для залучення зазначених країн до європейської інтеграції. Спочатку країни ЦСЄ та ПСЄ були підтримані програмами шойно створеного Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), який направляв фінансову допомогу своїх донорів щоб сприяти розвитку ринкової економіки у країнах ЦСЄ та ПСЄ. Розкрийте основні проблеми у здійсненні реформ в країнах ЦСЄ та ПСЄ. П'ять держав ЦСЄ та ПСЄ – Чеська Республіка, Польща, Угорщина, Словаччина і Словенія вважалися лідерами у здійсненні реформ.

Друге питання передбачає розкриття тенденцій внутрішньополітичних процесів країн регіону в період кінця 80-х рр. ХХ ст. Студенти мають звернути увагу на проведення загальнонаціональних круглих столів, що були проведені в країнах ЦСЄ щодо пошуку консенсусу для подальшого вибору зовнішньо- та внутрішньополітичного курсів держав. У чому полягала особливість антитоталітарних революцій? Яким був перебіг (мирним або із застосуванням сили)? Якими були наслідки революцій та результати перших демократичних виборів? Які політичні системи обрали країни регіону та які шляхи для переходу до ринкової економіки?

У *третьому питанні* студенти мають звернути увагу на те, як вибудовувався шлях до реалізації європейського вибору країнами регіону, які програмні документи прийняті, хто з політиків та дипломатів вів переговори, чи в усіх країнах населення однозначно позитивно сприйняло поступ їх країн до ЄС та НАТО? Варто зауважити, що ПСС – це район змішаних етносів, що характеризується підвищеною національною чутливістю і «балканізацією», тобто спробами переглянути кордони держав. Також, це питання передбачає розуміння ролі Росії в регіоні: з одного боку вона є незамінним постачальником ресурсів, з іншого – за останні 50 років зросло недовір'я, оскільки Росія силою нав'язала соціалізм, а окремі народи позбавила суверенітету. Крім того, зневіра в демократизацію Росії змушувала країни ЦСЄ дистанціюватися від неї. Певну роль у цьому процесі відіграла й зовнішня політика Росії. Якими є на сучасний момент основні суперечливі питання у відносинах країн ЦСЄ ПСС та РФ?

Четверте питання має засвідчити розуміння студентами того аспекту, що інтеграція країн ЦСЄ та ПСС відбувалася шляхом насамперед залучення до створення нових інтеграційних об'єднань. Для того аби довести можливості інтеграції у більш глибокому та масштабному інтеграційному проєкті (ЄС або НАТО), країни мали продемонструвати своє бажання і готовність виконувати вимоги шляхом участі у таких проєктах як Вишеградська група, ЦЕІ, програмах НАТО: ПЗМ, ПДЧ тощо. Проілюструйте: які країни входили до ЦЕІ, Вишеградської групи, ПЗМ, ПДЧ? Чи були створені ще якісь інтеграційні проєкти в межах регіону? На сьогодні ці організації ще діють? Які нові цілі стоять перед ними? Українська дослідниця Т. Брежнева виокремлює три групи країн ЦСЄ та ПСС, які були партнерами «Партнерства»: перша – держави, що стали членами в 1999 р. (Польща, Чехія, Угорщина), активно працюючи в рамках ПЗМ і накопичуючи досвід, який сприяв започаткуванню плану дій щодо членства (ПДЧ); друга – держави другої хвилі розширення, які протягом шести років працювали в рамках ПДЧ і мали офіційний статус кандидатів у члени НАТО (Болгарія, Румунія, Словаччина, Словенія, Латвія, Литва, Естонія); до третьої групи увійшли Албанія, Хорватія і Македонія, які до 2008 р. залишалися країнами-партнерами.

Розкрийте зміст Копенгагенських критеріїв та їх значення.

Рекомендована література:

1. Хмель А.О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 33–51.
2. Дейвіс Н. Європа. Історія / пер. П. Тарашук. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. С. 1098–1099.

3. История международных отношений / под. ред. А. Д. Богатурова // URL: http://www.diphis.ru/territorialnie_izmeneniya-a852.html.
4. Делийская Декларация о принципах свободного от ядерного оружия и ненасильственного мира (Нью-Дели, 27 ноября 1986 года) URL : http://zakon4.gada.gov.ua/laws/show/356_200.
5. Манжола В. А. Розділ IV. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин. URL: <http://edu.cirs.kiev.ua/smainmenu-16/s-mainmenu-76/106-sv.html>
6. Брежнев Т. В. Реформування програми НАТО «Партнерство заради миру» як результат трансформації Альянсу : виклики та можливості для України / Тетяна Вікторівна Брежнева // Стратегічні пріоритети, № 3 (8), 2008. С. 185–186.
7. Навроцький В. Вплив реалізації програми «Партнерство заради миру» на процес розширення НАТО // Віче № 4, 2011. URL: <http://www.viche.info/journal/2428/>.
8. Програма «Партнерство заради миру» // URL: http://www.nato.int/cps/uk/natolive/topics_50349.htm.
9. Збройні сили Латвії здійснили перехоплення військового літака РФ над Балтикою. URL: <http://tyzhden.ua/News/132466>.
10. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки) : навч. посібник. Київ : Либідь, 2004. С.615–630.
11. Тоталитаризм и анти тоталитарные движения в Болгарии, СССР и других странах Восточной Европы (20-е–80-е годы XX века). / Материалы международной научной конференции, Харьков, 21–23 сентября 1993 г. Харьков : Принтал, 1994. Т 1.
12. Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи : навч. посіб. для студентів / кер. авт. колективу О. В. Крапівін. Донецьк, 2012. [Розділ 1].
13. Копенгагенські критерії. Укладач : Є.Д. Прудченко. Дніпропетровськ, 2007. URL: www.libr.dp.ua; «Копенгагенские критерии» остаются в силе URL: <http://www.dw.de>.
14. Пакт Стабильности для Юго-Восточной Европы. URL: <http://www.ieras.ru/journal/journal3.2000/13.htm>.

Тема 17. Семінар 20. Зовнішня політика країн Балтії: 1989–2021 рр.

1. Передумови отримання незалежності Латвією, Литвою та Естонією. Економічні та політичні реформи в новостворених республіках (до середини 1990-х рр.).

2. Зовнішня політика Латвії – середина 1990-х рр. – 2021 р.

3. Зовнішня політика Литви – середина 1990-х рр. – 2021 р.

4. Зовнішня політика Естонії – середина 1990-х рр. – 2021 р.

За бажанням готуйте доповідь щодо відомих особистостей: Даля Грібаускайте, Валдіс Біркавс, Домбровскіс Валдіс, Кая Каллас, Альгірдас Бразаускас, Паксас Роландас (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

Перше питання має засвідчити ознайомлення студентами з інформацією щодо того, якими були передумови отримання незалежності Латвією, Литвою та Естонією від СРСР. Чи мирним був процес виходу для цих країн з СРСР. Також в питанні варто акцентувати увагу на політичному та економічному країн в момент виходу, специфіці політичних та соціально-економічних реформ (зокрема бажання зменшити економічну залежність від РФ та результати такої діяльності). Питання отримання громадянства в республіках російськомовним громадянам, їх супротив та створення антинаціональних (або проросійських) рухів.

Друге, третє і четверте питання мають дати характеристику зовнішній політиці країн Балтії: відносини в межах субрегіону (політико-безпекові та економічні особливості), відносини із сусідами та спірні питання (між Польщею та Литвою, Латвією та Республікою Білорусь тощо), спільний поступ до ЄС, вступ до ЄС (також до Шенгенської та Єврозони) та НАТО, співробітництво в межах організацій. Також студенти мають звернути увагу на суперечки між Латвією, Литвою та Естонією в межах ЄС (це стосується питання енергетичної безпеки) та напрямах зовнішньо-політичної діяльності під час головування в Раді ЄС (Литва – друга половина 2013 р., Латвія – перша половина 2015 р. та Естонія – друга половина 2017 р.).

З урахуванням мало територіальності країн, основна їх перевага – залучення до європейських та євроатлантичних структур та активна діяльність в їх межах. Активність країн Балтії у захисті демократичних цінностей (доводить ставлення до агресії Росії щодо України та ситуації в Білорусі). Підтримка санкцій проти РФ та Білорусі. Участь в операціях НАТО.

На семінарі передбачається проведення контрольної роботи за пунктами планів семінарів: 7–15.

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 52–81.
2. Шульга Т. В. Зовнішня політика Литви у складі ЄС : досвід для України. Наукові праці. Політологія. Випуск 297. Том 309. URL: <http://politics.chdu.edu.ua/article/viewFile/200660/200755>.
3. Турянця І. Пріоритети оборонної політики та національної безпеки Литовської Республіки на сучасному етапі. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/snote/article/download/2307/2438>.
4. Кокорев О. В. Зовнішня політика Латвії, Литви та Естонії в період 1990–2016 років. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/8216/1/kokorev.pdf>.
5. Білоножко С. В. Західний вектор зовнішньої політики країн Балтії : шлях від незалежності до євроінтеграції. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2015, вип. 44, том 2. С. 130–135. URL: http://old.istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/44/26_2.pdf.

6. Замікула М. О. Країни Балтії на початку 1990-х років: передумови євроатлантичної інтеграції // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер. : Історія. 2010. Т. 129, Вип. 116. С. 91–94.
7. Турчин Я., Івасечко О. Енергетична безпека ЄС та країн Балтії в умовах полігібричної зовнішньої політики Російської Федерації. SHV. 2020; Випуск 6, Номер 1 : 1–6. <https://doi.org/10.23939/shv2020.01.00>. URL: <http://science.lpnu.ua/uk/shv/vsi-vyusky/volume-6-number-1-2020/energetychna-bezpeka-yes-ta-krayin-baltiyi-v-umovah>.
8. Ковтун С. Досвід інтеграції Латвії, Литви та Естонії до Європейського союзу, як приклад для України. Емінак. 2008. С.85. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/110824/13-Kovtun.pdf?sequence=1>.
9. Білоножко С. В. Західний вектор зовнішньої політики країн Балтії: шлях від незалежності до євроінтеграції. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2015, вип. 44, том 2. С. 130–135. URL: <https://istznu.org/index.php/journal/article/download/1010/949>.
10. Lietuvos užsienio reikalų ministerija [Сайт Міністерства закордонних справ Литви] URL: <https://urm.lt/>.
11. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija [Сайт Міністерства закордонних справ Латвії] URL: <https://www.mfa.gov.lv/arpolitika>.
12. Välisministeerium. [Сайт Міністерства закордонних справ Естонії] URL: <https://vm.ee/et>.
13. Eesti Euroopa Liidu Nõukogu eesistumine 2017. URL: <https://www.sm.ee/et/eesti-euroopa-liidu-noukogu-eesistumine-2017>.
14. Latvijas prezidentūra Eiropas Savienības Padomē 2015. URL: <https://www.varam.gov.lv/lv/latvijas-prezidentura-eiropas-savienibas-padome-2015>
15. Lietuvos pirmininkavimas ES Tarybai 2013 metų II pusmetį. URL: <https://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/tarptautinis-bendradarbiavimas/europos-sajunga/lietuvos-pirmininkavimas-es-tarybai-2013-metu-ii-pusmeti>.

Тема 18. Семінар 21. Зовнішня політика Польщі 1990-х рр. – 2021 р.

1. Економічні та політичні реформи в Польщі після 1989 р., зміна вектора зовнішньої політики.

2. Західний напрям зовнішньої політики Польщі, співробітництво з міжнародними організаціями (НАТО, ЄС, РЄ, ОБСЄ). Поступ Польщі до ЄС та НАТО. Створення Веймарського трикутника.

3. Зовнішня політика Польщі після вступу до ЄС: поглиблення європейської співпраці, азійський та латиноамериканський напрями.

4. Східна політика Польщі. Відносини з Україною, Республікою Білорусь та РФ.

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей:
Андж. Дуда, Бр. Комаровський, А. Квасневський, Л. Качинський, Д. Туск (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

У першому питанні варто звернути увагу на польський варіант проведення економічних та політичних реформ (мова йде про «шокову терапію» Л. Бальцеровича як план переходу від планової до ринкової економіки та демократизацію політичної сфери – заборону діяльності ПОРП та проведення люстрації). Висвітлюється діяльність «Солідарності» як важливої сили, що сприяла демократизації суспільного, політичного та економічного життя Польщі. Перші демократичні вибори Польщі 1989 р. та їх результати.

У другому питанні є необхідність висвітлити формулювання європейського та євроатлантичного напрямів зовнішньої політики Польщі, вступ до організацій РЄ та ОБСЄ, участь країни у Вишеградській групі, поступ до ЄС, співпраця в рамках «ПЗМ» та вступ до НАТО. Створення та діяльність Веймарського трикутника та участь у ньому Польщі.

Встановлення відносин вже демократичної Польщі з країнами-сусідами: Литвою, Угорщиною, Україною тощо. Відносини з ФРН. У 1992 р. Польща вступила до Ради держав Балтійського моря. 1 січня 1996 р. Польща на два роки була обрана непостійним членом РБ ООН. 31 березня 1999 р. розпочалися офіційні переговори між представниками ЄС і Польщі про вступ до співтовариства. Було розроблено програму заходів, яку мала здійснити Польща у 2000–2006 рр. (т. зв. «Агенда 2000»), щоб уніфікувати свої структури з європейськими. Ідея євро регіонів у зовнішній політиці. Польща була прийнята в ОЕСР в листопаді 1996 р.

У третьому питанні варто звернути увагу на бажання Польщі виступати країною-лідером серед країн Східної Європи в ЄС та щодо реалізації Східного напрямку співробітництва ЄС зокрема. Пріоритети та наслідки головування Польщі в Раді ЄС (друга половина 2011 р.)

Четверте питання ілюструє особливості Східної політики Польщі, що потім були реалізовані в Східній політиці ЄС. Звернути увагу на законодавчу підтримку цього напрямку. Розкрийте проблеми і перспективи відносин Польщі з Україною («Польща – адвокат України в ЄС», Волинська трагедія 1941 р. та діяльність ОУН УПА як перепона для поглиблення відносин, значення української діаспори в Польщі, російська агресія в Україні та реакції польського уряду), Республікою Білорусь та РФ (суперечливі історичні питання, які слугують гальмом у налагодженні відносин, Смоленська трагедія та погіршення відносин). Також зверніть увагу на економічну та культурну складові відносин на сучасному етапі.

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 84–114.
2. Кудров В. М. Центральная и Восточная Европа : десять лет перемен // *Общественные науки и современность*, 2001, № 1. С. 41–54.
3. Білянський О. Проблема вибору та пріоритетності інтеграційного вектора республіки Польща (1989–1991 рр.). URL: google.com.ua/url?sa.
4. Савицький Ю. Польща підсумовує піврічне головування в ЄС. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24434202.html>.
5. Банахевич Ю. Внешние векторы Польши : экономика, влияние в ЕС и оборона. // Сайт Укрінформ. URL: http://www.ukrinform.ua/rus/news/vneshnie_vektori_polshi_ekonomika_vliyanie_v_es_i_oborona_1502902.
6. Бухарин Н., Фурман Е., Вологов С., Фейт Н. Восточная политика новых членов ЕС. URL: <http://analyticizm.ru/?p=577>.
7. Польща не возглавит антироссийский «крестовый поход» – Туск. URL: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/07/9/7031444>.
8. Сінкевич Є., Савенок Л. А. Українсько-польські стосунки часів Хмельниччини і проблеми формування модерної політичної культури українства. Музей і XXI сторіччя : зб. наук. праць / Херсон. обл. краєзнав. музей. Херсон, 2000. С. 3–5.
9. Сінкевич Є. Національні меншини у повосенній Польщі. Наукові праці : наук.-метод. журн. / Вид-во ЧДУ ім. П. Могили. Миколаїв, 2010. Вип. 107. Т. 120. Історія. С. 65–69.
10. Сінкевич Є., Кучеренко А. А. Розпад Радянського Союзу та місце незалежної України у зовнішньополітичній стратегії республіки Польща (1991–2009 рр.) в інтерпретаціях польських дослідників Розпад Радянського Союзу та міжнародні інтерпретації завершення «холодної війни» : 20 років потому : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 2–4 листопада 2011 р.) / Запорізький нац. ун-т. Запоріжжя, 2011. С. 168–173.
11. Сінкевич Є. Українсько-польські відносини (1918–2012) : навч. посіб. Вид. 2-ге випр. і доп. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2013. 180 с.
12. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. URL: <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/biura-i-departamenty>.
13. Wybrane dokumenty i publikacje. Polska prezydencja w UE, lipiec-grudzień 2011 (stan na 25.04.2012). URL: <http://oide.sejm.gov.pl/oide/index.php?Itemid=376>.

Тема 19. Семінар 22. Зовнішня політика Чехії та Словаччини

1. Реформи після 1989 р., демонтаж тоталітарної системи та поділ на Чехію та Словаччину.
2. Зовнішня політика Чехії після 1993 р.: особливий статус у Вишеградській групі. Поступ до ЄС та НАТО.
3. Зовнішня політика Чехії після вступу до НАТО та ЄС: «горизонтальні» та «вертикальні» спрямування.
4. Особливості зовнішньої політики Словаччини після 1993 р., вступ до ЄС та НАТО та наслідки вступу для країни.

5. Відносини Чехії і Словаччини з Україною.

За бажанням готуйте доповідь щодо відомих особистостей: В. Гавел, В. Клаус, М. Земан, А. Дубчек, М. Ковач, Р. Фіцо, І. Радічова, М. Дзурінда (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

У першому питанні варто звернути увагу на процеси декомунізації в політичному житті Чехословаччини та причини розпаду республіки на Чехію та Словаччину. Як називають процес розпаду Чехословаччини і чому? У Чехії і Моравії лідери неофіційних угруповань негайно сформуливали політичний рух «Громадянський форум», у Словаччині – рух «Громадськість проти насильства» (ГПН). Очоливши народне невдоволення, вони вміло надали йому організованого характеру. У перші місяці існування оновленої Чехословаччини на порядку денному стало питання щодо врегулювання державно-правового статусу Чеської і Словацької республік у складі федерації. Чеські представники виступали за розмежування компетенцій «зверху», а словацькі – «знизу». 25 липня 1992 р. Федеральні Національні збори ухвалили закон про ліквідацію федерації з 31 грудня 1992 р. Була відкрита нова сторінка в житті двох народів.

Друге і третє питання мають характеризувати основні напрями зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного поступу Чехії, процес входження до РЄ, Вишеградської групи, ЄС та НАТО. Чи відрізнявся процес вступу до ЄС Чехії від процесу вступу Словаччини? Поясніть поділ зовнішніх напрямів співпраці Чехії на «горизонтальні» та «вертикальні». Порівняйте плани щодо головування Чехії в Раді ЄС з результатами головування (перша половина 2009 р.). Чи всі цілі досягнені? Охарактеризуйте еволюцію відносин Чехії та РФ (зважаючи на російську диверсію, організовану у 2014 р. на складах боєприпасів у Врбетицях, ліквідація наслідків яких завершилася у жовтні 2020 р.).

У четвертому питанні студенти мають висвітлити специфіку співпраці Словаччини на міжнародній арені і з ЄС зокрема. Поясніть, чому М. Олбрайт наприкінці 1990-х рр. назвала Словаччину «чорною дірою Європи». Чому Чехія домагалася від ЄС не пов'язувати питання вступу своєї країни до ЄС зі вступом Словаччини? Угорсько-словацькі непорозуміння та їх усунення в 1995 р., коли було підписано словацько-угорський договір про дружбу і співпрацю. У 1999 р. Словаччину включили в число країн-учасниць першої хвилі п'ятого розширення ЄС. Для Словаччини важливими є відносини з такими

європейськими державами – Німеччиною, Францією, Великою Британією та Італією.

Проаналізуйте результати головування Словаччини в ЄС в другій половині 2016 р.

П'яте питання має продемонструвати знання стану економічних відносин між Чехією та Україною і Словаччиною та Україною. Яка країна має більш щільні відносини? Чому? Як відреагували республіки на агресію РФ щодо України? Поясніть позицію чеського президента М. Земана щодо зняття санкцій з РФ і покажіть чи впливає вона на зовнішню політику Чехії.

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 133–151.
2. Савчук А. Основні вектори зовнішньої політики Чеської Республіки на шляху до міжнародної інтеграції (1993–2004 рр.). Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2020. Випуск 33, с. 151–155. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.33.19>.
3. Корнійчук Л. Проблеми та перспективи чесько-китайських відносин на сучасному етапі. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2020. Випуск 31, с. 130–139. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.31.17>.
4. Максимець В. Є. Трансформація зовнішньої політики Словацької Республіки. Актуальні проблеми політики. 2016. Вип. 57. С. 154–163. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/57_2016/18.pdf.
5. Затинайко О., Павленко В., Бочарніков В., Свєшніков С. Політика безпеки та воєнно-політичні відносини Словаччини. Наука і оборона, 2013, № 4. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/naui0_2013_4_4.pdf.
6. Політичні відносини. Історія двосторонніх відносин Україна-Словаччина. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/politicke-vztahy>.
7. Андрейко В. Чеська і Словацька республіки в системі відносин країн Вишеградської четвірки. Східноєвропейський історичний вісник. № 5 (2017). DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.5.116965>.
8. České předsednictví jako seriál výsledků. URL: <http://eu2009.cz/cz/news-and-documents/news/ceske-predsednictvi-jako-serial-vysledku-26180/index.html>.
9. Výsledky českého předsednictví v Radě EU. Evropa bez bariér 1. ledna – 30. června 2009. URL: http://eu2009.cz/assets/czech-presidency/programme-and-priorities/achievements/cz-pres_vysledky_cs_2.pdf.
10. Výsledky předsednictví. URL: <http://eu2009.cz/cz/czech-presidency/programme-and-priorities/achievements/zavery-predsednictvi-24391/index.html>.
11. SK PRES 2016. URL: https://ec.europa.eu/slovakia/news/slovakpresidency_sk.
12. Ministerstvo životného prostredia SR. URL: <https://www.minzp.sk/medzinarodne/>.
13. Slovenské predsedníctvo v Rade EÚ (2016). URL: <https://www.minzp.sk/eu-predsednictvo/eu-sk/>.

Тема 20. Семінар 23. Зовнішня політика Угорщини 1989–2021 рр.

1. Політичні зміни та ринкові реформи в Угорщині після 1989 р.
2. Концептуальні засади зовнішньополітичних пріоритетів Угорщини. Питання угорської національної меншини в зовнішній політиці.
3. Поступ до НАТО та ЄС.
4. Зовнішня політика Угорщини після вступу до ЄС та НАТО. Суперечливі відносини між ЄС та Угорщиною, санкційна політика. Головування Угорщини в Раді ЄС в 2011 р.
5. Еволюція відносин Угорщини з РФ та Україною.

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей: В. Орбан, Й. Анталл, Ф. Дюрчань і Д. Горн (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

Перше питання має засвідчити знання про загально-угорський «круглий стіл» 1989 р., який створив умови і механізм подальшої демократизації Угорщини. Демонтовано «залізну завісу» на кордоні з Австрією. Через відкриті кордони до ФРН перейшли тисячі громадян НДР, що в такий спосіб змогли потрапити до Західної Німеччини. Угорщина приймала десятки тисяч біженців (здебільшого угорців з Трансільванії), які рятувалися від політики румунського диктатора Н. Чаушеску. У 1993 р. в економіку країни було вкладено 4 млрд дол. іноземних інвестицій. Умови реституції та люстрації.

У другому питанні студенти мають розкрити, що протягом 1989–1991 рр. йшлося про статус Угорщини як нейтральної держави. Але після розпаду СРСР, різкого загострення становища в Південно-Східній Європі (криза в колишній Югославії, напружені відносини з Румунією та Словаччиною) Угорщина взяла курс на вступ до НАТО, захист за допомогою міжнародно-правових засобів прав угорської національної меншини в сусідніх країнах (в українському Закарпатті, румунській Трансільванії, югославській Воеводині та у південних районах Словаччини мешкають майже 3 млн угорців).

У третьому питанні студенти мають докладно розкрити шляхи поступу Угорщини до ЄС та НАТО. Угода про Асоціацію була підписана Європейським співтовариством з Угорщиною 13 листопада 1991 р., процес ратифікації був довгим. Угорщина ратифікувала угоду з ЄС 13 грудня 1993 р. Протягом 1999–2000 рр. продовжувалися переговори Угорщини з ЄС про приєднання. У грудні 2001 р. Рада ЄС на засіданнях в Готенбурзі і Лаекені підтвердила, що Угорщина є одним з основних кандидатів на вступ до ЄС у 2004 р.

Четверте питання має розкрити специфіку європейської політики Угорщини, основні напрями співробітництва Угорщини з європейськими країнами. Варто звернути увагу на суперечливі питання у відносинах Угорщини та ЄС, окреме ставлення до санкцій щодо РФ. Охарактеризуйте головування Угорщини в Раді ЄС у 2011 р.

П'яте питання має засвідчити знання студентів місця України у зовнішній політиці Угорщини: проблемні дилеми (угорська діаспора в Україні – видача українським громадянам угорських паспортів громадян ЄС, Закон України про мову та наслідки прийняття) та перспективи відносин. Варто звернути увагу на те, що Угорщина гальмує вступ України до НАТО та ЄС.

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 152–181.
2. Тодоров І. Я. Україно-угорські відносини у вимірі євроатлантичних прагнень України. // Україна дипломатична. Випуск XXI. 2020. DOI: 10.37837/2707-7683-2020-31.
3. Ллар К. Я. Передумови формування концептуальних засад зовнішньополітичних пріоритетів Угорщини. Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», 2013. Вип., 1 (30). С. 120–124. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IM AGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvuuist_2013_1_19.pdf.
4. Мателешко Ю. Політика «м'якої сили» Угорщини на Закарпатті: цілі, суб'єкти, напрями. Збірник наукових праць. Випуск 2 (21), 2018. С. 154–168. DOI: 10.24144/2078-1431.2018.2(21).154–168.
5. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002). Навчальний посібник. Вінниця: Видавництво «Фоліант», 2003. С. 355–363.
6. Політичне співробітництво між Україною та Угорщиною. URL: <http://hungary.mfa.gov.ua/ua/ukraine-hu/diplomacy>.
7. Венгрия в Европейском Союзе и НАТО. URL: <http://bintel.com.ua/ru/projects/vengrija-v-evropejskom-sojuze-i-nato/>.
8. Külgazdasági és Külügyminisztérium. URL: <https://kormany.hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium>.
9. Давимука О. Актуальні питання реалізації зовнішньої політики Угорщини. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2020. Вип. 32, С. 95–101. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.32.13>.
10. Gazdag Ferenc. Merelegen 2011-ben a magyar EU. Nemzet és Biztonság 2011. December. URL: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/gazdag_ferenc-merlegen_a_2011_es_magyar_eu_elnokseg.pdf.
11. Magyar EU-elnökség 2011. URL: <https://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/eu-ugyekert-felelos-allamtitkarsag/feleloségi-teruletek>.
12. Magyar EU-elnökség statisztikai oldala. A magyar elnökség első statisztikai munkacsoport ülése (2011. február 2.) (2011. március 2., szerda). URL: <http://www.ksh.hu/docs/eu2011/newshu.html>.

**Тема 21. Семінар 24. Зовнішня політика
Румунії та Болгарії (1944–2021 рр.)**

1. Зовнішня політика Румунії після 1989 р.
  - Внутрішнє становище Румунії напередодні розпаду РЕВ та ОВД, особливості реформування економічної та політичної системи.
  - Зміна зовнішньополітичних орієнтирів: відносини з європейськими структурами і НАТО. Чорноморський напрям зовнішньої політики.
    - Зовнішня політика Румунії після вступу до ЄС та НАТО.
    - Еволюція відносин Румунії з Росією та Україною.
    - Румунсько-молдовські відносини.
2. Зовнішня політика Болгарії після 1989 р.
  - Внутрішнє становище Болгарії напередодні розпаду РЕВ та ОВД, особливості реформування економічної та політичної системи.
  - Зовнішня політика Болгарії до середини 90-х рр. XX ст.
  - Зовнішньополітичний курс Болгарії в другій половині 90-х рр. XX ст. – на початку XXI ст.
    - Зовнішня політика Болгарії після вступу до НАТО та ЄС.
    - Відносини Болгарії з Україною та РФ.

У *першому питанні* варто окреслити процес демонтажу соціалістичної системи в демократичному напрямі (зокрема арешт і страту Н. Чаушеску, ліквідація статті в конституції щодо заборони багатопартійності тощо), успіхи та прорахунки на цьому шляху. Якість перебування централізованої економіки в ринкову. Розпад ОВД та РЕВ та вплив цього процесу на формулювання нових зовнішньополітичних напрямів Румунії. Варто розкрити особливості реалізації євро-інтеграційного напрямку Румунії та важливість Чорноморського напрямку у зовнішній політиці, зокрема в рамках співробітництва ОЧЕС²⁸. У 1993 р. країна стала асоційованим членом ЄС, приєднавшись до Центральноєвропейської угоди про вільну торгівлю (ЦЕФТА) (розглядалася як «маленька економічна імперія», де Угорщина прагне до панування). У 1997 р. договір Румунія уклала угоду з Угорщиною, яка дещо пом'якшила гостроту проблеми угорської меншини в Румунії. Відносини Румунії з НАТО: першою з країн Східної Європи вступила в програму НАТО – ПЗМ в 1994 р., в 1996 р. взяла участь у миротворчій операції SFOR в Боснії і Герцеговині, а в 1997 р. у миротворчій операції «Алба» в Албанії. Вступ Румунії до НАТО – 2004 р., до ЄС – 1 січня 2007 р.

---

²⁸ Black Sea Economic Cooperation. URL: <http://www.bsec-organization.org/our-mission>.

Важливим для країни було співробітництво зі США до і після вступу Румунії до НАТО. Так, вже після вступу США допомогли якісно модернізувати систему протиповітряної оборони Румунії та систему виявлення надводних (морських) об'єктів.

Щодо поглиблення європейської інтеграції – то Румунія та Болгарія довго не були інтегровані до Шенгенської зони. Достатньо довго Франція і Німеччина, а згодом і Фінляндія з Нідерландами блокували вступ Румунії до неї. Тож дев'ять із 26 країн ЄС (2012 р.) запровадили тимчасові обмеження щодо типу робіт, на які могли претендувати болгари і румуни. Франція, Нідерланди і Бельгія вимагали від громадян цих двох країн дозволів на працю.

У Британії їхні потенційні працедавці були змушені оформлювати для них дозволи на роботу, а самі болгарські і румунські мігранти мали оформляти спеціальні документи – посвідчення працівника з нових країн ЄС. Тільки 1 січня 2014 р. було скасовано режим тимчасового контролю, запроваджений щодо громадян Болгарії та Румунії.

Охарактеризуйте головування Румунії в ЄС в першій половині 2019 р. – якими були цілі та результати. Зверніть увагу на неоднозначність зовнішньої політики Румунії на початку XXI ст. Так, більшість зовнішньополітичних ініціатив Т. Бесеску мають популістський характер, піддаються критиці з боку інших впливових політиків (Й. Ілієску, А. Нестасе, К. Попеску-Терічану, М. Джоане, В. Понта та ін.). Так, лідер парламентської опозиції В. Понта виступає за dodання румунській політиці більш збалансованого характеру, в тому числі і шляхом розвитку відносин з впливовими незахідними центрами сили, а саме з Росією і Китаєм. В. Понта також заявляє про те, що першочерговим пріоритетом зовнішньої політики Румунії мають стати не відносини з США, а взаємодія в рамках ЄС.

Суперечливими і неоднозначними були проблеми між Румунією та Україною. Щодо України – охарактеризуйте претензії Румунії до України стосовно приналежності острова Зміїний та результати рішення Міжнародного суду (його діяльність тривала у 2004–2009 рр.). Розкрийте стан економічних відносин між Румунією та Україною на сучасному етапі. Дайте відповідь на питання, як еволюціонували румунсько-російські відносини.

Розкрийте сутність та роль молдовського питання у зовнішній політиці Румунії, як воно впливає на відносини з РФ та Україною. Варто звернути увагу на той момент, що румунський уряд (як в 1990-х рр. так і на початку XXI ст.) вважає румунів – останньою розділеною нацією Європи і має бажання приєднати Молдову до Румунії. Такій меті сприяють: діяльність значного числа неурядових

організацій; велика кількість румунських освітніх програм в Молдові; прагнення Молдови вступу до ЄС; діяльність неканонічної Бессарабської митрополії Румунського Патріархату; політична активність Ліберальної партії. Водночас зовнішню політику Румунії у молдавському напрямі ускладнює її неучасть у переговорному форматі з урегулювання конфлікту в Придністров'ї, а також негативне ставлення національних меншин Молдови до зростання румунського впливу. Підписання Угоди про Асоціацію з ЄС 27 червня 2014 р., а також її ратифікація Молдовським парламентом сприймається румунським урядом позитивно.

Друге питання, що стосується зовнішньої політики Болгарії після 1989 р., студенти мають висвітлити сутність так званого «палацового перевороту», який відбувся на другий день після падіння Берлінського муру (партійний путч, здійснений у Болгарії 10 листопада 1989 р.), який започаткував перехід Болгарії до парламентської демократії, результати проведення загально-болгарського «круглого столу», який проходив з 3 січня по 15 травня 1990 р., звернути увагу на результати перших демократичних виборів, що відбулися в червні 1990 р. за мажоритарно-пропорційною системою. Уряд Д. Попова та ґрунтовні економічні перетворення, наслідки перетворення економіки на ринкову.

Варто охарактеризувати македонське питання у зовнішній і внутрішній політиці Болгарії. Пояснити термін «балканізація» і його значення для політики Болгарії. Розкрити важливість відносин Болгарії з країнами-сусідами. У середині листопада 1992 р. Болгарія і Туреччина підписали Одрінський документ «Про спільні додаткові заходи щодо зміцнення довіри і безпеки та військових контактів». Суперечливість відносин із Туреччиною, побоювання «ісламізації» балканського півострова. У жовтні 1991 р. між Болгарією і Грецією був укладений Договір про дружбу, добросусідство і безпеку строком на 20 років. Болгарсько-румунський Договір про дружбу, співробітництво, і добросусідство, підписаний у січні 1992 р. Складніше розвивалися відносини із Югославією (у жовтні 1991 р. – невтручання у конфлікт на терені Югославії, проте 15 січня 1992 р. визнала незалежність Словенії, Хорватії, Македонії, Боснії і Герцеговини, приєдналася до резолюцій Ради Безпеки ООН 1992–1993 рр. щодо ембарго проти Сербії і Чорногорії). Тож яке місце займала югославська криза у політиці Болгарії? Відносини Болгарії та Хорватії за Ф. Туджмана та після. Яке місце займає Косово у зовнішній політиці Болгарії?

Болгарія приєдналася у лютому 1994 р. до ініціативи НАТО ПЗМ. Навесні 2004 р. Болгарія стала членом НАТО. Як повноправний член Альянсу, Болгарія послала свій військовий контингент до Іраку в складі натовських сил. На території Болгарії облаштовано декілька

військових баз НАТО. У лютому 1995 р. Болгарія стала асоційованим членом ЄС, а в грудні того ж року подала заявку про повноправне членство в ЄС. У грудні 1999 р. Болгарія отримала запрошення вступити в переговори про приєднання до ЄС. У грудні 2000 р. Болгарія була виведена з «негативного» Шенгенського візового списку, який ускладнював болгарським громадянам відвідування і перебування в країнах ЄС. На початок XXI ст. на країни ЄС припадало близько половини товарообігу, у тому числі 51,2 % – на експорт і 47,8 % – на імпорт. У зв'язку з приєднанням до ЄС-15 десяти нових членів і подальшим зміцненням економічних зв'язків з країнами ЄС у 2004 р. цей показник збільшився до 56 %, у тому числі експорт – до 58 % і імпорт – до 54 %. Після підписання угоди про Асоціацію, Болгарія приступила до підготовки до вступу в Союз в якості повноправного члена.

У січні 1999 р. вступила в силу угода про створення зони вільної торгівлі з Туреччиною, а з січня 2000 р. – з Македонією.

2007 р. Болгарія вступила до Євросоюзу.

Якими були наслідки головування Болгарії в ЄС у першій половині 2018 р.?

Чи змінилася основна зовнішньо-політична лінія Болгарії після вступу до ЄС та НАТО? Які країни є на сьогодні її основними політичними та економічними партнерами? У 2011 р. голова МЗС Болгарії зробив заяву, що зовнішня політика Болгарії спрямована на Західні Балкани, Чорне море і Близький Схід. Окремим напрямом він визнав Середземномор'я. Крім того, Болгарія розвиває китайський вектор зовнішньої політики.

Охарактеризуйте неоднозначність відносин Болгарії з РФ (є історичні прив'язки і бажання плідно співпрацювати, але заважають обмеження та санкції з боку ЄС щодо РФ).

Проаналізуйте відносини Болгарії та України на сучасному етапі. Роль болгарської діаспори в Україні.

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей: К. Попеску-Терічану, В. Понта, Т. Бесеску, К. Йоганіс, Ж. Желев, П. Стоянов, Г. Пирванов (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 182–212 (Румунія), с. 213–241 (Болгарія).
2. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки) : навч. посібник. К. : Либідь, 2004. [Розділ 5 «Болгарія», теми 8–11].

3. Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи : навчальний посібник для студентів / кер. авт. колективу О. В. Крапівін. Донецьк, 2012. [Розділ 2, тема 2 «Зовнішня політика Болгарії (1944–1989 рр.)»].
4. Центрально-Восточная Европа и Россия : проблемы трансформации // Новая и новейшая история. 1998. № 3. С. 91–118.
5. Тодоров А. Альянсът като елемент на българския междупартиен дебат // България и НАТО: Недовършеният дебат. София, 1997. С. 16–17 ; НАТО – Теми : Відділ інформації та преси НАТО. Брюссель, 1999. 40 с.
6. Зудинов Ю. Ф. Болгария : трудный путь в «Большую Европу» // Славяноведение. 1999. № 3. С. 44–57.
7. Изразява България оправдае високото доверие в Европейския съюз? // День. 2000. 14 септември.
8. Министерство на външните работи на Република България. URL: <https://www.mfa.bg/>.
9. Българското председателство на Съвета на Европейския Съюз надхвърли поставените цели и очаквания. URL: <https://www.eufunds.bg/archive2018/index.php/bg/novini/item/18675-balgarskoto-predsedatelstvo-na-saveta-na-evropeiskiyasayuz-nadhvarli-postavenite-tzeli-i-ochakvaniya>.
10. Отчет на Програмата на Република България за Председателството на Съвета на Европейския съюз 1 януари – 30 юни 2018 г. URL: https://www.eufunds.bg/archive2018/images/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE/Bulgarian_Presidency_Results-2.pdf.
11. The Romanian Presidency of the Council of the European Union. URL: <https://www.romania2019.eu/wp-content/uploads/2017/11/Brosura-200x210-bilant-ENG.pdf>.
12. Programme of the Romanian Presidency of the Council of the European Union. 1 January – 30 June 2019. URL: https://www.romania2019.eu/wp-content/uploads/2017/11/en_rogramme_ropres2019.pdf.
13. Ministerul Afacerilor Externe al României. URL: <https://www.mae.ro/>.
14. Вовчук Л. Зовнішня політика Румунії за Президентів Т. Бесеску та К. Йоханніса : порівняльний аналіз. // Старожитності Лукомор'я, 2020, № 1 (1). URL : <http://www.lukomor.mosk.mksat.net/index.php/lukomor/article/download/19/9/>.
15. Гавюк А. Т. Чорноморський вектор зовнішньої політики Румунії : дис. на здоб. наук. ступ. канд. пол. н., спец-ть 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Чернівці – 2015. URL: [http://specrada.chnu.edu.ua/res/specrada/3/Gaviuk_dis%20\(2\).pdf](http://specrada.chnu.edu.ua/res/specrada/3/Gaviuk_dis%20(2).pdf).
16. Максименко І. В. Відносини України та Румунії в контексті регіональних ініціатив ЄС. // Міжнародні та політичні дослідження. 2019. Вип. 32. DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2304-1439.2019.32.175822>.
17. Павленко В. І., Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Політика безпеки і воєнно-політичні відносини Болгарії. // Наука і оборона 2014, № 14. С. 11–19. URL: <https://nio.mil.gov.ua/pdf/2014-4.pdf#page=13>.
18. Тодоров І. Євроатлантична інтеграція Болгарії як складова модернізаційних процесів // Дриновський збірник. Харків–Софія. Т. 4. 2011. С. 373–378.

Тема 22. Семінар 25. Розпад Югославії та позиція світової спільноти. Ситуація на Балканах на початку XXI ст.

1. Причини розпаду Югославської Федерації (історичні, політичні та соціально-економічні передумови, смерть Й. Б. Тіто і перші ознаки кризи держави).

2. Сутність, особливості перебігу та наслідки «балканської кризи»:

- Війна за незалежність Хорватії: основні етапи та наслідки.
- Війна в БГ: причини, перебіг, наслідки. Примус до примирення 1995 р.
- Проблема Косово: витоки конфлікту, причини загострення наприкінці XX ст., перебіг військових дій у 90-х рр., отримання «незалежності» та причини невизнання.
- Питання Косово у зовнішній політиці країн Балкан та міжнародних організацій на початку XXI ст.

3. Роль НАТО, ООН, ЄС та ОБСЄ у врегулюванні конфліктів під час «балканських воєн». Пакт стабільності для ПСЄ. Співробітництво НАТО та ЗЄС.

4. Конфлікт в Македонії у 2001 р. та операція «Конкордія».

5. Балкани сьогодні: причини нестабільності і конфліктів.

За бажанням готуйте доповідь щодо відомих особистостей: Й. Б. Тіто, С. Мілошевіч, (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

Перше питання має засвідчити знання студента щодо історичних (відносно недовге перебування різних народів у межах однієї держави, різний бік під час Другої світової війни тощо), політичних (встановлення кордонів після ДСВ не за етнічними ознаками в межах федерації, тоталітарна модель управління, недоліки в управлінні, посилення відцентрових тенденцій у 80-х рр. XX ст., втрата Юго-славією ролі буферної держави тощо) та соціально-економічних (великі іноземні борги, різниця в економічному розвитку, ресурсним можливостям, значення лідера для такої різномірної держави тощо) передумов розпаду Югославії, також проаналізувати як смерть Й. Б. Тіто вплинула на формування передумов розпаду та появи перших ознак кризи держави.

Під час висвітлення другого питання студент має показати базові знання щодо особливостей перебігу «балканської кризи»: причини, перебіг та наслідки війни за незалежність Хорватії, реакцію міжнародної спільноти на дії СРЮ (Союзної Республіки Югославії) – ЄС, ООН, ОБСЄ тощо. Варто звернути увагу на три етапи війни та операцію Хорватії під кодовою назвою «Буря» (4 серпня – 7 серпня 1995 р.), за

допомогою якої встановлено контроль над більшою частиною території Сербської Країни. «Буря» поряд з операцією «Блискавка» поклали край вітчизняній війні в Хорватії. Над рештою окупованих земель у хорватському Подунав'ї було відновлено хорватський суверенітет за допомогою перехідної міжнародної адміністрації (1996–1998 рр.). Якими були наслідки війни в Хорватії? (людські втрати, соціально-економічні, політичні).

Боснійська війна стала ще більш жахливою, кривавою та руйнівною подією, ніж війна за незалежність Хорватії. Вона тривала з 1 березня 1992 р. до 14 грудня 1995 р. і стала гострим міжетнічним конфліктом між збройними формуваннями сербів (військо Республіки Сербської), мусульман-автономістів (Народна Оборона Західної Боснії), боснійців (Армія Республіки Боснія і Герцеговина) і хорватів (Хорватська рада оборони). На початковому етапі війни участь також брала ЮНА. Надалі в конфлікт були залучені армія Хорватії, добровольці і найманці з усіх боків і збройні сили НАТО. Війна почалася внаслідок розпаду Югославії та була припинена після підписання Спільної рамкової угоди про мир у Боснії і Герцеговині в Парижі 14 грудня 1995 р. Мирні переговори велися в Дейтоні, штат Огайо, і завершилися 21 грудня 1995 р. підписанням документів, відомих як Дейтонська угода. Якими були наслідки війни? Як діяв Міжнародний трибунал з Югославії? Відомо, що до початку 2008 р. ним було засуджено 45 сербів, 12 хорватів і 5 боснійців за військові злочини, вчинені під час війни в Боснії. Згідно з даними загальна кількість загиблих склала близько 100–110 тис. чоловік, число біженців більш ніж 2,2 млн осіб, що робить цей конфлікт найбільш руйнівним в Європі з часів Другої світової війни.

Як процес розпаду СФРЮ та утворення СРЮ вплинув на суверенізацію Косово? Після двох референдумів, парламентських і президентських виборів у 1992 р., які бойкотувала сербсько-чорногорська меншіна, Косово проголосило себе незалежною республікою зі своїм президентом – Ібрагімом Руговою, урядом і парламентом. Самопроголошену «Республіку Косово» офіційно визнав лише уряд Албанії. Які ще країни із часом визнали самопроголошене Косово? У травні 1996 р., під тиском міжнародних інституцій (*зазначте яких саме*), розпочався переговорний процес за участю косовського лідера І. Ругови, президента СРЮ С. Милошевича й уряду Сербії щодо статусу Косово, але він завершився нульовим результатом. Почалася радикалізація обстановки та етнічні чистки. Засудивши дії сербських і косовських радикалів, країни НАТО збільшили контингенти своїх миротворчих сил в Албанії та Македонії, щоб запобігти переростанню конфлікту в третю балканську війну. 24 березня 1999 р. розпочалася

76-денна військова операція НАТО проти Югославії, в ході якої завдано ракетних і бомбових авіаударів стратегічним і військовим об'єктам Югославії. Таким чином командування НАТО дістало згоду югославського керівництва на розміщення миротворчих сил у Косово і 9 червня припинило військову операцію.

Нова хвиля насильства охопила Косово після завершення натівської операції, коли косовські албанці почали повертатися до рідних домівок. Їхньою мішенню стали здебільшого косовські серби й цигани. Для припинення міжетнічного протистояння, в Косово були введені миротворчі й поліцейські сили – KFOR, загальна чисельність яких наприкінці 2001 р. становила 39 тис.

Після припинення міжнаціонального конфлікту, Косово формально залишалось югославською територією, однак суверенітет Белграда тут не діяв. Край фактично став підмандатною територією ООН. Контроль і влада ООН були тимчасові – до вирішення питання про остаточний статус Косово.

7 лютого 2008 р. Парламент Косова оголосив про незалежність Косова в односторонньому порядку. 15 листопада 2009 р. у Косово відбулися перші з моменту оголошення незалежності краю муніципальні вибори. 16 лютого 2008 р. Євросоюз схвалив розміщення місії EULEX в Косово. 1 грудня 2009 р. в Міжнародному суді в Гаазі почалися слухання про законність одностороннього проголошення незалежності Косова. 22 липня 2010 р. Міжнародний суд ООН визнав законність рішення влади Косова про проголошення незалежності від Сербії. Як в подальшому змінився статус Косово? Яку участь у його стабілізації та розвитку беруть міжнародні організації?

Третє питання вже частково було висвітлено в попередніх двох, але тут варто поглибити знання щодо ролі НАТО, ООН, ЄС та ОБСЄ в урегулюванні конфліктів під час «балканських воєн»: які місії виконувалися (наприклад, ІФОР, ЕУРМ/ВіН, ЕУFOR, АЛТНЕА). У 2003 р. була розпочата поліцейська операція «Проксіма» в Македонії. У Косово діє місія Євросоюзу щодо сприяння встановленню і забезпеченню правопорядку («верховенства закону») EULEX, резолюції, що приймалися, плани зі стабілізації та відновлення регіону. Які організації та міжнародні актори приймали участь у розробці та реалізації Пакту стабільності для країн ПСЄ²⁹. Як співпрацювали під час врегулювання конфлікту НАТО та ЗСЄ?

Четверте питання. Конфлікт в Македонії в 2001 р. та операція «Конкордія». У березні 2001 р. відбулися прямі бойові зіткнення

---

²⁹ Хартия добрососедских отношений, стабильности, безопасности и сотрудничества в Юго-Восточной Европе. Бухарест, 12 февраля 2000 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/see_charter.shtml.

бойовиків і сил безпеки Македонії. У країні пройшло засідання нової політичної партії албанців – Національної демократичної партії, яку очолив колишній політв'язень Фаділь Баджра. Її лідери висунули вимоги децентралізації державних функцій, зміни Конституції тощо. 19 березня керівництво НАТО засудило дії екстремістів, але відмовило в допомозі владі Македонії, що було сприйнято як образи після того, як Скоп'є надав територію країни для операції НАТО в Косово. 26 липня 2001 р. Х. Солана і Робертсон у супроводі голови ОБСЄ, міністра закордонних справ Румунії Мірчі Джоане прибули до Скоп'є з повідомленням про те, що «НАТО, ЄС та ОБСЄ готові надати сприяння у контролі за дотриманням можливої угоди про мир». В Охриді 13 серпня 2001 р. македонським урядом і представниками албанських партій було підписано Рамкову Угоду. Інші міжнародні посередники також намагалися допомогти. Діяльність контрольної місії ОБСЄ в Скоп'є з лютого 2001 р. зводилася до щоденних доповідей про погіршення міжетнічних відносин і небезпеки. Македонська модель врегулювання етнополітичного конфлікту, як боснійська та косовська моделі, призвела до встановлення крихкого миру. У разі відходу міжнародних сил стабільність і безпека в країні, а тим самим і в регіоні, піддається серйозним загрозам. Якою на сьогодні є міжетнічна ситуація в Македонії?

П'яте питання. Балкани сьогодні: причини нестабільності і конфліктів. Варто звернути увагу на перемішаність етносів на Балканському півострові та розкрити термін «балканізація». Адже ПСЄ – це район змішаних етносів, що характеризується підвищеною національною чутливістю і «балканізацією», тобто спробами переглянути кордони держав Балканського півострова. Передумови для «балканізації» були створені зокрема і поділом в 1913 р. історичної області Македонія на три частини (перша – в Греції, друга – в Болгарії, третя – сама Македонія). За оцінками болгарських експертів в умовах нинішньої нестабільності на Балканах не виключена ситуація, за якою всі балканські держави можуть раптом заявити про територіальні претензії до Болгарії (як то Македонія, Румунія). Албанія може мати претензії до Косово, адже там здебільшого проживають косовські албанці. Край Воеводино в Сербії – заселений угорцями. Окремі частини Хорватії (Сербська Крайна, наприклад) заселений сербами тощо.

Які ще причини нестабільності і конфліктів у цьому регіоні ви можете назвати (історичні, етнічні, релігійні?)

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 258–290.

2. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів / за ред. Леоніда Зашкільняка. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. С.630–635.
3. Палій Г. Крах Югославії : від єдиної держави до національної фрагментації Західних Балкан. Магістеріум. Випуск 10. Політичні студії. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13993/Palii_Krakh_Yuhoslavii_vid_yedynoi_derzhavy.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
4. Шилова А. Визрівання державно-політичної кризи в СФРЮ та її наслідки // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка : Історія. 2007. № 89/90. С. 120–123.
5. Шилова А. В. Роль світового співтовариства в урегулюванні югославської кризи та участь у цьому процесі України (90-ті роки XX ст.): Автореф. дис. канд. іст. наук. К., 1998. 18 с.
6. Пакт Стабільності для Юго-Восточной Европы. URL: <http://www.ieras.ru/journal/journal3.2000/13.htm>.
7. Европейский Союз и региональные конфликты / отв. ред. Н. К. Арбатова, А. М. Кокеев. Москва : ИМЭМО РАН, 2011. С. 23–50.
8. Шимкевич К. Роль ООН у вирішенні проблеми військових злочинів під час міжетнічного конфлікту в Югославії (1990-ті рр.). Південний архів. Історичні науки : збірник наукових праць. 2009, випуск 30. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pain_2009_30_4.pdf.
9. Мартинов А. Еволюція балканської політики Європейського Союзу (1989–2009 рр.). URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12980/10-Martinov.pdf?sequence=1>.
10. Bradford W. The Western European Union, Yugoslavia, and the (dis)integration of the EU, the new sick man of Europe. URL: https://www.bc.edu/content/dam/files/schools/law/lawreviews/journals/bciclr/24_1/02_TXT.htm.
11. Розділ 15. Загальні інститути безпеки. С. 391–401. URL : <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/367-403.pdf>.
12. Розділ 5. Оперативна роль Альянсу в підтримці миру (Процес встановлення миру в колишній Югославії) URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/109-140.pdf>.

Тема 23. Семінар 26. Зовнішня політика Словенії та Хорватії

1. Наслідки війни Хорватії за незалежність. Участь хорватів у боснійській війні.
2. Налагодження відносин Хорватії з країнами ЄС та міжнародними організаціями. Прагнення Хорватії вступу до ЄС та НАТО.
3. Відносини Хорватії з Сербією.
4. Міжнародне становище Хорватії після вступу до ЄС, основні цілі та результати головування в Раді ЄС 2010 р.
5. «Десятиденна війна» і становлення незалежної Словенії. Відносини Словенії з сусідніми країнами.
6. Прагнення вступу до ЄС і НАТО. Цілі та результати головування Словенії в ЄС у першому півріччі 2008 р.

7. Відносини Словенії і Хорватії з Україною, ставлення до російської агресії.

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей: Ф. Туджман, Я. Янша, Б. Пахор (виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

Перше питання має засвідчити знання студентів щодо наслідків війни Хорватії за незалежність та участь хорватів у боснійській війні, яка тривала паралельно з війною Хорватії за незалежність. Війна забрала життя понад 21 000 людей, 13 583 з хорватського боку (в тому числі зниклих безвісти). У листопаді 1996 р. Хорватія стала членом Ради Європи, а в січні 1998 р. війська ООН були виведені зі Східної Славонії й, таким чином, мирним шляхом була остаточно відновлена територіальна цілісність Хорватської держави.

У 1993 р. після війни Хорватія почала повільне відновлення економіки. У січні 1993 р. країна приєдналася до Міжнародного валютного фонду (МВФ), а в квітні стала членом Міжнародного Банку Реконструкції та Розвитку. Причетність Хорватії до Боснійської війни (1992–1995 рр.) напружувала її відносини зі Світовим банком, але вони з тих пір дещо поліпшилися. Головними торговими партнерами є такі країни, як Німеччина, Австрія, Італія, Великобританія і Сполучені Штати. Більша частина експорту Хорватії припадає на продовольство і хімікалії.

Хорватсько-боснійська війна, яка тривала з червня 1992 до лютого 1994 р. була збройним протистоянням між Республікою Боснія і Герцеговина та самопроголошеною Хорватською республікою Герцег-Босна, підтриманою Хорватією. Під час югославських воєн цілі націоналістів Хорватії підтримували також і хорватські націоналісти, що проживали в Боснії і Герцеговині. Правлячою на той момент в Хорватії партією, «Хорватською демократичною співдружністю», було відкрито відділення в Боснії і Герцеговині. До кінця 1991 р. управління територіями з переважанням хорватського населення повністю перейшло під контроль ХДС. Ключову роль у цьому процесі посідали Мате Бобан, Даріо Кордич, а також загребські керівники ХДС в особі Франьо Туджмана та Гойко Шушака. Ще у березні 1991 р., у воеводинському селі Караджорджево пройшли таємні переговори між Ф. Туджманом і президентом Сербії С. Милошевичем, на яких йшла мова про можливість анексії сербських і хорватських районів Боснії і Герцеговини Сербією та Хорватією відповідно.

Друге питання має висвітлити шлях поступу Хорватії до ЄС, охарактеризувати відносини з європейськими країнами, міжнародними організаціями, прагнення вступу до НАТО. Так, переговори про вступ Хорватії до ЄС наштовхнулися на протидію Словенії. У 2005 р Хорватія подала заявку на вступ до ЄС, яку після тривалого залагодження необхідних питань і моніторинрів задовольнили в червні 2011 р. Саміт Євросоюзу влітку 2011 р. затвердив вступ до ЄС Хорватії, яка 1 липня 2013 р. стала 28-м членом об'єднання. Прискорення інтеграції Балкан має особливе значення для НАТО. Хорватія заявила про своє бажання вступити до НАТО в 1995 р. Республіка підтримала операцію НАТО проти Югославії в період косовської кризи 1999 р., відкривши для авіації альянсу свій повітряний простір. У квітні 2008 р. Хорватія підписала угоду про вступ з 2009 р.

Третє питання має дати відповідь щодо сутності відносин Хорватії з Сербією, які після війни були надто напруженими і недружніми, навіть Папа Іван Павло II закликав президента Хорватії до дружби «...із братами сербами...». Окрім війни за незалежність Хорватії від СРЮ, існують й інші проблеми у відносинах: предметом суперечки між двома країнами є кордон Дунаєм між Хорватією та Сербією, особливо в області Бараня, також острови Вуковар і Шаренград. Дайте відповідь, якими є відносини Хорватії та Сербії на сьогоденному етапі розвитку: дружньо-сусідські, стримано-дипломатичні, напружено-прохолодні.

Четверте питання окреслює міжнародне становище Хорватії після вступу до ЄС та основні цілі та результати головування в Раді ЄС 2010 р. Відомо, що Словенія та Хорватія були більш розвинуті республіки в СФРЮ та домагалися розширення своїх повноважень і перегляду системи складання бюджетів. Це переважно католицькі країни, які більше відчували почуття спільності з Заходом, тому поступ до ЄС – став логічним продовженням їх географічного розташування та спільних культурних цінностей. Крім того, Адріатичні курорти Хорватії приносили значний прибуток та приваблювали туристів з Європи і до розпаду СФРЮ. Нагадаємо, що наприкінці липня 1990 р. в Загребі хорватський Сабор затвердив декларацію «Про самостійну і суверенну Республіку Хорватія» та відповідні поправки до Конституції. *25 червня 1991 р. Хорватія проголосила незалежність.* У листопаді 1996 р. Хорватія стала членом Ради Європи, а в січні 1998 р. війська ООН були виведені зі Східної Славонії й, таким чином, мирним шляхом була остаточно відновлена територіальна цілісність Хорватської держави.

Головними торговими партнерами є такі країни, як Німеччина, Австрія, Італія, Велика Британія і Сполучені Штати. На початку XXI ст.

відповідно до програми ЄС щодо стабілізації та асоціації Західних Балкан Хорватія увійшла в зону вільної торгівлі, почала співпрацювати з країнами свого регіону, отримала значну матеріальну допомогу для проведення внутрішніх реформ. Була проведена модернізація транспортної інфраструктури, пристосованої під європейські стандарти. Стартувала репатріація біженців з числа етнічних сербів, і близько 70 тис. з них змогли повернутися додому. Відбувся серйозний імпульс розвитку важливого для економіки країни туризму. Влітку 2003 р. в Салоніках пройшов саміт «ЄС – Західні Балкани», на який уперше були запрошені лідери п'яти країн, які підтвердили намір приєднатися до ЄС. Натомість ЄС підкріпив намір сприяти інтеграції цього регіону в єдину Європу черговою порцією трирічної фінансової допомоги в розмірі 200 млн євро. У 2005 р. Хорватія подала заявку на вступ до ЄС, яку після тривалого залагодження необхідних питань і моніторинрів задовольнили в червні 2011 р. Єврокомісія рекомендувала прийняти Хорватію до ЄС. Саміт Євросоюзу влітку 2011 р. затвердив вступ до ЄС Хорватії, яка 1 липня 2013 р. стала 28-м членом об'єднання. Це відбулося після завершення переговорів щодо вступу.

Прискорення інтеграції Балкан має особливе значення для НАТО. Хорватія заявила про своє бажання вступити до НАТО в 1995 р. Республіка підтримала операцію НАТО проти Югославії в період косовської кризи 1999 р., відкривши для авіації альянсу свій повітряний простір. У квітні 2008 р. Хорватія підписала угоду про вступ з 2009 р. Усього з 2000 по 2006 р. регіон отримав близько 4,650 млрд євро.

Щодо головування Хорватії в ЄС у 2020 р., то Хорватії продовжила узгоджено та інтегровано вирішувати внутрішні та зовнішні виклики ЄС відповідно до Нового стратегічного порядку денного на 2019–2024 рр.³⁰ Так, Стратегічна програма визначає чотири основні пріоритети: захист громадян та свобод, розвиток міцної та енергійної економічної бази, побудова кліматно-нейтральної, зеленої, справедливої та соціальної Європи, просування європейських інтересів та цінностей на світовій арені. Хорватія головувала під девізом «Сильна Європа у світі викликів» і реалізовувала це гасло наступним чином: збалансований, сталий та всеохоплюючий розвиток Союзу, який враховував особливості та потреби всіх держав-членів, їх регіонів та громадян; заохочувала політику, яка зміцнює інфраструктурний зв'язок Союзу та об'єднує, насамперед,

---

³⁰ Priorities Croatian National Tourist Board. 1 January – 30 June 2020 National and University Library, Zagreb – J. Duval. URL: <https://eu2020.hr/Uploads/EUPDev/files/priorities-of-the-croatian-presidency.pdf>.

його громадян через освіту, культуру та спорт; зосередилася на подальшому утвердженні Союзу як зони свободи, безпеки та правосуддя, заснованого на спільних цінностях, демократії та верховенстві права. Хорватське головування також прагнуло до продовження надійної та ефективної політики розширення, як запоруки стабільності, безпеки та подальшого економічного розвитку та взаємозв'язку на європейському континенті.

П'яте питання стосується завершення «Десятиденної війни» і становлення незалежної Словенії. Відносини Словенії з сусідніми країнами. Після війни, протягом якої Словенія виборола незалежність від Югославії у червні-липні 1991 р., міжнародне становище Словенії значно зміцнилося. Уже навесні 1992 р. вона стала членом ОБСЄ й ООН, у травні 1993 р. увійшла до складу Ради Європи. Вважаючи себе часткою культурної та економічної спільноти центральноєвропейських держав, Словенія прагнула до максимальної участі в європейських організаціях. У вересні 1995 р. вона стала п'ятим членом «Вишеградської групи» й того ж року підписала договір з Європейською асоціацією вільної торгівлі (САВТ).

Шосте питання. Прагнення вступу до ЄС і НАТО. Цілі та результати головування Словенії в ЄС у першому півріччі 2008 р. У червні 1996 р. було підписано угоду з ЄС про асоційоване членство, а на саміті Союзу в Копенгагені у грудні 2002 р. затверджено остаточну дату входження Словенії до ЄС – 1 травня 2004 р. Під час свого головування в ЄС у першому півріччі 2008 р. Словенія дотримувалася п'яти пріоритетів: успішна ратифікація Лісабонської угоди, яка є першою угодою, яку підписали усі 27 країн-членів ЄС. Другим пріоритетом є Лісабонська стратегія. Третім є питання енергії та клімату. Четвертим – розширення та європейська політика сусідства. Під час головування Словенії було продовжено процес переговорів про вступ до ЄС з Хорватією. Крім того, Словенія приділяла увагу проблемі Косово. П'ятим пріоритетом головування Словенії в ЄС був культурний діалог. Так, 2008 р. було проголошено Європейським роком міжкультурного діалогу.

Досить успішно розвивалися відносини Словенії з Північноатлантичним альянсом. З 1994 р. вона бере активну участь у програмі НАТО ПЗМ. У 1999 р. Любляна підтримала військову акцію проти Югославії, надавши авіації альянсу свій повітряний простір. На саміті НАТО у Празі (листопад 2002 р.) Словенія отримала офіційне запрошення на вступ до цієї організації у 2004 р.

Словенії вдалося нормалізувати двосторонні відносини з усіма колишніми республіками СФРЮ. Однак не всі проблеми вирішені, особливо з Хорватією, яка заперечувала закриття АЕС «Кршко»,

що будувалася двома республіками на паритетних засадах, а після розпаду Югославії залишилася на території Словенії. Проте найбільш складною проблемою виявилася демаркація сухопутного й морського кордону з Хорватією. Невелике 46-кілометрове узбережжя республіки виявилось затиснутим між Італією і Хорватією, тож судна, виходячи із словенського порту Копер, не можуть потрапити у відкрите море, не проходячи через територіальні води одного з сусідів. Загреб не заперечував проти такої практики, але вимагав натомість територіальних поступок на суші.

Сьоме питання має засвідчити знання студента у напрямі відносин Словенії і Хорватії з Україною, ставлення до російської агресії.

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 258–290.
2. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів / за ред. Леоніда Зашкільняка. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. С. 630, 634–640.
3. Predsedovanje Slovenije Svetu EU leta 2008. URL: <http://www.eu2008.si/si/index.html>.
4. Ministrstvo za zunanje zadeve. URL: <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-zunanje-zadeve/>.
5. Hrvatsko predsjedanje Vijećem EU. URL: <https://mfjn.gov.hr/istaknute-teme/hrvatska-i-eu/hrvatsko-predsjedanje-vijecem-eu/2995>.
6. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republika Hrvatska. URL: <http://www.mvep.hr/hr/konzularne-informacije/informacije-o-putovanjima/upozorenja/>.
7. Priorities Croatian National Tourist Board. 1 January – 30 June 2020 National and University Library, Zagreb – J. Duval. URL: <https://eu2020.hr/Uploads/EUPDev/files/priorities-of-the-croatian-presidency.pdf>.

Тема 24. Семінар 27. Зовнішня політика Греції (1944–2021 рр.)

1. Повоєнна внутрішньополітична криза. Громадянська війна в Греції та її вплив на зовнішню політику Греції.
2. Вступ Греції до НАТО та шлях до ЄС.
3. Греко-турецькі відносини. Кіпрське питання та його вирішення.
4. Балканська політика Греції після 1991 року.
5. Зовнішня політика Греції в періоди її головування в ЄС.
6. Греко-російські, греко-українські відносини.

За бажанням готуєте доповідь щодо відомих особистостей:
К. Караманліс, Г. Попадопулос, А. Папандреу, А. Ципрас, К. Міцотакіс

(виступ до 5 хвилин). Цікаві елементи біографії та особливості політичної діяльності. Оцінюється в 3 бали.

У першому питанні студенти мають висвітлити основні причини й обставини Громадянської війни (які міжнародні сили приймали участь та на чийому боці) в Греції та її наслідки на внутрішньодержавну та зовнішньодержавну політику держави. «Доктрина Трумена» та Греція, умови участі у Плані Маршалла. Економіка країни залежала від американської допомоги, переказів емігрантами зароблених грошей і прибутків від морського флоту. *У 1960-х рр. грецький торговельний флот був одним з найбільших у світі.* Значний вплив на платіжний баланс країни чинив розвиток туризму, старт якого припадає на кінець 1950-х рр.

У другому питанні увагу варто звернути на причини й умови вступу Греції до НАТО, численні політичні кризи, які тривали в 60–70-х рр. ХХ ст. Політичні перевороти відбувалися: у квітні 1967 р. (правління «хунти чорних полковників»), грудні 1967 р., листопаді 1973 р. Пояснить яким чином політична нестабільність впливала на зовнішню політику Греції та її поступ до ЄС. К. Караманліс під час першого перебування на посаді прем'єр-міністра уклав договір про асоційоване членство Греції з ЄС 1962 р., передбачивши можливість повного приєднання до 1984 р. Згідно з договором від 28 травня 1979 р. країна з 1981 р. стала повноправним членом «Спільного ринку». Відтак, перехідний період, протягом якого Греція мала підготуватися до «вступних іспитів», склали в 22 роки.

Третє питання має висвітлювати проблему Кіпру в зовнішній та внутрішній політиці Греції, погіршення відносин із Туреччиною.

У четвертому питанні студенти мають висвітлити позицію Греції щодо розпаду Югославії, участь у врегулюванні конфлікту та місце проблеми Македонії у зовнішній політиці Греції.

П'яте питання має стати характеристикою участі Греції у процесах європейської інтеграції, оскільки студенти мають проаналізувати 5 періодів головування Греції в Раді ЄС: друга половина 1983 р. на чолі з Г. Варфісом, друга половина 1988 р. – з Г. Пангалосом, перша половина 1994 р. – з Г. Папуліасом, перша половина 2003 р. – з К. Сімітісом, 2014 р. на чолі Евангелос Велізелос. Варто звернути прицільну увагу на кризу Єврозони та її вплив на економіку Греції.

Останнє питання має засвідчити знання студентів сучасного етапу розвитку відносин між Грецією та РФ, між Грецією та Україною. Ставлення Греції щодо санкційної політики ЄС проти РФ.

Рекомендована література:

1. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. 1944–2014 рр. Навчальний посібник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. С. 258–290.
2. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів / за ред. Леоніда Зашкільняка. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. С. 630, 634–640.
3. Του Υπουργείου Εξωτερικών [Міністерство закордонних справ Республіки Греція]. URL: <https://www.mfa.gr/index.html>.
4. Ελληνική Προεδρία της Ε.Ε. (1ο εξάμηνο 2014) [Головування Греції в ЄС 2014 р.]. <https://gr.ambafrance.org/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B5%CE%B4%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%95-%CE%95-1%CE%BF-%CE%B5%CE%BE%CE%AC%CE%BC%CE%B7%CE%BD%CE%BF-2014>.

Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання завдань

Самостійна робота над навчальним матеріалом є індивідуальним видом підготовчої роботи до лекцій, семінарів, передбачає виконання практичних завдань та контрольних робіт і здійснюється відповідно до навчального плану, навчальної і робочої програм з курсу.

Мета самостійної роботи:

- засвоєння методів самостійного вивчення навчального матеріалу, навичок пошуку більш глибоких знань;
- підвищення ефективності навчального процесу за допомогою організації позааудиторного навчання відповідно до особистих здібностей кожного студента;
- оволодіння культурою розумової праці, вмінням орієнтуватися у потоці наукової інформації, розвиток незалежності мислення, формування власного погляду на питання, що вивчаються.

Самостійна робота студентів починається після вступної лекції, на якій викладач дає основні рекомендації щодо методики самостійного опанування курсом «Теорія міжнародних відносин».

Основні форми самостійної роботи:

- робота з підручниками, посібниками та науковою літературою, електронними джерелами інформації;
- самостійне вивчення окремих тем і питань до семінарських занять на основі навчальної, монографічної літератури, документів, матеріалів, періодичних видань;
- підготовка до іспиту.

Основними формами контролю самостійної роботи студентів є:

- усне опитування на семінарських заняттях;
- перевірка письмового завдання;
- опитування під час колоквіуму;
- перевірка тестів.

Самостійна робота

Самостійна робота студента має відбуватися абсолютно за всіма темами лекцій. Викладачем передбачено, що чим більше годин було присвячено темі під час лекцій, тим менше студент має приділити часу з підготовки за цією темою самостійно для семінару зокрема.

Вимоги до підготовки завдань курсу:

Відповідь на *семінарському занятті* – це активна участь в обговоренні всіх питань, що виносяться на семінар, підкріплення доповіді цитатами та посиланнями на літературу. Вільне володіння матеріалом доповіді, що дозволяє задавати та відповідати на питання з теми.

Критерії оцінювання відповіді на семінарі:

– 3 бали (5 для заочної форми) – студент вільно володіє матеріалом, розуміє не тільки сутність проблеми, не користується опорним конспектом, відповідає на додаткові питання, надає інформацію про джерело, звідки отримано відповідь на питання (підручник, монографія, дисертація, наукові статті, інтернет-портал міжнародної організації, конспект лекції тощо).

– 2 бали (4–3 для заочної форми) – студент користується своїм конспектом, володіє матеріалом, відповідає на додаткові питання.

– 1 бал (2–1 для заочної форми) – студент може тільки прочитати задалегідь підготовлену відповідь або надана відповідь є частковою, в 1 бал також оцінюється додавання до відповіді на питання.

– 0 – відповідь відсутня.

Приклад доповіді до політичного діяча

Дональд Туск – польський та європейський політичний діяч (виконала студентка 3 курсу 391 гр. – Щабельська Поліна (2020–2021 н. р.))
Біографія:

64 роки, народився в м. Гданськ, одружений, двоє дітей, католик, за освітою – історик.

Цікаве:

Він є найвідомішим у світі представником народу кашуби, що живе на півночі Польщі. Ще студентом Гданського університету Туск організував студентські страйки в підтримку загальнонаціонального страйку «Солідарності». На батьківщині відомий тим, що посаду прем'єр-міністра займав найдовше в Польщі – з 2007 по 2014 рік.

Політична кар'єра: «У мене все ще є мрії. Політика без мрій – це був би кошмар». 1989 – разом з групою гданських лібералів Туск вступив в партію Ліберально-демократичний конгрес (ЛДК). З 1991 – депутат сейму і голова ЛДК. З 1994 після об'єднання партій Демократичний союз і ЛДК в Унію свободи став віце-головою цієї партії. У 1997–2001 – віце-маршал сенату, в 2001–2005 – віце-маршал сейму. Проявив себе прихильником сучасної ринкової економіки, соціального консерватизму.

Діяльність як Прем'єра Польщі 2007–2014:

Протягом його семирічного терміну Польща продовжувала підтримувати економічне зростання, і під час кризи польська економіка зросла майже на 20 %, що є рекордним показником в Європі. За час перебування Туска на посаді голови уряду мінімальний розмір заробітної плати виріс вдвічі, безробіття скоротилося на 4 %, кошти на охорону здоров'я виросли на 76 %. Пішов у відставку в 2014, щоб зайняти посаду голови Ради Європи.

Діяльність як Голови Європейської Ради 2014–2019:

Став першим поляком, який зайняв найвищу в ЄС посаду, через що його ще називають президентом Європи.

Щодо ставлення до Російської Федерації:

Вважає РФ не стратегічним партнером, а напроти – стратегічною проблемою. «Для Путіна і Росії проблемою є ЄС» – заява 2014 року. РФ Туск вважає агресором, а НАТО головним гарантом безпеки в Європі.

Щодо ставлення до України:

Призивав ЄС посилити підтримку реформ на Україні. Приєднання Криму до РФ вважає порушенням Статуту ООН. Виступав за збереження санкцій ЄС проти РФ аж до повного оновлення територіальної цілісності України. «Не вчіть українців бути Європою, вчіться в них що таке Європа. Немає Європи без України.» – такі слова промовив Туск виступаючи у ВРУ. «Я приїхав як президент ЄС, поляк, ваш найближчий сусід та сердешний друг.» Важливо, що цю промову він проголосив українською мовою.

Щодо євроскептицизму:

«Я побоююся не фінансової, а ідеологічної чи політичної зарази від грецької кризи. Найскладнішою загрозою є нові думки про Європу, які ставлять під сумнів Європейський союз». Щодо Vrexit: «Мені цікаво як виглядає це особливе місце в саду для тих, хто просував брекзит без безпечного плану.»

Висновки:

Отже, Дональд Туск є фігурою політичною, перебував на посаді прем'єра Польщі 2007–2014, відзначився покращенням економічної ситуації в країні. У 2014–2019 був Головою Європейської Ради, підтримував санкційну політику щодо РФ, ненависник євроскептицизму.

Критерії оцінювання:

3 бали – актуальна біографія та аналіз основних спектрів (напрямів) політичної діяльності, вільне володіння матеріалом, витримано ліміт у 5–7 хв.

2 бали – наявні дисбаланси – забагато або біографії, або аналізу політичної діяльності, перевичерпано ліміт – більше 7 хв. Або опора на конспект.

1 бал – матеріал не збалансований, хоча і представляє цікавість для міжнародника, значна опора на конспект.

Тестування – виконується на одному з групових занять. Студенти мають правильно обрати відповідь на запропоноване питання. Виконується за варіантами (передбачено 4 варіанти тестів) і складається не менше як з десяти питань.

Критерії оцінювання:

Тести оцінюються відповідно до набраних балів. 1 питання – 1 бал. Відповідно кількість балів відповідає кількості правильних відповідей. Усього 8 питань, відповідно студент може отримати 8 балів.

Колоквіум, вимоги до нього та оцінювання (для денної форми освіти)

Вимоги: студенти мають на вибір законспектувати три документи і знати їх зміст, історію підписання, причини підписання документа, особливості функціонування ВСІХ органів ЄС, зазначених у списку.

Шкала оцінювання колоквіуму:

– знання законів ЄС – 7 балів, знання функцій інституцій – 7 балів.

7–6 балів за кожну категорію – повне володіння фактичними даними, змістом документів, знання сучасних очільників європейських інституцій, дати коли вони були створені, їх функцій, відповіді на додаткові питання.

5–4 – студент володіє матеріалом але без додаткових питань йому важко викласти свою думку, не знає одну з важливих дат або імен, наприклад коли було підписано той чи інший документ очільника інституції.

3 – часткове володіння матеріалом, не точно визначені дані, коли підписано угоду або коли вступила в дію, не знання причин підписання або результатів, додаткових функцій інституцій.

2–0 балів не складено колоквіум – це загальне знання що таке ЄС або угода без поглиблення, дат, функцій, прізвищ.

Бали за обидві категорії сумуються, тож студент може отримати максимум 14 балів, мінімум 5 за обидві частини. Якщо студент набирає менше 5 балів йому буде рекомендовано довчити матеріал та перескласти колоквіум.

Критерії оцінювання контрольних робіт:

Кожне питання оцінюється в 2,7 балів за наявності виконання наступних критеріїв (усього студент може отримати 8 балів за всю роботу):

2,7–2 бали за питання – відповідь логічна, структурована, події викладені в хронологічному порядку, окрім загальних процесів наявні дати основних подій, факти та прізвища осіб, що брали участь у зазначених процесах та подіях.

2–1,5 балів за питання – відповідь логічна, структурована, описані не всі важливі дати а тільки їх частина, згадані тільки ключові особи подій.

1 бал за питання – відповідь логічна, структурована, хоча чітка структура відсутня (наприклад наслідки події можуть чергуватися з причинами, хоча всі події названі правильно), зазначені 1–2 важливі дати події та тільки ключові особи подій.

0,5 бала – відповідь не має логічної структури, хронологія подій зруйнована, дати або прізвища, які були задіяні в конкретних подіях не зазначені, студент 2–3 реченнями окреслив зміст події, що відбулася без уточнень, фактів або прізвищ.

0 балів – відповідь відсутня.

До теми 8 семінару 10 за темою «Європесимізм та його особливості в ЄС» пропонуються дебати (на вибір студентів).

Дебати: 1. Між європесимістами і єврооптимістами напередодні Референдуму про вихід Великої Британії з ЄС. Аргументи, факти, позиція уряду та опозиції (тобто прибічників виходу), питання журналістів. 2. Узгодження правил виходу Британії з ЄС: умови від ЄС й умови Сполученого Королівства та результат.

Умови: група поділяється на 6 підгруп по 4–5 осіб, 3 підгрупи для перших дебатів і 3 для других. Час проведення до 30 хвилин.

Оцінювання: 5–7 балів.

Вимоги до виконання: уміння самостійно знайти, проаналізувати та подати необхідний матеріал, аргументувати позицію.

Критерії оцінювання:

7–6 балів – уміння самостійно знайти, проаналізувати та аргументовано (без опори на власний конспект) викласти думку щодо запропонованої теми;

5–4 бали – уміння викласти аргументовано свою позицію, спираючись на власні записи відповідати на додаткові питання;

3–2 бали – під час захисту свого твердження студент допускає неточності та логічних помилки;

1–0 балів – нездатність студентом захистити свою лінію під час дискусії.

Доповідь – цей вид роботи передбачено для студентів заочної форми навчання (готується за вибором студента) – це чітко структурована письмова робота, наявність титульної сторінки, плану, вступу (у якому зазначено актуальність теми, предмет, об'єкт та ступінь наукової розробки теми), посилання та список літератури є обов'язковим. Виконується на аркушах А4 (шрифт Times New Roman 14, інтервал 1,5, береги 2, 2, 2, 1; нумерація сторінок обов'язкова) прошивається. Загальний обсяг має бути не менше 8 сторінок і не більше 12 сторінок. Тематика міститься у програмі курсу.

Для підготовки доповіді необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Доповідь має продемонструвати знання і розуміння обраної студентами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації. Щодо досліджуваної тематики навчального курсу – це означає, що в доповіді обов'язково варто показати рівень розробленості теми, під час її розкриття посилається на сучасну наукову дискусію з проблем методології політичної аналітики.

Загалом написання доповіді має підтвердити вміння студента самостійно: визначати наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем.

Теми доповідей за модулями 1–2

1. Загальноєвропейські та національні цінності й орієнтири та їх еволюція.
2. Історія та основні засади європейської інтеграції (до початку 1990-х рр.).
3. Еволюція ЄС (1990–2021 рр.).
4. Створення і функціонування Європарламенту (або Ради ЄС, Європейської ради чи Єврокомісії).
5. Середземноморський напрям політики ЄС: історія започаткування та еволюція.
6. Американський напрям політики ЄС: історія започаткування та еволюція.
7. Азійський напрям політики ЄС: історія започаткування та еволюція (можна взяти один з субрегіонів Азії або окремо такі країни Азії як: Індія, Китай, Японія).

8. Африканський напрям політики ЄС: історія започаткування та еволюція.
9. ЄС та країни країни третього світу: особливості співробітництва.
10. ЄС – ЄАВТ: засади та історія співробітництва.
11. ЄС – Норвегія: засади та історія співробітництва.
12. ЄС – Швейцарія: засади та історія співробітництва.
13. ЄС – АСЕАН: засади та історія співробітництва.
14. ЄС – Туреччина: засади та історія співробітництва.
15. Започаткування та розвиток Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС.
16. Вплив «нової східної політики» канцлера Віллі Брандта (1969–1974 рр.) на розвиток відносин між країнами Сходу і Заходу.
17. Німецько-французьке співробітництво в 1990–2008 рр.
18. Роль ФРН (на вибір – будь-яка країна ЄС) у міжнародних організаціях.
19. Військово-промисловий комплекс ФРН і реформа бундесверу.
20. Еволюція німецько-американських відносин (після 1990 р.).
21. Трансатлантична співпраця сучасної Німеччини (або Великої Британії, Франції).
22. Етнодемографічні процеси в країнах Європи та їхній вплив на внутрішньо- і зовнішньополітичний розвиток.
23. Традиції голлізму в зовнішній політиці Франції: формування та реалізація.
24. Проблема національного відродження Франції у зовнішній політиці Ш. де Голля.
25. Основні напрями зовнішньо-політичної діяльності Ж. Помпіду.
26. Політика європейської інтеграції як головний напрям зовнішньополітичного курсу Ж. Помпіду (або В. Жискар д'Естена або інший політик – за узгодженням з викладачем).
27. Франко-американські відносини у 1981–1991 рр.
28. Франко-американські відносини у біполярну та постбіполярну добу: порівняльний аналіз.
29. Франко-німецькі відносини у контексті розвитку європейської інтеграції.
30. Особливості зовнішньої політики Н. Саркозі: середземноморська та близькосхідна політика.
31. Ініціативи Франції у контексті формування європейської спільної зовнішньої та оборонної політики.
32. Ініціативи Великої Британії наприкінці 90-х рр. XX – початку XXI ст. щодо формування європейської спільної зовнішньої та оборонної політики.

33. Зовнішньополітичний курс К. Аденауера.
34. Формування зовнішньополітичних настанов об'єднаної Німеччини.
35. Зовнішня політика Г. Шрьодера.
36. Зовнішня політика А. Меркель.
37. Внутрішня і зовнішня політика Г. Коля.
38. Ініціативи Німеччини у контексті формування європейської спільної зовнішньої та оборонної політики.
39. Розширення ЄС та позиція Німеччини (або Великої Британії, або країн Бенілюксу).
40. Україна у зовнішній політиці Німеччини (або ФРН, Великої Британії, країн Північної Європи, Італії, Польщі, Іспанії, Австрії).
41. Формування атлантичної зовнішньополітичної доктрини Італії.
42. Еволюція італо-радянських відносин.
43. Відносини між Італією та Російською Федерацією: обмеження та перспективи.
44. Участь Італії у процесах європейської інтеграції.
45. Зовнішньополітичний курс С. Берлусконі та Р. Проді: порівняльний аналіз.
46. Формування зовнішньополітичних інтересів Великої Британії після Другої світової війни.
47. Еволюція національних інтересів Великої Британії у 1970–1998 рр.
48. Еволюція національних інтересів Великої Британії у 1998–2009 рр.
49. Прояви євроскептицизму в зовнішній політиці Великої Британії та його наслідки.
50. Євроскептицизм як явище: причини, різновиди, прояви в різних країнах.
51. Діяльність євроскептичних партій у Європарламенті.
52. Еволюція англо-американських відносин.
53. Особливості зовнішньополітичної стратегії Великої Британії кабінету М. Тетчер: європейська політика.
54. Зовнішня політика Дж. Мейджора/Т. Блера/Г. Брауна (на вибір).
55. Зовнішня політика Д. Кемерона та Т. Мей: спільне та відмінне.
56. Вплив боргової кризи Єврозони на зовнішню політику Греції/Великої Британії/Італії/Німеччини/Франції/Іспанії.
57. Зовнішньополітична ізоляція Іспанії після Другої світової війни: причини та еволюція.
58. Зовнішня політика Іспанії за Ф. Франко.
59. Іспано-американські відносини у франкістський період.
60. Європейська політика Іспанії (на вибір – під час Ф. Франко, або 1975–1986 рр. або після 1986 р.)

61. Співвідношення атлантизму та європеїзму в зовнішній політиці Іспанії.
62. Еволюція іспано-радянських відносин (до 1991 р.).
63. Еволюція іспано-американських відносин (до 1991 р.).
64. Середземноморська політика Іспанії.
65. Зовнішня політика Іспанії за А. Суареса.
66. Зовнішня політика Іспанії за Ф. Гонсалеса.
67. Європейський напрям у зовнішній політиці Іспанії.
68. Зовнішня політика уряду Х.-М. Аснара та Х.-Л. Родригеса Сапатеро: порівняльний аналіз.
69. Педро Санчес та його зовнішня політика.
70. Особливості зовнішньої політики Португалії.
71. Еволюція зовнішньополітичного курсу Австрії.
72. Особливості зовнішньої політики країн Бенілюксу (можна взяти одну з держав).
73. Еволюція зовнішньої політики країн Північної Європи (1944–2021 рр.).
74. Лозаннський конгрес європейського руху та його рішення (1949 р.).
75. Проект Європи М. Дебре 1949 р. та причини його провалу.
76. Утворення ЄС та ЄАВТ: порівняльний аналіз причин, цілей, основних положень.
77. Підготовка і підписання Маастрихтського договору (1992 р.).
78. Амстердамський договір та його вплив на розвиток ЄС.
79. Ніццький договір.
80. Створення та діяльність ЗЕС (1954) р.: ефективність діяльності.
81. Європейська політична співпраця (в рамках ЄС) та утворення групи TREVI для координації дій у боротьбі з тероризмом.
82. Роль Кіпру в міжнародній політиці.

Теми доповідей за модулем 3

1. Основні положення мирного договору з Румунією 1947 р. (або Болгарією, Угорщиною) та територіальні втрати/здобутки за ним.
2. Причини виникнення, мета діяльності та еволюція Чорноморського економічного співробітництва.
3. Польща як ініціатор встановлення без'ядерної зони в Центральній Європі та проведення загальноєвропейської наради з безпеки і співробітництва (Гельсінкі) 1975 р.
4. Основні положення та наслідки чесько-німецького договору про порозуміння 1997 р.
5. Країни ЦСЄ та їх місце в системі міжнародних відносин в біполярний та постбіполярний період.

6. «Балканізація»: сутність, причини, наслідки для Балканського півострова в ХХІ ст.
  7. Зовнішня політика Словаччини: 1993–2004 рр. (або 2005–2021 рр.)
  8. Зовнішня політика Чехії: 1993–2004 рр. (або 2005–2021 рр.)
  9. Причини, сутність і наслідки Югославської кризи 1991–1993 рр.
  10. Діяльність міжнародних організацій у вирішенні збройного конфлікту в Косово в 90-х рр. ХХ ст.
  11. Діяльність міжнародних організацій та світових лідерів у вирішенні збройного конфлікту у Боснії і Герцеговині.
  12. Діяльність міжнародної громадськості у вирішенні збройного конфлікту в Македонії.
  13. План Рапацького: сутність та наслідки.
  14. Основні зміни у зовнішній політиці Польщі після 1991 р.
  15. Політика «відродження» в Болгарії щодо турецької меншини наприкінці 1980-х рр. та реакція міжнародної спільноти.
  16. Пакт стабільності для Південно-Східної Європи: причини прийняття, сутність, основні учасники, наслідки реалізації.
  17. Охарактеризуйте особливе становище Греції на Балканах в період з 1945–1991 рр.
  18. Європейська політика Греції та її особливості на початку ХХІ ст.
  19. Копенгагенські критерії : сутність та роль у процесі вступу до ЄС.
  20. Еволюція зовнішньої політики Литви: 1990–2021 рр. (Латвії або Естонії).
  21. Молдовський вектор зовнішньої політики Румунії (або український, російський, угорський, болгарський, німецький).
  22. Угорсько-українські відносини: становлення та розвиток (або угорсько-російські, німецькі).
  23. Болгарсько-турецькі відносини в біполярну або постбіполярну добу (або болгарсько-македонські).
  24. Поступ Угорщини до ЄС: складності та перемоги (або Польщі, Болгарії, Хорватії, Словаччини).
  25. Поглиблення європейської інтеграції в політиці Польщі (або будь-якої іншої країни регіону ЦСЄ ПСЄ на вибір).
  26. Роль Ш. де Голля у європейській інтеграції (або іншого значного діяча, наприклад, Ж. Моне).
  27. В. Черчилль як політик і дипломат (або Є. Бузек, Д. Туск, Т. Бесеску, або запропонуйте на ваш вибір).
- Теми 28 і 29 стосуються як модуль 1–2 так і модуля 3, різниця тільки у лідері, діяльність якого характеризує студент. Відповідно запропонований лідер має очолювати країну (або активно приймати участь у формуванні та реалізації її політики), що належить до відповідного регіону ЄС.

ШКАЛА оцінювання доповідей:

20–19 балів – виконані всі вимоги до змісту і оформленню доповідей (тему розкрито, мету дотримано, хронологічні рамки співпадають, список літератури відповідає вимогам), можливі невеличкі технічні та орфографічні або пунктуаційні помилки, високий рівень унікальності роботи 100–80 %.

18–17 балів – наявні невеличкі неточності у вступі або оформленні списку літератури, високий рівень унікальності роботи від 75 %.

16–15 балів – наявні такі помилки як непропорційні розділи або підрозділи, частково неправильно оформлений вступ, високий рівень унікальності роботи від 70 %.

14–13 балів – частково відсутні посилання в тексті на список літератури, або вони не відповідають заявленим, не всі завдання, заявлені у вступі – виконані, рівень унікальності роботи від 60 %.

12–11 балів – тему розкрито частково, неправильно визначені основні елементи у вступі, висновки не повністю відповідають змісту, рівень унікальності роботи від 50 %.

10–9 балів – вступ і висновки виконані тільки на 30 % відповідно до вимог, посилань в тексті майже немає, список літератури є, але оформлений не відповідно до вимог, тему розкрито частково, рівень унікальності роботи від 40 %.

8–0 балів – робота повернута на доопрацювання, адже не дотримані основні вимоги, тема не розкрита, відсутні посилання, замалий список літератури, рівень унікальності нижче 39 %, у вступі основні елементи визначені неправильно: актуальність теми, предмет, об'єкт та ступінь наукової розробки теми, висновки не носять актуальності або не відповідають змісту роботи.

Критерії оцінювання знань на іспиті:

1. Оцінка «5» (відмінно) ставиться у тому разі, коли:

а) відповідь правильна, повна, послідовна, логічна; студент впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, чітко орієнтується у просторі та часі, аналізує причинно-наслідкові зв'язки, визначає закономірності визначення та реалізації зовнішньополітичного курсу держав;

б) студент має навички користування законодавчими документами, що регламентують актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішню політику держав, картами, схемами, довідниками; статистичний матеріал може втілити в схемах, діаграмах, графіках, вміє скласти порівняльні таблиці;

в) відповідь дає грамотною українською діловою мовою, без русизмів, допускаючи 1–2 незначні помилки з фактичного матеріалу та 2–3 помилки мовно-стилістичного характеру.

2. Оцінка «4» (добре) ставиться у тому разі, коли:

а) відповідь правильна, послідовна, логічна, але студент допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, орієнтується у просторі і часі, допускаючи 1–2 помилки, аналізує причинно-наслідкові зв'язки, визначає основні закономірності визначення та реалізації зовнішньополітичного курсу держав, у деяких випадках нечітко формулюючи їх;

б) студент має навички користування законодавчими документами, що регламентують міжнародні відносини та зовнішню політику держав, картами та іншими наочними посібниками, складає графіки, схеми, діаграми, таблиці, допускаючи незначні помилки;

в) відповідь дає загалом грамотною українською діловою мовою, але допускає русизми, стилістичні, орфографічні та пунктуаційні помилки (не більше 5–6).

3. Оцінка «3» (задовільно) ставиться у тому разі, коли:

а) студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, не досить впевнено орієнтується у просторі і часі, не завжди вміє інтегровано застосовувати набуті знання для аналізу зовнішньополітичного курсу держав, нечітко, а інколи й неправильно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки;

б) слабо орієнтується у концептуальній основі та актуальних проблемах міжнародних відносин та зовнішньої політики держав, допускає помилки під час складання таблиць, графіків, схем, діаграм;

в) під час викладу українською мовою допускає помилки, русизми, що свідчить про недостатню його мовну культуру.

4. Оцінка «2» (незадовільно) ставиться у тому разі, коли:

а) студент виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу, не орієнтується у просторі і часі, не вміє визначити причинно-наслідкові зв'язки, сформулювати основні напрями зовнішньополітичного курсу держави;

- б) не орієнтується у проблематиці міжнародних відносин, не може побудувати графік, схему, діаграму;
- в) відповідь безграмотна з точки зору української мови;
- г) студент відмовляється відповідати на поставлені питання.

**Графік контрольних заходів та рейтингова шкала оцінювання
(6 семестр)**

№ з/п	Вид контролю	Кількість балів	Термін виконання
1.	Усні відповіді на семінарських заняттях	30 (по 3 бали на 10-ти семінарах)	Протягом семестру
2.	Виконання тестових завдань	8	Остання пара другого модуля
3.	Написання контрольної роботи	8	Остання пара другого модуля
4	Відповідь під час колоквіуму	14	Після першого модуля
5.	Іспит	40	Протягом сесії
	Разом	100	

Заочна форма

Графік контрольних заходів та рейтингова шкала оцінювання

№ з/п	Вид контролю	Кількість балів	Термін виконання
1.	Усні відповіді на семінарських заняттях	30 (по 6 балі на 5-ти семінарах)	Протягом семестру
2.	Виконання тестових завдань	10	Протягом семестру
3.	Підготовка і захист доповіді	20	Протягом семестру
	Разом	60	
	Іспит	40	Протягом сесії
	Усього	100	

Приклади контрольних та тестових завдань

Приклад тестування до модуля 1.

1. Яка головна думка була закладена в декларації Шумана:

- а) покласти край франко-німецькому протистоянню і відкрити нову сторінку у відносинах двох країн, які будуть засновані на принципах миру і співпраці;
- б) створити європейський економічний союз;
- в) створити організацію для протидії поширенню впливу Великобританії в Європі;
- г) немає правильної відповіді.

2. Унікальний правовий феномен, що склався упродовж розвитку європейської інтеграції в рамках Європейських спільнот і ЄС називається:

- а) Право Європейського Союзу;
- б) Законодавство Європейського Союзу;
- в) Судочинство Європейського Союзу;
- г) Право Європейських Спільнот.

3. Метою якого договору стала підготовка ЄС до розширення на Схід та інших глобальних процесів та коли він вступив у дію:

- а) Амстердамського; 11 грудня 2000 р.;
- б) Ніщцького; 1 лютого 2003 р.;
- в) Маастрихтського; 14 лютого 2000 р.;
- г) Єдиного Європейського Акту; 6 грудня 2003 р.

4. Угода про Конституцію ЄС не набула чинності, оскільки:

- а) не всі країни-учасниці її ратифікували;
- б) минуло 50 років з дня підписання;
- в) країни-учасниці відмовилися підписувати угоду;
- г) жодної правильної відповіді.

5. Європейською Комісією була представлена «Біла книга» у справі внутрішнього ринку в:

- а) квітні 1984 р.;
- б) березні 1987 р.;
- в) червні 1985 р.;
- г) січні 1988 р.

6. Договір про заснування Європейського оборонного співтовариства (ЄОС) ще носить назву:

- а) «план Шумана»;
- б) Договір про заснування
- в) «план Плевена»;
- г) «Біла книга».

Євроатому;

7. Позначте цілі, які переслідує ЄС щодо країн Центральної та Східної Європи в 90-х рр. XX ст.:

- а) сприяти переходу до відкритої, орієнтованої на зовнішній ринок економіці;
- б) відкриття можливостей для приватної підприємницької ініціативи, надання допомоги промисловості цих країн під час переходу до нових ринкових умов;
- в) правильні відповіді а і б;
- г) Немає правильної відповіді.

8. Єдина зовнішньоторговельна політика ЄС передбачає:

- а) єдину політику в області тарифних ставок;
- б) укладання торгових угод;
- в) єдина імпортна політика;
- г) єдина експортна політика;
- д) єдині заходи для всіх країн щодо лібералізації зовнішньоторговельної діяльності;
- є) проведення диференційованих заходів з лібералізації торгівлі;
- ж) використання антидемпінгових і компенсаційних заходів;
- з) використання ембарго.

9. Охарактеризуйте відносини ЄС та США, ЄС та ООН (ваша відповідь).

Варіант 2

1. Одним з важливих практичних наслідків підписання Договору ЄОВС стало:

- а) поширення гегемонії Франції в Європі;
- б) поширення гегемонії Німеччини в Європі;
- в) примирення Франції та Німеччини;
- г) поширення впливу США в Європі.

2. Римські договори були підписані і коли говорять «Римський договір», в однині, найчастіше розуміють:

- а) 1 липня 1987 р.; Договір про злиття;
- б) 1 січня 1958 р.; Договір про Європейський Союз;
- в) 25 березня 1957 р.; Договір про заснування Європейської Економічної Спільноти;
- г) 23 липня 1952 р.; Договір про заснування Європейської Спільноти з атомної енергії.

3. Основною ідеєю підписання ЄЄА стала ідея _____ та ЄЄА підписали у _____ році:

- а) спрощеного пересування Союзом; 26 червня 1984 р.;
- б) безвізового режиму; 19 червня 1983 р.;
- в) єдиного повітряного простору; 28 лютого 1986 р.;
- г) єдиного внутрішнього ринку; 17 лютого 1986 р.

4. У Маастрихтському договорі пріоритетними постають питання у сфері:

- а) економіки; в) військовій;
- б) політики; г) торгівельній.

5. Амстердамський договір був підписаний:

- а) 2 жовтня 1998 р.; в) 2 жовтня 1997 р.;
- б) 1 травня 1999 р. ; г) 1 жовтня 1998 р.

- 6. Які країни підписали Договір про заснування Європейського оборонного співтовариства (1952 р.):**
- а) Франція, ФРН і країни Бенілюксу;
  - б) країни Бенілюксу, Великобританія, Італія, Іспанія;
  - в) країни Бенілюксу, Іспанія, Франція, ФРН;
  - г) країни Бенілюксу.
- 7. Яка країна займає лідируюче положення щодо імпорту капіталу до ЄС?**
- а) США;
  - б) Канада;
  - в) Південна Корея;
  - г) Японія;
  - д) Китай.
- 8. Основні торговельні партнери країн ЄС:**
- а) США;
  - б) НАФТА;
  - в) ЄАВТ;
  - г) Японія.
- 9. Охарактеризуйте відносини ЄС та Японії, ЄС та ГАТТ (ваша відповідь).**
-

Варіант 3

- 1. Назвіть країни, які підписали Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) та вкажіть дату набуття чинності договору:**
- а) Бенілюкс, Італія, Франція, Велика Британія, 7 серпня 1953 р.;
  - б) Бенілюкс, Італія, ФРН і Франція, 23 липня 1952 р.;
  - в) Бенілюкс, Італія, Іспанія, Велика Британія, Франція, 15 серпня 1953 р.;
  - г) Бенілюкс, Італія, Іспанія, Велика Британія, Франція, 13 липня 1952 р.
- 2. Єдиний Європейський Акт мав базуватися на таких свободах:**
- а) демократії, свободи слова та віросповідання;
  - б) вільний рух товарів, осіб, капіталу, послуг;
  - в) демократії, вільний рух товарів, осіб, капіталу;
  - г) жодної правильної відповіді.
- 3. До Амстердамського договору було включено:**
- а) надання ЄС нових функцій у сфері юстиції та внутрішніх справ;
  - б) поступове встановлення зони свободи, безпеки та справедливості;
  - в) декларації про політичну співпрацю та судову співпрацю в кримінальних справах;
  - г) усі відповіді правильні.
- 4. Лісабонський договір має іншу назву:**
- а) Договір реформування (або «про внесення змін»);
  - б) Договір злиття;
  - в) Договір єдності;
  - г) Договір справедливості.
- 5. Завдяки Маастрихтському договору був створений Європейський Союз, що стоїть на трьох стовпах, якими є:**
- а) Єдиний Європейський Простір, Спільна Зовнішня і Безпекова Політика, Співпраця у сфері юстиції та внутрішніх справ;
  - б) Європейські спільноти, Єдиний Європейський Ринок, Єдиний Європейський Простір;

в) Європейські спільноти, Спільна Зовнішня і Безпекова Політика, Співпраця у сфері юстиції та внутрішніх справ;

г) Єдиний Європейський Простір, Спільна Зовнішня і Безпекова Політика, Єдиний Європейський Ринок.

6. Договір про заснування єдиної Комісії та єдиної Ради Європейських співтовариств підписаний і набрав чинності:

а) 1964 р. був підписаний – 1966 р. набрав чинності;

б) 1965 р. був підписаний – 1967 р. набрав чинності;

в) 1965 р. був підписаний – 1966 р. набрав чинності;

г) 1963 р. був підписаний – 1964 р. набрав чинності.

7. Найбільший імпортер в Західній Європі робочої сили:

а) Німеччина;

в) Велика Британія;

б) Франція;

г) Швеція.

8. Після ратифікації якого договору ЄС набув суб'єктності в міжнародних відносинах:

а) Маастрихтського;

г) Амстердамського;

б) ЄСА;

д) Лісабонського.

в) Ніццького;

9. Охарактеризуйте азійський напрям ЄС (ЄС та Китай, ЄС та Індія, ЄС та АСЕАН, АСЕМ, ваша відповідь).

Приклади тестових завдань до модуля 3.

ВАРІАНТ 1

1. З якими країнами були підписані мирні договори 10 лютого 1947 р. на конференції в Парижі?

а) Італією;

д) Угорщиною;

б) Югославією;

ж) Румунією;

в) Фінляндією;

з) Грецією.

г) Болгарією;

2. У яких державах в повоєнний час були встановлені комуністичні режими?

а) Румунія;

г) Італія;

б) Польща;

д) Франція;

в) Албанія;

є) Греція.

3. Греція виступає проти вступу до ЄС таких країн:

а) Україна, Молдова;

в) Туреччина, Македонія;

б) Україна, Туреччина;

г) немає правильної відповіді.

4. «Кіпрська проблема» постала на порядку денному міжна-родної спільноти у:

а) 1965 р.;

в) 1974 р.;

б) 1955 р.;

г) немає правильної відповіді.

5. Яке населення намагався асимілювати режим Т. Живкова наприкінці 1984 р.?

а) українське;

в) циганське;

б) турецьке;

г) російське.

Підсумковий контроль.

Питання до іспиту з дисципліни

«Зовнішня політика країн

Європейського Союзу»

Контроль планується здійснювати шляхом оцінювання усних відповідей на семінарських заняттях, перевірки письмових робіт (самостійні і контрольні роботи, тестування) та проведення іспиту в шостому семестрі за результатами вивчення курсу.

1. Західна Європа: географічні, історичні, культурні та політичні параметри. Особливості західноєвропейської цивілізації.

2. Основні геополітичні наслідки Другої світової війни для країн Західної Європи.

3. Загальноєвропейські та національні цінності й орієнтири.

4. Особливості розвитку західноєвропейської цивілізації на початку ХХІ ст.

5. Критерії європейської ідентичності.

6. Європейська ідентичність і європейська інтеграція. Європейська ідентичність і розширення ЄС.

7. Німецьке питання та проблема Австрії у повоєнних міжнародних відносинах.

8. Особливості формування національних інтересів Франції після Другої світової війни.

9. Франко-американські та франко-радянські відносини періоду ІV Республіки.

10. Європейська та колоніальна політика Франції періоду ІV Республіки.

11. Проблема національного відродження Франції у зовнішній політиці Ш. де Голля. Традиції голлізму в зовнішній політиці Франції.

12. Зовнішня політика Ж. Помпіду та В. Жискара д'Естена, Ф. Міттерана.

13. Фактори охолодження відносин між США і Францією у 1958–1969 рр. Еволюція франко-американських взаємин у 1958–1991 рр.

14. Франко-радянські відносини у 1958–1991 рр.

15. Франко-німецьке співробітництво у контексті розвитку європейської інтеграції. Розширення ЄС та позиція Франції.

16. Ядерна політика Франції та Великої Британії.

17. Особливості зовнішньої політики Ж. Ширака та Н. Саркозі.

18. Зовнішня політика Франції за Ф. Оланда та Е. Макрона.

19. Відносини Франції з країнами «третього світу». Участь Франції у врегулюванні міжнародних конфліктів сучасності.
20. Зовнішньополітичний курс К. Аденауера. Саарське питання у франко-західнонімецьких відносинах.
21. Доктрина Хальштейна та нова східна політика В. Брандта.
22. Еволюція європейської політики ФРН у біполярну добу.
23. Еволюція радянсько-західнонімецьких та американо-західнонімецьких відносин.
24. Формування зовнішньополітичних настанов об'єднаної Німеччини. Зовнішня політика Г. Коля.
25. Зовнішня політика Г. Шрьодера та А. Меркель.
26. Німеччина як стрижень європейської безпеки та інтеграції, позиція ФРН щодо розширення ЄС. Участь Німеччини у врегулюванні міжнародних конфліктів сучасності.
27. Відносини Німеччини з країнами «третього світу».
28. Україна у зовнішній політиці Німеччини.
29. Зовнішньополітична ізоляція Іспанії після Другої світової війни (1945–1957 рр.).
30. Зовнішня політика Іспанії після 1957 р. і до смерті Ф. Франко.
31. Зовнішня політика Іспанії за А. Суареса за Ф. Гонсалеса.
32. Зовнішня політика Іспанії уряду Х.-М. Аснара та Х.-Л. Родрігеса Сапатеро.
33. Зовнішня політика Іспанії уряду П.Санчеса.
34. Еволюція іспано-радянських й іспано-американських відносин.
35. Відносини Іспанії з країнами Латинської Америки.
36. Територіальні проблеми у зовнішній політиці Іспанії. Проблема Каталонії.
37. Україна у зовнішній політиці Іспанії та Італії з 1991 р.
38. Завершення Другої світової війни і зовнішньополітичні позиції Італії. Формування атлантичної зовнішньополітичної доктрини Італії.
39. Еволюція італо-радянських відносин.
40. Участь Італії та Іспанії у процесах європейської інтеграції. Середземноморський напрям у зовнішній політиці країн.
41. Зовнішньополітичний курс С. Берлусконі та Р. Проді.
42. Зовнішньополітичний курс М. Монті, Е. Летта та М. Ренці,
43. Зовнішня політика Італії за П. Джентілоні, Дж. Конте та М. Драгі.
44. Участь Італії у врегулюванні міжнародних конфліктів сучасності. Криза в Югославії та Італії.
45. Україна у зовнішній політиці Великої Британії після 1991 р.
46. Формування національних інтересів Великої Британії та Ірландії після Другої світової війни, засади зовнішньополітичного курсу в повоєнний період.

47. Європейська політика Великої Британії та еволюція англо-американських відносин у біполярну добу.
48. Євроскептицизм як явище: причини виникнення, види та наслідки.
49. Особливості британського євроскептицизму.
50. Особливості зовнішньополітичної стратегії Великої Британії кабінету М. Тетчер.
51. Зовнішня політика Дж. Мейджора та Т. Блера.
52. Головні засади зовнішньополітичного курсу Г. Брауна, Д. Кермерона та Т. Мей.
53. Участь Великої Британії у врегулюванні міжнародних конфліктів сучасності. Відносини Великої Британії з країнами «третього світу».
54. Проблема розширення ЄС та позиція Великої Британії. Євроскептицизм і Брекзит.
55. Зовнішня політика Британії за Б. Джонсона.
56. Зовнішня політика країн Бенілюксу: спільні та відмінні риси.
57. Зовнішня політика Республіки Ірландія.
58. Зовнішня політика Швеції 1945–2021 рр.
59. Україна в зовнішній політиці країн Північної Європи.
60. Зовнішня політика Данії 1945–2021 рр.
61. Зовнішня політика Фінляндії 1945–2021 рр.
62. Інтеграційні процеси у Західній Європі: ідейні засади та механізми реалізації.
63. Країни Західної Європи і Україна: цивілізаційна та геополітична складова відносин.
64. Основні фактори для встановлення режимів «народної демократії» в країнах ЦСЄ та ПСЄ та основні етапи побудови соціалізму в цих країнах.
65. Місце міжнародного фактору під час встановлення в країнах ЦСЄ та ПСЄ режимів «народної демократії».
66. Сутність радянського впливу на формування зовнішньої політики країн ЦСЄПСЄ в період холодної війни.
67. Основні фактори, що впливають на еволюцію чесько-словацьких відносин з 1993 р.
68. Зусилля європейського та світового співтовариства у процесі мирного врегулювання в колишній Югославії (1991–1995 рр.).
69. Зусилля європейського та світового співтовариства у процесі мирного врегулювання в колишній Югославії (1996–2008 рр.).
70. Співвідношення між регіональним та євроінтеграційним напрямками зовнішньої політики Словенії після 1991 р.
71. Еволюція зовнішньої політики Хорватії (1995–2021 рр.).

72. Окрема позиція Греції в регіоні ПСЄ в період холодної війни.
73. Особливості грецького євроінтеграційного проекту: переваги та недоліки.
74. Вступ Греції до ЄЕС, характеристика чотирьох періодів голоування Греції в ЄС.
75. Копенгагенські критерії: причини розробки та результати.
76. Причини створення, сутність діяльності та причини занепаду РЕВ та ОВД.
77. Сутність та наслідки «доктрини Брежньєва».
78. Інтереси міжнародних сил в Македонії наприкінці 2000-х рр.
79. Вишеградська група: засади її діяльності в минулому і на сучасному етапі.
80. Основні пріоритети зовнішньої політики Чехії після 1993 рр.
81. Становлення зовнішньої політики Словаччини після 1993 рр.
82. Основні пріоритети зовнішньої політики Республіки Польща після 1990 р.
83. Основні пріоритети зовнішньої політики Угорщини в ХХІ ст.
84. Зовнішня політика Угорщини в Карпатському басейні.
85. Особливості «Східної» політики Республіки Польща. Труднощі польсько-литовських взаємин.
86. Основні проблеми, що виникли на шляху інтегрування Польщі, Чехії та Угорщини до НАТО.
87. Проблема розширення НАТО та ЄС в регіон ЦСЄ та ПСЄ наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
88. Основні пріоритети зовнішньої політики Болгарії після 1990 р.
89. Основні пріоритети зовнішньої політики Румунії після 1991 р.
90. Відносини між Румунією та Україною на сучасному етапі.
91. Відносини Хорватії з Сербією та БіГ на сучасному етапі.
92. Порівняйте зовнішню політику Латвії, Литви, Естонії після 1991 р.
93. Ставлення країн ЦСЄ ПСЄ до подій в Україні 2014 року та російської агресії в Україні.
94. «Південний потік»: причини будівництва та відмова від завершення цього процесу.
95. Основні інституції ЄС: склад та функції.
96. Сутність Угоди про створення ЄЕС та Євроатому (Римські угоди, 1957 р.)
97. Охарактеризуйте сутність та наслідки підписання Єдиного європейського акту 1986 р.
98. Сутність та наслідки підписання Маастрихтської угоди 1992 р.
99. Сутність та наслідки підписання Шенгенської угоди 1985 р.

100. Сутність та наслідки підписання Договору у Ніцці 2001 р.
101. Сутність та наслідки підписання Договору в Амстердамі 1997 р.
102. Створення ЄЕС, етапи розширення до 1992 р.
103. Розширення ЄС у 90-х рр.. ХХ ст. та у 2000-х рр.: механізми, особливості та проблеми.
104. Специфіка Європейського союзу як актора на світовій арені.
105. Спільна зовнішня політика та політика безпеки ЄС на початку ХХІ ст.
106. Етапи розширення ЄС.
107. Сутність домовленостей «Берлін+» (між ЄС та НАТО).
108. Лісабонський договір та зміни у ньому щодо впровадження зовнішньополітичних рішень.
109. Еволюція відносин ЄС–США.
110. Східна політика ЄС.
111. Політика сусідства ЄС.
112. Відносини ЄЕС/ЄС–ЄАВТ.
113. Відносини ЄС та Швейцарії.
114. ЄС – Норвегія: специфіка співробітництва.
115. Країни Бенілюксу в європейській та світовій політиці.
116. Роль Кіпру в міжнародних відносинах. Його європейський напрям зовнішньої політики.
117. Азійський напрям політики ЄС.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Рівень вищої освіти – бакалавр

Спеціальність – 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Семестр 6

Навчальна дисципліна «Зовнішня політика країн Європейського Союзу»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Розкрийте сутність радянського впливу у формуванні зовнішньої політики країн ЦСЄ та ПСЄ в період холодної війни.
2. Традиції голлізму в зовнішній політиці Франції.
3. Східна політика ЄС.

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики.

Протокол № _____ від _____ 2021 року

Завідувач кафедри _____
Екзаменатор _____

О. П. Тригуб
А. О. Хмель

Словник базових термінів³¹

Асоційоване партнерство – стосується країн, які уклали угоди про асоціацію, не засідають у керівних органах ЄС та не беруть жодної участі в процесі ухвалення рішень. Вони залишаються зовнішніми партнерами ЄС і не стають членами із спеціальним асоційованим статусом. Економічна лібералізація та відповідна адаптація законодавства асоційованих країн виступає центральним елементом асоціації, хоч і самі асоціативні угоди охоплюють низку інших сфер співробітництва, зокрема щодо транспортних мереж, енергетики, наукових досліджень, юстиції та внутрішніх справ, довкілля, освіти й науки тощо.

Асоційоване членство – неповне, часткове членство держави, громадської організації, особи чи соціальної групи в якомусь об'єднанні. Таке членство відзначається обмеженням, порівняно із повним членством, колом прав і можливостей або й взагалі статусом спостерігача.

«Берлін – плюс» – домовленості між НАТО і Європейським Союзом 17 березня 2003 р., що становлять основу практичної співпраці двох організацій у врегулюванні кризових ситуацій.

«Болонський процес» – діяльність європейських країн, яка спрямована на те, щоб зробити узгодженими системи вищої освіти цих країн. Основний зміст Болонської декларації, прийнятої 19 червня 1999 р., полягає в тому, що країни-учасниці зобов'язалися до 2010 р. привести свої освітні системи у відповідність певному єдиному стандарту.

Верховенство права – панування права у життєдіяльності громадянського суспільства і функціонуванні держави.

Вишеградська група (угорське місце Вишеград) – Польща, Угорщина, Чехія і Словаччина.

Гармонізація законодавства – процес цілеспрямованого зближення та узгодження нормативно-правових приписів з метою досягнення несуперечливості законодавства, усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних, європейських та національних правових стандартів.

Геополітична Європа – простір дійсного функціонування ринкової демократії та правової держави.

Громадянство Європейського Союзу – взаємні права та обов'язки громадян держав-членів ЄС. За ними кожна особа, що володіє громадянством будь-якої держави-члена організації, є водночас і громадянином ЄС, має право вільно пересуватися і проживати в його межах.

---

³¹ Глосарій взято з джерела : Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України : Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 172 с.

Директива Європейського Союзу – нормативно-правовий акт ЄС, має обов'язкову силу та верховенство над національним законодавством. На відміну від постанов та рішень ЄС, які мають пряму дію, норми директив реалізуються через національне законодавство.

«Європа Батьківщин» – європейська інтеграція спрямована проти Сполучених Штатів Америки (позиція де Голля).

«Європа від Атлантики до Уралу» – ідея зближення Західної Європи зі Східною, висловлена Шарлем де Голлем.

Європеїзація – вплив європейського будівництва на поведінку національних держав, процес ухвалення рішень та здійснення традиційних державних повноважень у країнах-членах ЄС. У широкому розумінні – переймання базових норм та цінностей західноєвропейською спільнотою (з боку колишніх авторитарних європейських держав).

Європейська демократія – це спосіб організації та діяльності держав ЄС, що передбачає участь усіх членів ЄС в ухваленні рішень та формуванні керівних органів, а також дотримання прав усіх держав, що входять до ЄС. «Серцем» європейської демократії небезпідставно називають французьке місто Страсбург – столиця Ельзасу, що розташована за 457 кілометрів на схід від Парижа, де знаходиться штаб-квартира Ради Європи – Палац Європи.

Європейські стандарти – це сукупність норм, які забезпечують саме існування Європейського Союзу.

Європейський Омбусмен – уповноважений з прав людини, контролює діяльність адміністративних служб ЄС, розглядає скарги громадян щодо неналежного функціонування певної установи чи органу ЄС.

Європол – Європейське поліцейське відомство, створене для запобігання і боротьби з тероризмом, незаконною торгівлею наркотиками та іншими видами організованої злочинності.

Європейський парламент – це парламентська установа Європейського Союзу, що обирається напряму. Парламент має два місця зібрання – у Страсбурзі та Брюсселі. Європейський парламент налічує 736 членів (ЧЄП).

Європейський Союз (ЄС) – економічний і політичний союз держав-членів, розташованих в Європі та схильних до регіональної інтеграції і соціального співробітництва. ЄС був створений підписанням Маастрихтського Трактату в 1993 р.

Європейський Суд справедливості європейських спільнот – (часто називають просто «Суд»); створений в 1952 р. Розташований в Люксембурзі, його робота полягає в тому, щоб переконатися, що законодавство ЄС тлумачиться і застосовується однаково в усіх

країнах ЄС, що закон є однаковими для всіх. Він гарантує, наприклад, що національні суди не виносять різні рішення з однакових питань.

«Erasmus Mundus» – стипендії від ЄС для навчання або проведення дослідження у країнах ЄС.

Зона вільної торгівлі – угоди, що передбачають відміну митних тарифів і квот по відношенню до учасників. При цьому кожен з учасників має право на проведення власної політики щодо третіх країн.

Імплементація – (наповнювати, досягати, виконувати, здійснювати) – організаційно-правова діяльність держав з метою реалізації своїх міжнародно-правових зобов'язань.

Інтеграція – об'єднання в єдине ціле яких-небудь частин або елементів; об'єднання держав з метою вирішення завдань, які не під силу одній країні, для досягнення спільних цілей; економічна форма інтернаціоналізації господарського життя, яка виникла після Другої світової війни, об'єктивний процес переплетіння національних господарств і проведення узгодженої економічної політики. У результаті інтеграції було створено ряд міжнародних організацій ЄЕС, ЄС, ЄАСТ, АСЕАН.

Інтеграція економічна – наближення та взаємопереплетення економік декількох країн з однорідними соціально-економічними системами, націлені на створення єдиного господарського організму.

Інтеграція політична (від лат. *integrado* – відновлення, об'єднання в ціле) – сукупність політичних процесів, спрямованих на консолідацію, злиття суспільних, політичних, військових, економічних структур або етносів у рамках однієї держави або кількох держав з метою протидії деструктивним внутрішнім і зовнішнім чинникам.

Кодифікація – спосіб упорядкування законодавства, забезпечення його системності та узгодженості.

Корупція (лат. *corruptio* – псування, розбещування, підкуп) – соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних із неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб.

Маастрихтський договір 1992 р. – міжнародно-правовий документ про утворення міжнародного політико-економічного об'єднання європейських держав Європейського Союзу (ЄС). Підписаний 07.02.1992 р. державами – членами Європейських співтовариств у нідерландському місті Маастрихті. Набув чинності 1 листопада 1993 р.

Митний союз – поряд із зоною вільної торгівлі передбачає єдину митну політику по відношенню до третіх країн.

Панєвропеїзм – політико-правова доктрина інтеграції європейських країн на федеративних засадах, концепція об'єднання європейських народів під гаслом винятковості Європи як колиски цивілізації та її вирішальної ролі у світових політичних процесах. Організаційно-правовою формою реалізації ідеї панєвропеїзму в сучасний період став Європейський Союз.

Право Європейського Союзу – сукупність правових норм, що містяться в актах ЄС. Його нерідко називають європейським правом. Право ЄС має переваги перед національним законодавством. З факту верховенства права ЄС випливає необхідність адаптації до нього національного законодавства як країн-членів ЄС, так і країн, які намагаються стати членами ЄС.

Принцип субсидіарності – принцип, згідно з яким будь-які заходи вживаються на рівні ЄС лише за умови, що вони більш ефективні, ніж відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях, крім тих заходів, які належать до компетенції ЄС.

Протекціонізм – економічна політика держави, яка спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції.

Ратифікація – затвердження вищим органом державної влади (в Україні – Верховною Радою) міжнародного договору.

Рейтинг демократизації – усереднена оцінка ходу виборчого процесу, розвитку громадянського суспільства, незалежності ЗМІ та державного управління. Показники країн визначаються за 7-бальною шкалою, де 1 відповідає «стабільній, усталеній демократії», 3 – «демократії з певними ознаками консолідації», 5 – «автократії, де певні можливості для висловлення опозиційної думки», 7 – «автократії, де немає жодних можливостей для висловлення опозиційної думки».

Спільний ринок – митний союз та повне усунення перешкод для переміщення всіх факторів виробництва (товарів, капіталу, послуг і робочої сили) між країнами-учасниками.

TACIS (ТАСІС) – програма технічної допомоги – фінансування грантів для передачі «ноу-хау» з метою підтримки процесу переходу до ринкової економіки та розвитку демократичного суспільства.

TEMPUS/TACIS (ТЕМПУС/ТАСІС) – програма обміну студентами університетів Європи – сприяє розвитку систем вищої освіти шляхом максимально збалансованого співробітництва із партнерами із країн ЄС.

Чотири свободи – зняття всяких обмежень на пересування в межах ЄС товарів, послуг, капіталу та робочої сили.

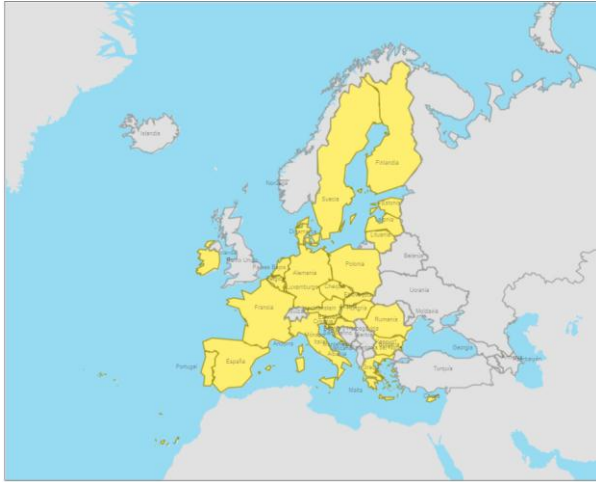
Додатково: Глосарій термінів Європейського Союзу. URL: <http://europa.dovidka.com.ua/>.

Додатки

Додаток А

Країни Члени ЄС

Додаток Б

Країни-члени Єврозони

Країни-учасниці Шенгенської зони

Країни, які знаходяться в процесі вступу до ЄС

Джерело додатків А–Д – сайт ЄС: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_es#header_countries_list.

Субрегіони Європи

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0.

Склад Європарламенту

 Diputados, órganos y actividades

Presidente David Maria SASSOLI

El Presidente es elegido por un periodo renovable de dos años y medio, equivalente a la mitad de la legislatura.

[> Página web del Presidente](#)

705 Eurodiputados

El Parlamento Europeo se compone de 705 diputados elegidos directamente.

[> Ir al sitio web](#)

27 Comisiones

Los diputados trabajan en comisiones para preparar las actividades de las sesiones plenarias del Parlamento.

[> Ir al sitio web](#)

Sesión plenaria

En las sesiones plenarias, los diputados votan leyes europeas y adoptan posiciones políticas a través de debates.

[> Ir al sitio web](#)

Secretaría General

La Secretaría General presta apoyo al trabajo de los diputados y los órganos parlamentarios.

[> Ir al sitio web](#)

7 Grupos políticos

Los diputados componen grupos políticos. No se organizan por nacionalidades, sino por afinidades políticas.

[> Ir al sitio web](#)

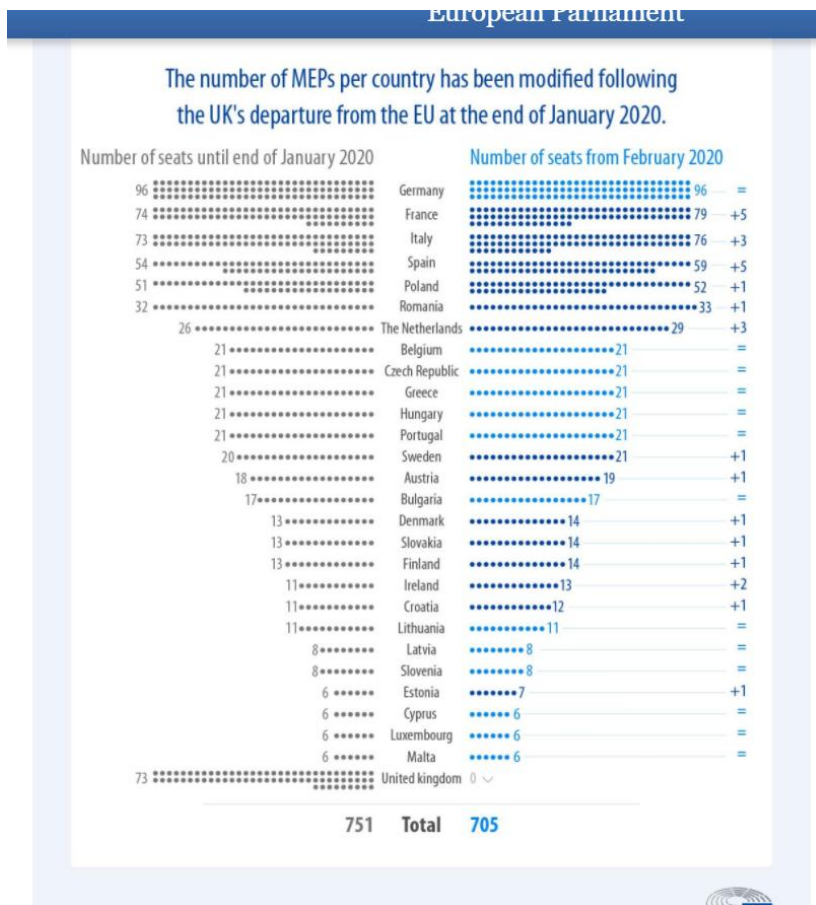
44 Delegaciones

Las delegaciones del Parlamento mantienen relaciones e intercambios de información con parlamentos de terceros países.

[> Ir al sitio web](#)

Джерело: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>.

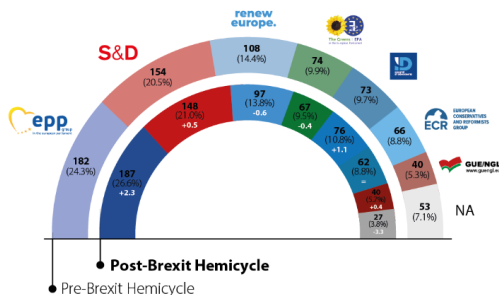
Зміни в розподілі місць в Європарламенті після Brexit

Джерело: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200130IPR71407/redistribution-of-seats-in-the-european-parliament-after-brexit>.

Розподіл місць між блоками в Європарламенті

Possible scenario for the
Post-Brexit
Hemicycle of the
European Parliament

DG Kommunikation

Джерело : <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/images/20200131PH71531/20200131PH71531-pl.png>.

Інституції ЄС (склад до Brexit)

The Institutions of the European Union

EXECUTIVE

LEGISLATIVE

JUDICIAL

FINANCIAL

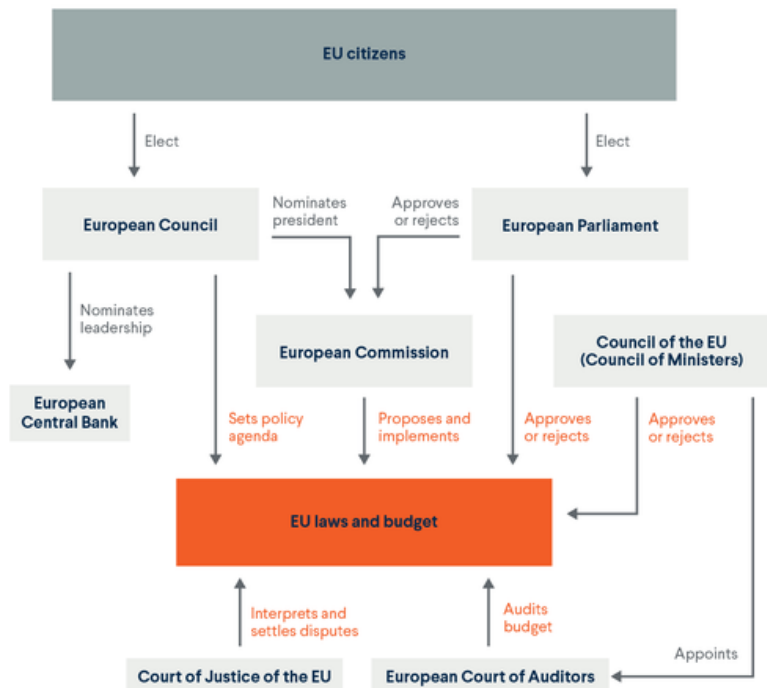
Source: European Union.

COUNCIL OF
FOREIGN
RELATIONS

Джерело : <https://www.cfr.org/backgrounder/how-does-european-union-work>.

Участь інституцій ЄС у прийнятті рішень

How Do the EU Institutions Work Together?

Source: European Union.

COUNCIL OF
FOREIGN
RELATIONS

Джерело : <https://www.cfr.org/backgrounder/how-does-european-union-work>.

Навчальне видання

**Анастасія Олександрівна
ХМЕЛЬ**

Зовнішня політика країн Європейського Союзу

Методичні вказівки

Випуск 375

Редактор *Р. Грубкіна*.

Технічний редактор *О. Петроченко*. Комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювальньо-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підписано до друку 20.10.2021.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 8,83. Обл.-вид. арк. 8,32.

Тираж 5 пр. Зам. № 6391.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.